

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
KYL-YL-2012-0002**

**DOĞAL AFETLERDE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN (TSK)
ETKİN KULLANIMI: KOCAELİ VE VAN DEPREMİ ÖRNEĞİ**

Mutlu TOKMAK

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ**

Aydın-2012

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
KYL-YL-2012-0002**

**DOĞAL AFETLERDE TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN (TSK)
ETKİN KULLANIMI: KOCAELİ VE VAN DEPREMİ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Mutlu TOKMAK

0931200118

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Aydın-2012

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında öğrenci Mutlu TOKMAK tarafından hazırladığı “**Doğal Afetlerde Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Etkin Kullanımı: Kocaeli ve Van Depremi Örneği**” tez 24.07,2012 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı	Adı ve Soyadı	Kurumu	İmza
Başkan	:Prof. Dr.	Hüseyin ÖZGÜR	PAÜ.
Üye	:Doç. Dr.	Fatma Neval GENÇ	ADÜ.
Üye	:Yrd. Doç. Dr.	Halil MUTİOĞLU	ADÜ

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıylatarihinde onaylanmıştır.

DOÇ.DR. SELÇUK ÇOLAKOĞLU

Enstitü Müdürü

BEYAN

“Doktora/Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Doğal Afetlerde Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Etkin Kullanımı: Kocaeli ve Van Depremi Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım”.

...../...../2012

Mutlu TOKMAK

ÖZET

Türkiye büyük ölçüde ölüm, yaralanma ve mal kaybına yol açan doğal afetlerle sık sık karşılaşmıştır. Bu doğal tehlikeler arasında başta depremler olmak üzere, heyelanlar, su baskınları, kaya ve çığ düşmeleri, kuraklık ve önemli oranda zararlara yol açmıştır. Ormansızlaşma ve bitki örtüsünün tahribi sonucunda şiddetlenen toprak kayması doğal afet tehlike ve risklerini daha da artırmıştır. Son yüz yılın başlangıcından bu yana meydana gelen doğal afetler sonucunda 100.000'e yakın kişi hayatını kaybetmiş, 200.000'in üzerinde kişi ise ciddi oranda yaralanmıştır. Ayrıca bu afetler sonucunda 600.000'den fazla yapı yıkılmış veya ağır hasar görmüştür.

7269 Sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ve bunu değiştiren, ek getiren diğer kanunlar ve bunlara göre çıkarılan Yönetmelikler çerçevesinde kamu kuruluşları tarafından afet yönetimi faaliyetleri sürdürülmektedir. 7269 sayılı Kanuna dayanarak ülkemizde afet ile ilgili kurumların görev ve sorumlulukları ilgili kanun maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre kamu kuruluşlarının görevleri: deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri afetlerden evvel ve sonra meskûn alanlarda alınacak tedbirlerle yapılacak yardımları tespit etmek ve bunların uygulamasını sağlamak, bu konularda ilgili bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği yapmaktır. Afet yönetimi özet olarak, afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılabilmesi için, afet öncesi ve afet sonrasında yapılması gereken teknik, idari ve yasal çalışmaları belirleyen ve uygulamaya aktaran, bir olayla karşılaşıldığında etkili bir uygulama yapabilmeyi sağlayan ve her olaydan elde edilen derslerin ışığında mevcut sistemi geliştiren bir yönetim biçimidir.

Çalışmanın amacı kapsamlı bir afet yönetiminin her aşamasında çeşitli derecelerde sorumlulukları bulunan Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) afet öncesi, sırası ve sonrasında yapmış olduğu çalışmaları örnekleriyle anlatarak TSK'nın afet yönetimindeki yerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Hazırlanan bu tezle TSK'nın doğal afetlerdeki teşkilatı, doğal afetlere yönelik eğitimi ve teçhizatının nasıl olması gerektiği, TSK'nın doğal afetlerdeki faaliyet safhaları ile bu faaliyet safhalarına göre icra edeceği her türlü yardım harekâtının esasları konularında bundan sonra yapılacak

planlama ve çalışmalara ışık tutması Kocaeli ve Van depremleri örnekleri altında amaçlanmıştır.

ABSTRACT

As the solution of natural disasters, Turkey has resulted in unacceptable loss of life, injuries and property damages. Earthquakes, floods, landslides, rock falls, drought, snow avalanches are leading natural hazards. Deforestation and attendant soil erosion exacerbates these hazard and risks. Since the beginning of the last century nearly about 100.000 people has lost their lives and a further 200.000 people have been injured due to natural disaster. The total number of heavily damaged or collapsed dwelling units is over around 600.000.

Governmental bodies perform its responsibilities due to Disaster Law Number 7269 with later revisions and additional decrees. In addition the duties of the varieties and disasters are defined by laws. Due to laws and regulations the main responsibility of these public varieties is to define precautions and restriction for earthquake, landslide, rock fall, snow-avalanche, flood and etc. Before and after disaster occurs, and also maintain their implementation and make cooperative studies with relevant governmental and non-governmental bodies. Very basically disaster management covers technical, administrative and legal facilities, their implementation of effort in order to maintain disaster loss reduction both before and after disasters happen. The main scope of this study is to give examples to disaster management studies being performed at Turkish Armed Forces at all phases (pre, syn and post disaster activities) of this system. By doing this we aim to evaluate the role of TAF. In this study, it was aimed of explanation of TAF's preparations, educational studies, supplementary assessments in natural disasters and action areas with helping operations under exemplified conclusions Kocaeli and Van earthquakes.

ÖNSÖZ

Afetler, meydana geldikleri toplumlarda olumsuz etkiler bırakan olaylardır. İnsan kaynaklı afetlerin bir şekilde önlenmesi, geciktirilmesi ve benzeri imkânlar olmasına karşın, doğa kaynaklı afetlerin hangi zaman diliminde olacağı konusunda ciddi bir belirsizlik bulunmaktadır. Bu tür afetlerden korunma ve zararlarını en aza indirebilmek için, olaya bilimsel yaklaşarak hazırlanmak gerekmektedir. Bunun için, afet bilincini yükseltmiş olan ülkelerde olduğu gibi, afetlere önceden hazırlanmak, hazırlıklı olmak gerekmektedir. Modern afet yönetimi modellerine baktığımızda, afet öncesi yapılacak olan “risk azaltma” ve “hazırlıklı olma” çalışmalarının “afet yönetiminin önemli aşamalarıdır. Oysa yıllardır yapılan uygulamalarda afet öncesi yapılacak olanlardan çok, afet sonrası yapılan “iyileştirme” politikalarına önem verildiği bilinmektedir. Tabiatıyla yönetimlerin, yaşanan bir afet sonrası vatandaşların can ve mal güvenliğinin sağlanması, onların yaşam düzenlerinin en kısa sürede normale döndürülmesi, afetin yarattığı ekonomik, sosyal ve psikolojik kayıplarının giderilmesi konularında yapacakları çok önemli işleri bulunmaktadır. Afet bilinci gelişmiş ülkelerde de bu konuda önemli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak afeti yönetmenin yalnızca, oluşan krizi çözmek değil, afet olmadan önce buna hazırlanmak olduğunu unutmamak gerekir.

Türk toplumunun her türlü afette en güvendiği, disiplinli ve çok iyi organize olan gücü; TSK’ni ön plana çıkarmıştır. Çalışmada kullanılan bilimsel kaynaklı açıklama ve çalışmalar dikkate alındığında, deprem kuşağında bulunan ülkemiz açısından konunun uzun süre daha gündemde kalacağı ve başta halkımız olmak üzere TSK ve diğer ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşlarını etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bölücü ve yıkıcı terör örgütlerine karşı yıllardır yürütülen operasyonel faaliyetlerde, yılın büyük bir kısmını arazide geçiren ve arazi şartlarında tüm imkân ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkân ve kabiliyete sahip TSK’nin ve özellikle de Kara Kuvvetlerinin; ülkemizin deprem kuşağında bulunması ve sık sık depremlerle karşılaşması nedeniyle depreme karşı hazırlıklı olması büyük önem arz etmektedir.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
RESİMLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KRİZ YÖNETİMİ.....	4
1.2. Afetler	10
1.2.1. Doğal Afet Türleri.....	11
1.2.2. Doğal Afetlerin Nedenleri ve Etkileri.....	14
1.3. Afet Yönetimi ve Aşamaları	18
1.3.1. Afet Öncesi	20
1.3.2. Afet Anı ve Hemen Sonrası	26
1.3.3. Afet Sonrası: İyileştirme Aşaması	27

İKİNCİ BÖLÜM

AFET VE KRİZ DURUMLARINDA SİLAHLI KUVVETLERİN ROLÜ

2.1. Uluslararası Örgütler ve Afetlere Müdahale: BM ve NATO Örnekleri	29
2.1.1. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA).....	29
2.1.2. NATO- Avrupa-Atlantik Yardım Gücü.....	30
2.1.3. BM ve NATO'nun Afetlerdeki Rolü: Katrina Kasırgası ve Pakistan Depremi Örnekleri	30
2.2. Afet Yönetiminde Silahlı Kuvvetlerin Rolü: Ülke Örnekleri.....	35
2.2.1. ABD	35
2.2.2. Japonya	37
2.2.3. Fransa.....	40

2.2.4. İspanya	41
2.2.5. Yeni Zelanda	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ VE TSK'NİN ROLÜ

3.1. Türkiye'de Doğal Afetler	43
3.2. Türkiye'de Afet Yönetim Sistemi: Yasal ve Örgütsel Yapı	47
3.3. Afet Yönetiminin Örgütsel Yapısı	56
3.3.1. Merkez Teşkilat	56
3.3.2. Taşra Teşkilatı	59
3.4. TSK'nın Afet Yönetimindeki Görev ve Sorumlulukları ve Arama Kurtarma Mevzuatı	62
3.5. TSK'nın Doğal Afetlere İlişkin Örgütsel Yapılanması: Bölge ve Tali Bölge Komutanlıkları	70
3.6. Doğal Afetlerde TSK'nin Rolüne İlişkin Örnekler	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TSK'NİN KOCAELİ VE VAN DEPREMLERİNDEKİ ROLÜ

4.1. Kocaeli Depremi	88
4.2. Van Depremi	91
4.3. Kocaeli ve Van Depremlerinde TSK'nin Rolüne İlişkin Değerlendirmeler	109
SONUÇ VE ÖNERİLER	113
KAYNAKÇA	127
ÖZGEÇMİŞ	139

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
BM	: Birleşmiş Milletler
DAFYAR	: Doğal Afet Yardım Birliği
DAK	: Doğal Afet Arama Kurtarma
DBLDÜKM	: Deprem Bölgesi Lojistik Destek Üssü Koordinasyon Merkezi
DSİ	: Devlet Su İşleri
EAPC	: Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi
FEMA	: Federal Acil Durum Yönetim Ajansı
JÖAK	: Jandarma Özel Arama Kurtarma
KKK	: Kara Kuvvet Komutanlığı
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LDKM	: Lojistik Destek Komuta Merkezleri
NMG	: NATO Mukabele Gücü
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	:Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UDSEP	: Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı
Vd.	: Ve diğerleri

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Krizin Aşamaları	6
Şekil 2: Doğal Afet Bölge Komutanlıkları	74

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: TSK Kurtarma Birliklerinin Dağcı Kurtarma Faaliyetleri	79
Resim 2: 3 Şubat 2002 Çay Depreminde Askeri Operasyonlar	81
Resim 3: Askeri Nakliye Uçaklarıyla Kargo Gönderimi	83
Resim 4: Enkaz Çalışmalarında TSK Özel Kuvvetler Birliği	85
Resim 5: Askeri Birliklerin Dağlık Bölgede Kurtarma Çalışmaları	87
Resim 6: Deprem Bölgesinde Asker Çalışmaları	89
Resim 7: Van Depreminde TSK	97
Resim 8: Van Depreminde TSK	99
Resim 9: Kurtarma operasyonları	101
Resim 10: Doğal Afetlerde Askeri Nakliye	104
Resim 11: Resim: Nakliye Esnasında TSK Birlikleri	107

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca sürekli olarak toplumları ve kamu düzenini bir şekilde etkileyen bir olgu olarak doğal afetler, gerek neden oldukları maddi ve manevi kayıplar, gerekse kamu nezdinde yaratılan korku nedeniyle ciddi olarak üzerinde araştırmalar yapılması gereken konulardır.

Doğal afetlere ilişkin önleme, zarar azaltma, iyileştirme çalışmaları yapı denetimi, şehirleşme, bireylerin bilinçlenmesi, sivil savunma gibi konular da dâhil olmak üzere, pek çok alanın bu konuya ciddi biçimde eğilmesine zemin hazırlamıştır. Şehir ve bölge planlamada afet risk ve zararlarının azaltılması planlanırken, mimarlık ya da inşaat mühendisliğinde yapı güvenliği ve denetimi, iktisadi anlamda vergilendirme ve hasar öncesi-sonrası zararın giderilmesi gibi örnekleri ile doğal afetler, pek çok farklı bilim alanlarının ortak çalışma alanı olarak görülebilir.

Kamu yönetimi açısından ise afet öncesi ve sonrasında kamu yararının gözetilmesi başta olmak üzere, afete ilişkin pek çok temel konu, hem merkezi, hem yerel kamu kurumları ile kamu yönetiminin temel konularını oluşturmaktadır. Neticede, doğal afetler, gerek ortaya çıkış şekilleri, gerekse sonuçları itibarıyla kamu yönetimi için önemlidir. Doğal afetlerde günümüzde hakim olan yaklaşım, afet öncesinde hazırlık, risk azaltımına, afet anında koordinasyona önem vermektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, afet sonrası müdahalede etkinlik açısından koordinasyon ve insan kaynaklarındaki güç, afet sonrası çalışmalarının da gücüne işaret etmektedir.

Gerek güçlü koordinasyon ve emir-komuta zinciri, gerekse donanımlı, hazır insan gücüne sahip olması nedeniyle silahlı kuvvetler afet yönetiminin önemli bir parçasıdır. Gerek afet öncesi, gerekse afet silahlı kuvvetler sonrası çalışmalarda etkili olarak kullanılacak kamu kurumlarıdır. Diğer yandan, afet öncesi zorunlu askerlik dönemindeki bilinçlendirme çalışmaları da bu açıdan değerlendirilebilir.

Tezin amacı; Türkiye’de silahlı kuvvetlerin afet yönetimi süreci içindeki rolünü değerlendirmek, bu role ilişkin mevzuat ve kurumsal yapılanmayı incelemek; çeşitli afet müdahale operasyonları ve özellikle de 1999 Kocaeli ve Van Depremlerindeki müdahale operasyonlarını yakından inceleyerek silahlı kuvvetlerin afet öncesi, afet anı

ve sonrasında görevleri ve bu görevlerin hayata geçirilme derecesinin, silahlı kuvvetlerin afet yönetim sürecine katkılarını incelemektir. Bu inceleme neticesinde yapılan tespitler ışığında yaşanan sorunlar, nedenleri, başarı faktörleri ve gerek insan gücü, gerekse koordinasyon ve teçhizat gücü açısından silahlı kuvvetlerin afet yönetiminde daha etkili çalışması için izlenecek olan afet yönetimi ve kamu politikalarının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Bir yandan Türkiye’de yaşanmış büyük afetler ve halen yüksek afet riskleri ile karşı karşıya olan yerleşim yerlerinin, nüfusun fazlalığı ve diğer yandan afet yönetimi yapılanmasında organize ve hazır kuvvet olarak silahlı kuvvetlerin rolünün irdelenmesi bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bunun yanında kamu kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılması, afet yönetimi eğitimi konusunda daha geniş kitlelere ulaşma gibi konular, araştırmanın diğer önemli taraflarını oluşturmaktadır. Araştırmada ayrıca, bu konuda izlenen politikaların uluslararası örneklerine yer verilmeye çalışılmıştır. Doğal afetler ve silahlı kuvvetlerin bu süreçteki rolleri ile ilgili olarak daha önceki dönemlerde çalışmalar yapılmış olmasına rağmen¹, bu çalışmanın farklı olan tarafı, güncel Van Depremi üzerinde değerlendirmelerde bulunması, bunun yanında Türkiye için son yılların en büyük afeti olarak kabul edilen 1999 Kocaeli Depreminde silahlı kuvvetlerin müdahalesine de yer vermesidir.

Tezin hipotezi şöyle formüle edilebilir; “Doğal afetlerle mücadelede silahlı kuvvetler etkili bir kamu kurumu olarak kullanılma potansiyeline sahiptir ve mevcut durumdaki çalışma şekli, verimliliği, etkinliği arttırılarak afet yönetiminde daha etkili kullanılabilir.”

Tezin kapsamını Türkiye’de TSK’nın doğal afet durumlarındaki görevleri, sınırlılıklarını ise doğal afetlerde silahlı kuvvetlerinin kullanımında izlenen kamu politikaları oluşturmaktadır. Çalışmanın örnekleme ise Kocaeli ve Van Depremlerinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin rolü olarak seçilmiştir.

¹ Konu ile ilgili olarak benzer tezlerden bazıları şunlardır; Ufuk Türen (2000) A Model for the Responsible Capability of Turkish Armed Forces in Natural Disasters (Yeditepe Üniversitesi, FBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Ercüment Bayraktar (2002) Doğal Afetler (Deprem) ve Türk Silahlı Kuvvetleri (Cumhuriyet Üniversitesi SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Akif Açıkgöz (2004) Türk Silahlı Kuvvetleri Arama Kurtarma Timlerinin Yerleşiminin Yeniden Düzenlenmesi (Kara Harp Okulu Komutanlığı); Çiğdem Gayır (2004) Risk Yönetimi ve Silahlı Kuvvetlerde Risk Yönetimi Uygulaması (Marmara Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi); Coşkun Karaca (2005) İstanbul’da Konuşlanan Türk Silahlı Kuvvetleri Birliklerinin Deprem Hasar Tespitine Yönelik Bir Uygulama (Kara Harp Okulu Komutanlığı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Tezde, TSK'nın özellikle 1999 Kocaeli Depremi sonrasında afetlere yönelik çalışmaları daha kayda değer yapılanmalar sergilediğinden bu tarihten sonrası daha detaylı incelenmiş, iyileştirme açısından sunulabilecek alternatiflerin değerlendirilmesine yer verilmiştir. Kocaeli ve Van örneklerinin seçilmesinin nedeni Türkiye'de son yıllarda en büyük yıkıma sebep olan doğal afetler olmasıdır. Bununla beraber, TSK'nın afetlerde en çok ön plana çıktığı afetler bunlar olarak nitelendirilmektedir.

Tezin kapsamı bu şekilde ortaya konulmakla beraber, çalışmanın sürdürülmesi ve verilerin elde edilmesinde kurumun kendine özgü çalışma düzeni ve kurallarından dolayı bilgiye erişim veya paylaşım konusunda hassasiyetlerle karşılaşmıştır. Bu durum da çalışma açısından bir sınırlılık faktörü olarak değerlendirilebilir.

Tez, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kriz ve afet kavramlarının tanımına, kriz ve afet yönetimleri kavramlarının ve etkilerinin açıklanmasına yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Silahlı Kuvvetlerin kriz yönetimlerindeki rollerine değinilmiş ve mevcut ulusal ve uluslar arası yaklaşımlar belirtilmiştir. Üçüncü bölümde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kriz yönetimlerindeki rollerine değinilmiş, görev konsepti mevcut uygulamalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1999 Kocaeli ve 2011 Van depremlerindeki etkinlikleri, deprem öncesi ve sonrası çalışmalar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. KRİZ YÖNETİMİ

Doğal afetler hem insana, hem de doğaya ciddi zararlar vermektedir. Gerek vatandaşın can ve mal güvenliğini koruma fonksiyonuyla insana hizmet veren bir organ olarak, gerekse çevrenin küresel bir kamu malı olarak görülmesinden ötürü çevreyi de küresel açıdan kamu yararı gözeterek koruyan bir organ olarak kamu yönetiminin, doğal afetlerin zararlarının azaltılması, iyileştirme konularında önemli görevleri vardır. İşte bu önlemlerin alınmasına yol açan olaylar bütünü olarak adlandırılabilen kriz durumu için, kriz yönetimi kavramı öne sürülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, kriz yönetimi ve unsurlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Kriz yönetimi çok geniş kapsamda değinilmesi gereken bir husustur. Ancak çalışmamızın konu kapsamından sapmamak amacıyla, kriz yönetimi doğal afetlerle ilişkisi çerçevesinde irdelenecektir.

1.1.1. Kriz Kavramı

Kriz, Yunanca'da "karar" anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla, örgüt veya bireylerin, kendi yaşamları ile ilgili karar vermeleri gereken dönüm noktalarını hatırlatması bakımından ilginçtir. Diğer taraftan kriz, yine Yunancada kritik, yani eleştiri kavramıyla aynı fiil kökünden türemiş bir kavramdır. Dolayısıyla iki kavram arasında yakın bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Bu bağlamda entelektüellerin; yaptıkları "kritik etme", yani eleştirme faaliyetiyle, statükonun kurumlarını sarstıkları, dolayısıyla bir kriz oluşturma hususunda etkili oldukları söylenmektedir (Şahin, 2002: 133).

Krizler ve krizlerle ilgili genel kapsamı belirten çok fazla akademik tanımlama bulunmaktadır. Ancak, "kriz durumu şu ifadeleri kapsar" şeklinde bir tanımlama kesin olarak belirtilmemiştir. Bunun temel nedeni, oluşacak bunalım ya da buhran durumunun kişilere, zamana, yerlere, altyapı imkân ve durumlarına ve bilince bağlı olarak değişiklik göstermesi şeklinde ifade edilebilir.

Kriz diye adlandırılan olgunun, taşıdığı özelliklerden ziyade, etkisinin boyutları göz önünde tutularak bir değerlendirme yapma yoluna gidilmektedir. Burada önemli olan husus, söz konusu olgunun ne tip özellikler taşıdığı değil, hangi sektörde veya hangi ülkede olduğudur. Temel belirleyici özellik ise etkisinin boyutudur. Buradan hareketle, gelişmiş ülkeler veya kimi bazı sektörler üzerinde hiçbir etkide bulunmayacak ve dolayısıyla aslında kriz olarak addedilemeyecek kimi olguların, örneğin gelişmekte olan ülkeler üzerinde veya farklı bazı sektörlerde derin ve kapsamlı bazı sonuçlar doğurabildiği ve dolayısıyla kriz niteliğine bürünmesinin mümkün olduğu söylenebilir (Pearson ve Mitroff, 2001: 126).

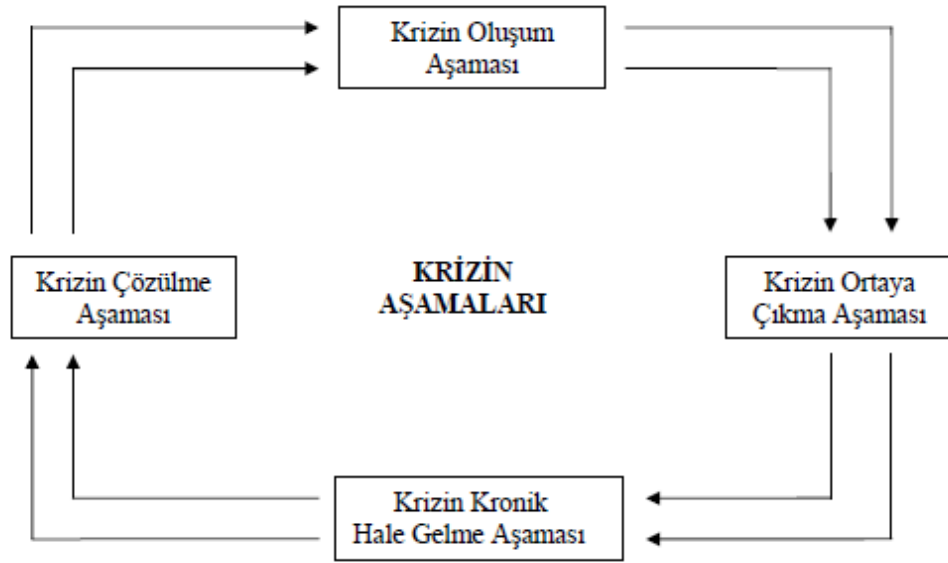
Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde "kriz" karşılığı olarak "bunalım" kelimesi kullanılmıştır. Bunalım ise, "Beklenmedik bir sosyal, ekonomik veya psikolojik gelişme karşısında normal ilişkilerin ciddi olarak sarsılması, karşılaşılan sorunun halledilmesi için mevcut çözüm yollarının yetersiz kalması sonucu ortaya çıkan ve çaresizlikle iç içe gelişen gerilim durumu" olarak (Demir ve Acar, 1993: 62) tanımlanmıştır.

Kamu Yönetimi Sözlüğünde ise "kriz" kavramının geniş bir tanımlamasını bulmak mümkündür. Buna göre, "kriz"; "bir kişi, örgüt veya toplumun yaşamında görülen, yavaş yavaş ya da birdenbire oluşabilen, dar veya geniş bir alanı kapsayabilen; belirsizliği, zarar görme olasılığını ve riski içeren zor bir an, buhran dönemi" (Bozkurt, 1998: 155) olarak tanımlanmaktadır.

Beklenmedik bir doğa olayının meydana gelmesi ve bunun ardından oluşan ya da afet sonrası meydana gelen doğal afete bağlı teknolojik afetlerden dolayı oluşan ve bunların sonucunda ulusal veya uluslararası finans piyasalarında meydana gelen olağan dışı gelişmeler kriz nedeni olarak gösterilebilir. Son yüzyılda meydana gelen doğal afetlerin ve buna bağlı oluşan siyasi ve ekonomik krizlerin sonucunda ortaya çıkan olumsuzlukların boyutlarının artması, yeni uygulama şekilleri geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Aykaç, 2001: 125-127).

Bir krizde hem aşılması gereken zorluklar, hem de bu gerginlikler ve güçlükler aşıldığında elde edilebilecek yeni kazançlar bulunmaktadır. Kriz durumları, her zaman örgütsel hedefleri ve amaçları tehdit etmez; bazı kriz durumları, örgütsel değişim ve yeniden yapılanma için mükemmel fırsatlar sunmaktadır (Tutar, 2000: 19).

Kriz durumunun oluşumundaki aşamalar şu şekilde ifade edilebilir:

Şekil 3: Krizin Aşamaları

Kaynak: Steven Fink, Crisis Management: Planning for the Inevitable, New York, American Management Association, 1986, p. 20.'den aktaran Gürkan Haşit, İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerinde Yapılan Araştırma Çalışması, Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2000, s. 14.

Şekil-1'de de görüleceği gibi kriz, oluşum aşaması, ortaya çıkma, kronikleşme ve çözüm olmak üzere bir döngü halinde ortaya çıkmaktadır. Bu aşamaların her birisinde hem beşeri, hem de fiziki unsurlar kriz yönetimine eşlik etmektedir.

1.1.2. Kriz Yönetimi Kavramı

Kriz Yönetimi, örgütlerin varlıklarını koruyabilmek, karşılaştıkları değişmelerin üstesinden gelebilmek için plan ve programlara uygun olarak geliştirdikleri bir çözüm sürecidir. Kriz yönetimi “örgütün temel süreç ve hizmetlerini, üretim sürecini, işgören ve yöneticilerini, dış çevresini önemli biçimde tehlikeye sokacak krizler konusunda gerçekleştirilecek bir dizi halindeki değerlendirme ve denetim”²; kriz durumlarına karşı alınması gereken önlemler (Yavaş, 2001: 11); “krizin ortaya çıkması halinde, olumsuz

² Kavramın farklı ifadelerle yapılmış ama benzer noktalar üzerinde duran tanımları da vardır; Olası kriz durumlarına karşı, kriz belirtilerini algılama konusunda gerekli duyarlılıkları göstererek, örgütün krize düşmesini engelleme ve örgütü en az maliyet ve kayıpla krizden kurtarma sürecidir (Yavaş, 2001); çalışılan alana ve geleceğe yönelik olası sorun ve tehlike etmenlerinin belirlenmesini, uygun tepki ve savaşım türlerinin saptanmasını, örgütün krizle başa çıkacak önlemleri uygulamasını ve tepkilerin değerlendirmesini kapsayan süreçtir (Bozkurt vd, 1998).

etkilerini en aza indirmek hatta krizin ortaya çıkardığı bazı fırsatları değerlendirmek amacıyla özel nitelikli önlemlerin alınması” (Aykaç, 2001: 3) şeklinde de tanımlanmaktadır. Kriz yönetiminin temel amacı, krizleri önceden tahmin edebilen, önlemler alabilen, örgütsel yapılar oluşturmaktır. Krizi önlemede karar vericilerin/yöneticilerin algılama yapılarının önemi büyüktür. Eğer bu kişiler krizi bir tehdit olarak algılayıp zamanında önlem geliştirirlerse, krizi önleme başarısı da artar.

Bu bağlamda kriz yönetimini iki ana başlıkta ele almak mümkündür: a) Resmi kriz yönetimi: Devlet eli ile şekillendirilen, vergilerle finanse edilen ve devletçilik ilkesine dayalı olarak gerçekleştirilen kriz yönetimleridir, b) Sivil kriz yönetimi: Sivil toplum kuruluşlarının (AKUT, Kızılay vb.) kamusal olarak örgütlenmeleri şeklindeki kriz yönetimleridir.

Kriz yönetimi stratejilerini belirlemeden önce, kamu kurumunun hangi durumlarda kriz yönetimine geçeceği belirlenmelidir. Bir kamu kurumu şu şartlarda kriz yönetimine geçirilebilir; iç kriz, doğal afetler, hükümet uygulamaları, savaş. Kamu kurumları kriz yönetimi stratejilerini belirlemek için öncelikle bu kriz durumlarının kaynaklarını incelemelidir. Kriz oluşması durumunda kurum üzerinde ve hizmet üretiminde ne tür etkilerinin olduğu analiz edilmelidir. Krizin cinsine göre değişik stratejiler belirlenmelidir. Bunlardan iç kriz, kurumda genel olarak fazla büyümeden yöneticinin müdahalesi ile çözülebilir. Diğer krizler ise yönetimin kontrolü dışında gerçekleşmektedir (Bulut, 1992: 24).

1.1.2.1 Kriz Yönetiminin Unsurları

Kriz yönetiminin unsurlarını genel olarak insan ve insan dışı unsurlar olarak ikiye ayırmak mümkündür. İnsan/ beşeri unsurlar, insan kaynaklı tüm kriz yönetimi unsurlarını ifade eder. İnsan dışı unsurları ise fiziki unsurlar olarak değerlendirmek mümkündür.

a) Beşeri Unsurlar: Kriz yönetiminin beşeri unsurları, insan kaynaklarıdır. Yönetim hiyerarşisinin üstlerine çıktıkça beşeri unsurlar azalarak, daha profesyonel uzmanlara yer verilmektedir. Kriz yönetimi planlama aşamasının bir defaya mahsus olmadığını, bir süreç olarak ele alınması gerektiğini belirten Sikich'e (1996) göre, bu sürecin en önemli

sonucu, örgütün krizle baş edebilme kapasitesinin ortaya konmasıdır. Yazılı planlar ve planlama sürecinde geliştirilen kimi destekleyici belgeler de, sürecin başarıyla sonuç vermesinde önemli bir yer işgal eder. Kriz yönetimi için plan geliştiren ekibin taşıması gereken nitelikleri de ortaya koyan Sikich, bunları şu şekilde sıralamıştır. (Sikich, 1996: 12): a) Krizler konusunda bilgi sahibi olması, b) Etkili bir yönetim ve iletişim becerisine sahip olması, c) Plan gereklerini yerine getirmek için gerekli olan zaman ve kaynağı etkili bir biçimde kullanabilmesi.

Kriz yönetiminin beşeri unsurlarını kriz yönetim örgütleri olarak ifade etmek mümkündür. Gigliotti ve Jason (1991), başarılı bir kriz yönetimi programı için gereken örgütsel ilkeleri ve beşeri koşulları şöyle sıralamışlardır:

- Örgütün karşılaşılabileceği tüm potansiyel krizleri içeren eksiksiz ve detaylandırılmış biçimsel planlar hazırlamak,
- Krizler konusunda uzman kişilerden oluşan bir kriz yönetim ekibi oluşturmak,
- Kriz yönetim ekibini oluşturan üyeler için bireysel sorumluluklar belirlemek, gerektiği yer ve zamanda ise üyeler üzerinde otorite tesis edebilmek ve bir kriz yönetim ekibi şeması oluşturmak,
- Acil durumlarda, kriz yönetim ekibine durumu bildirmek ve ekibi göreve çağırmak için uygun bir yöntem geliştirmek,
- Tüm gerekli iletişim olanaklarını, çalışma bölgelerini, planları ve ayrıntılı tasarıları içeren bir kriz kumanda merkezi oluşturmak,
- Kriz planlarının farklı aşamalarını, belli periyotlar içerisinde tatbik etmek,
- Her tatbikat sonucunda, kriz planlarının eksikliklerini belirlemek ve planları gereksinimlere göre güncellemek,
- Kriz yönetim ekibinden iyi verim alabilmek için, ekibe yeni katılan üyelerin, ekiple mümkün olduğunca çabuk kaynaşmasını sağlamak.

Kriz plancısının özelliklerinden birkaçı şu şekilde sıralanabilir:

- Afet, kriz, sağlık, güvenlik ve kriz yönetimi mevzuatını bilmek,
- Merkezi yönetimin yapısını, kamu hizmet kuruluşlarının, güvenlik güçlerinin ve silahlı kuvvetlerin yapısını ve yöntemlerini bilmek,
- Kriz yönetimiyle ilgili teknik kavramlara yakın olmak,
- Sorunları analiz edebilme ve çözümler üretebilme yeteneğine ve ikna edici bir kişiliğe sahip olmak. Seçilmiş ve atanmış yerel yöneticilerin desteğini sağlayabilecek kişilik özelliklerini taşımak (Güneş, 2005: 4-6).

b) Fiziki Unsurlar: Krizin fiziki unsurlarını ise insan dışındaki; bina, teçhizat, alet-edevat gibi fiziki donanım oluşturmaktadır. Günümüzde krizler için özel olarak geliştirilmiş pek çok teknolojik çözüm vardır. Bu gereksinimlerin geliştirilmesi için ihtiyaç duyulan Ar-Ge çalışmalarında da beşeri unsurlar devreye girmektedir. Dolayısıyla fiziki ve beşeri unsurlar bir bütün olarak kriz yönetimini oluşturmaktadır.

1.1.2.2. Kriz Yönetiminde Başarının Koşulları

Simon ve Pauchant (2000: 6-11) kriz zamanlarında uygulamaların başarıya ulaşabilmesi için üç aşamalı bir uygulama önermektedirler. Bu aşamalar; davranışsal, paradigmatik, sistemattiktir.

Davranışsal aşama, alışılmış uygulamalardan farklı davranma yeteneğinin gösterilebilmesi ve bunların uygulanması olarak tanımlanmıştır. Kriz dönemlerinde farklı uygulamaların, krizin yönetiminin fiziki unsurlarına benimsetilmesini amaçlar. Paradigmatik aşama, krizin büyüklüğüne göre önlemler geliştirerek bunlara uygulama alanı yaratmayı hedefleyen aşamadır. Daha önce uygulanmış ve başarıya ulaşmış önlemlerin tekrarlanmasını, başarılı sonuçlanmamış önlemlere alternatifler geliştirme çalışmaları yapmayı hedef alır. Sistemattik aşama, kriz yönetiminin tüm fiziki, beşeri ve idari unsurlarında örgütlenme biçimleri üzerinde izlenecek yöntemi benimseyen aşama olarak tanımlanır. Bu, kriz dönemlerinin en etkin çözüm aşaması olarak değerlendirilebilir (Aykaç, 2001: 128-129).

Kriz yönetimine alternatif çözümün üretilebilmesi için, fiziksel unsurlar ve beşeri unsurların bir arada değerlendirilmesi gerekir. Alternatif çözümlerin getirilmesinde; yeni ürünlerin geliştirilmesi; ekiplerin düzenli kontrol edilmesi ve yeterlilik çalışmalarının yapılması; farklı durumlara ilişkin olay-durum çalışmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Afet zararlarının en aza indirilmesine yönelik olası afet hazırlıkları aşaması bütünleştirilmiş bir afet sürecinde temel ilgi konusu olarak görülmektedir. Bu hazırlıklar ise bir doğal afetten etkilenebilecek tüm aktörlerin aktif katılımı ile gerçekleştirilebilecek bir süreci ifade etmektedir (Yavaş, 2001: 125).

Diğer yandan, başarıyı engelleyen birtakım kısıtlardan da söz etmek mümkündür. Herhangi bir doğa olayının “afet” olarak nitelendirilebilmesi bir sorundur. “Belirli bir parasal değer üstünde yıkım ya da tahribat” veya “belirli sayının üstünde ölüm ve yaralanma” olması halinde, afetten bahsedilmektedir. Bununla birlikte, her şeyden önce bu tanımlama etik bir boşluğu ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, yönetici/karar alıcılar **başta yerel yöneticiler** yöre sakinlerinin korunmasından ve onların esenliğinden sorumludur. Bu sorumluluk bütün diğer sorumlulukların üzerinde yer alır. Dolayısıyla, bu sorumluluğun yerine getirilememesi, örgüte olan güvenin sorgulanmasına neden olmaktadır (Yavaş, 2001: 121). Belirli bir parasal değer üstünde yıkım ya da tahribat” veya “belirli sayının üstünde ölüm ve yaralanma” olması ölçütleri dikkate alınarak yapılan tanımlamalarda afet sonrasında sağ kalan insanlar “kurtulmuş” olarak kabul edilmekte ve kapsam dışında tutulmaktadır. Birey ve toplum düzeyinde afet sonrası ortaya çıkabilecek hem psikolojik olumsuzluklara hem de olası çevre sorunlarına değinilmemektedir.

1.2. Afetler

Afeti, kamu ve insanların oluşturduğu önlem ve çarelerin yetersiz kaldığı tüm durumlar olarak ifade etmek mümkündür. Bu açıdan afetler, doğa ya da insan kaynaklı olabilirler. Öte yandan, sosyal yaşamın ve sosyal kuralların yerli yerine oturduğu kamu sistemlerinde, daha çok doğa kaynaklı afetlerden söz edilmektedir. Genel anlamda afetler toplumsal yıkımlara yol açan olağanüstü büyük olaylardır.

Afet; insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, insanın normal yaşantısını ve eylemlerini durduracak veya kesintiye uğratacak, imkânların yetersiz kaldığı, doğal veya insan kökenli olaylara verilen genel bir isimdir. Bir olayın afet olarak nitelendirilebilmesi için insanları veya insanların yaşamını sürdürdüğü çevreyi ciddi biçimde etkileyecek kadar büyük olması gerekir. Buradan yola çıkarsak afet bir olaydan ziyade bir olayın doğurduğu sonuçtur.

Doğal afet, büyük oranda veya tamamen insanların kontrolü dışında gerçekleşen, mal ve can kaybına neden olabilecek tehlikeli ve genellikle büyük çaplı olaylardır. Afetin ilk özelliği doğal olması, ikincisi can ve mal kaybına neden olması bir diğeri çok kısa zamanda meydana gelmesi ve son olarak da başladıktan sonra insanlar tarafından engellenememesidir. Deprem, heyelan, çığ, sel, donma gibi bazı afetlerin sonuçları depremde olduğu gibi doğrudan ve hemen ortaya çıkar. Ama kuraklıkta olduğu gibi bazılarının sonuçları ise uzun bir zaman sonra ve dolaylı olarak görülür (Özcan, 2011: 11-16).

1.2.1. Doğal Afet Türleri

Doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olarak üç grupta incelenen afetlerden doğal afetlerin en sık tekrarlanan ve büyük can ve mal kayıplarına yol açan türleri sırasıyla deprem, sel, kasırga-hortum, toprak kayması (heyelan), çığ, kuraklık, tsunami, yangın, volkan patlamasıdır.

Depremler, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi ya da yanardağların püskürme durumuna geçmesi nedeniyle oluşan sarsıntılardır. Yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına deprem denir (Erkoç, 2000:1)

Seller, bir bölgede toprağı belirli bir süre için tamamen veya kısmen su altında bırakan; ani, büyük ve düzensiz su akıntılarına verilen isimdir (TDK, 2012). Sel, yerleşim yeri neresi olursa olsun her yerdeki insanların rastlayabileceğı türde bir doğa olayıdır. Yerleşilen yerlerdeki çeşitlilik, görülme sıklığını değiştirmesine rağmen özellikle sel olayını dikkate almadan kurulan altyapılar bu doğa olayının bir faciaya

dönüşmesine neden olabilmektedir. Sellere sebep olan olaylar kuvvetli ve uzun süreli yağışlar, kar erimesi sonucu oluşan kuvvetli akışlar veya kuvvetli yağmur fırtınalarında drenaj sistemlerindeki yetersizlik sonucu ana nehir kanallarının tamamen dolu olması ile meydana gelen taşmalar; nadir olarak da barajların çökmesi ve taşmasıdır (AFAD, 2007: 6).

Kasırğa ya da tropikal siklon, büyük çaplı, çok şiddetli ve Beaufort ölçeğine göre saatte 75 milden fazla hızla ve dönerek esen tropik rüzgâra verilen isimdir. Subtropikal ve tropikal iklim kuşağındaki bütün sıcak denizlerde meydana gelir. Büyük Okyanus'da tayfun adını alır. Başlangıç ve mevsim sonu kasırgaları, Orta Amerika kıyılarının biraz açıklarında Büyük Okyanus'da ve Meksika Körfezi'nde de sık sık rastlanır (NOAA, 2009: 1).

Hortum, şiddetle dönen bir hava kolonudur. Uzaktan görüldüğünde dondurma külâhına benzer. Karada oluşan hortumlara Tornado adı verilir. Oluşması için 3 etken vardır; a) Yer seviyesinden atmosferin orta seviyelerine kadar nemli hava, b) Kararsız hava: Yer seviyesinden itibaren sürekli yükselen sıcak hava, c) Kaldırma Gücü: Havanın yükselmesi için bir kaldırma gücü. Bütün şartlar oluştuktan sonra nemli ve sıcak hava atmosferin üst seviyelerine doğru yükselmeye başlar. Yükselen hava soğur ve çok büyük ve yüksek bulutlar içinde yoğunlaşır, bu ise şimşekli fırtınanın oluşumunu sağlar. Ani kuvvetli yağmur sağanakları ve dolu yağışı bazen tornadoların habercisi olabilir. (<http://www.dmi.gov.tr/files/kurumsal/ekitap/esintiler1/esintiler1-sayfa15.pdf> (19.03.2012))

Heyelan ya da toprak kayması, zemini kaya veya yapay dolgu malzemesinden oluşan bir yamacın yerçekimi, eğim, su ve benzeri diğer kuvvetlerin etkisiyle aşağı ve dışa doğru hareketidir. Kayalardan, döküntü örtüsünden veya topraktan oluşmuş kütlelerin, çekimin etkisi altında yerlerinden koparak yer değiştirmesine heyelan denir. Bazı heyelanlar büyük bir hızla gerçekleştikleri halde bazı heyelanlar daha yavaş gerçekleşirler. Heyelanlar yeryüzünde çok sık meydana gelen, çok yaygın bir kütle hareketi çeşididir ve aşınmada önemli rol oynarlar. Büyük heyelanlar aynı zamanda topografyada derin izler bırakırlar. Eğimlerin fazla olduğu sahalarda heyelan riski artmaktadır. Bazı sahalarda fay yamaçları dik eğimlerin oluşmasına neden olarak heyelanları kolaylaştırırlar. Yine insanlar kanallar ve yollar açarak ya da yol ve maden kazılarından çıkan toprakları denge açısına erişmiş bulunan yamaçlar üzerine atarak

heyelan oluşumuna neden olan koşulları hazırlarlar. Gevşek unsurların denge açısını herhangi bir nedenle aştığı durumlarda heyelan oluşur.

Çığ, farklı nedenlerden dolayı dağdan aşağıya doğru kayan büyük kar kütleleridir. Bol kar yağışı olduğunda, taze kar tabakasının alttaki eski tabakayla iyi kaynaşmaması sonucu, rüzgârın kaldırdığı büyük bir kar kitlesinin aşağı inerek alttaki kar tabakası üzerinde kayması sonucu, bir hayvan veya kayakçının oynak kar tabakasını çığneyerek harekete geçirmesi sonucu çığ oluşabilir.

Bir bölgede nem miktarının geçici dengesizliğinden kaynaklanan su kıtlığı olarak tanımlanabilen **kuraklık**, doğal bir iklim olayıdır ve herhangi bir zamanda ve yerde meydana gelebilir. Kuraklık genellikle yavaş gelişir ve sıklıkla uzun bir dönemi kapsar. Kurak iklimlerin hüküm sürdüğü yerlerdeki hayvanlar ve bitkiler, nem eksikliğinden ve yüksek değişkenlikteki yağıştan dolayı olumsuz etkilenirler. Kuraklık doğanın gizli tehlikesi olup genellikle herhangi bir mevsim veya bir zaman diliminde yağış miktarındaki azalmadan ya da dengesizliğinden dolayı meydana gelir.

Tsunami, okyanus ve denizlerin taban kısımlarında meydana gelen deprem, volkanik hareketler ve bunlara bağlı taban çökmesi, zemin kaymaları gibi tektonik olaylar sonucu denize geçen enerji nedeniyle oluşan uzun periyotlu deniz dalgasını temsil eder.

Yangın, maddelerin ısı ve oksijenle birleşmesi sonucu oluşan yanma reaksiyonlarının neden olduğu afettir. Yangınların oluştuğu coğrafi alanda maddi hasarlara neden olmasından ziyade, orada yaşayan canlılar ve çevre dengesi üzerinde son derece olumsuz etkileri vardır.

Volkanlar, magmanın, yeryuvarlığının yüzeyinden dışarı püskürerek çıktığı coğrafi şekillenmelerdir. Genellikle ya tektonik plaka sınırlarında ya da sıcak noktalarda yer alırlar. Yanardağlar uyuyan ya da faal olabilirler, önceden tahmin edilemeden hal değiştirebilirler (LaMoreaux, 2009: 1553-1568).

Doğal afetler genel itibariyle jeolojik kökenli ve meteorolojik kökenli olmak üzere iki grupta incelenebilir. Jeolojik kökenli olanları; deprem, heyelan, yanardağ patlaması, tsunami olarak karşımıza çıkarken, meteorolojik kökenli olanlarını; sel, su baskını, çığ, fırtına, kasırga, hortum, kuraklık, yangın, küresel ısınma sonucu iklimsel değişimler olarak sınıflandırılabilir. İnsanlar üzerindeki etkileri göz önüne alındığında en yıkıcı doğal afetler deprem, yanardağ patlamaları gibi jeolojik olanlar değil, su

baskını, fırtına gibi iklimsel olanlardır. İklimsel afetler jeolojik olanlara göre daha sık görülmektedir.

Afetlerin doğal ya da doğal olmayan diye sınıflandırılmasının yanı sıra birbiriyle ilişkilerinin de değerlendirmesinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Örnek vermek gerekirse, deprem gibi olaylar baraj kazalarını, buna bağlı olarak su baskınlarını ve diğer teknolojik tehlikeleri de peşi sıra taşımaktadır. Sanayi bölgelerinde meydana gelen doğal afetler, kirlilik ve salgınlara neden olabilmektedir (UNISDR, 2001: 6-7).

1.2.2. Doğal Afetlerin Nedenleri ve Etkileri

Doğal afetlerin nedenleri çeşitli olabilir. Bunların başında ise iklim ve coğrafi şartlar gelmektedir (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 11). Bilindiği üzere, doğal afetlerin türleri, nedenlerine göre değişiklik arz etmektedir. Doğal nedenlerle ortaya çıkan afet türleri deprem, sel, su baskını, çığ, kasırga, hortum olarak gösterilebilir. (Wisner, 2002: 3-4).

İstatistiklere göre afetlere bağlı can kayıplarının %95'i az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmektedir. 1981-1990 yılları arasında tüm dünyada 147 milyon insan afetlerden etkilenmişken, 1991-2000 yılları arasında bu rakam 211 milyona çıkmıştır (Wisner, 2002: 3-4). Bu durum, afetin sonuçlarını etkileyen nedenlerinden birisi olarak ekonominin de gösterilebileceğine işarettir. Zira bir doğa olayının afet olarak nitelendirilebilmesi için, bu olayın zararının da büyük boyutlarda olması gerekir. Sadece 26 Aralık 2004 tarihli Güney Asya Deprem ve Tsunamisinde, ölen toplam insan sayısı 280.000'in üstündedir ve her geçen gün bu rakam artmaktadır. Afetten etkilenen insan sayısı 5 milyon kişi civarında, toplam mali kayıp 13,6 milyar Amerikan Dolarının üstündedir (Gögen, 2004: 22-36).

Dünyada, değişik bölgelerde doğal olaylara bağlı olarak meydana gelen bu olayların ne zaman nerede tekrar ve ne şekilde olacağı bilinmemektedir. Diğer taraftan, insanların neden olduğu afetlerin başında nükleer patlamalar gelmektedir. Ormanların insanlar tarafından bilinçsizce yok edilmesi sayısız afetlere yol açar. Ağaçsız kalan toprak erozyona uğrar (Fidancı, 2007: 1-4). Verimli toprakların erozyonla yok olması sonucu açlık felaketi meydana gelir. Kaybolan toprakların büyük bölümü denizlere veya

göllere taşınarak orada yaşayan canlıların yaşam ortamını bozmaktadır. Su kaynakları kurur. Ormanların yok olması doğal hayata ve yaban hayvanlarına ciddi zarar vermektedir. Doğal olaylar sonucu heyelanların meydana gelmesi yanında ormanların kesilmesi sonucu çıplak kalan eğimli bölgelerde de heyelan meydana gelmektedir. Heyelanlar yeryüzünde vadileri tıkayabilir. Yolları tıkayarak ulaşımı engelleyebilir, yerleşim yerlerinin harap olmasına neden olabilirler. İnsanlar tarafından çok fazla ve plansız olarak çıkarılan kömür yüzünden zemin düzeyinde çökmeler meydana gelir. Bunun yanında denetimsiz kömür çıkarma işlemleri grizu patlamalarına neden olmaktadır. Bunun yanında çöplük patlamaları, yangınlar ve salgın hastalıklarda insan nedenli afetler olarak büyük zararlara yol açar (Güler ve Çobanoğlu, 1994: 9-10).

İster ekonomik kayıplar açısından isterse can kaybı ve yaralanmalar açısından değerlendirilsin Asya doğal afetlerin en sık rastlanıldığı dünya bölgesidir. Latin Amerika ve Afrika ara bölgelerdir. Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya ise doğal afetlerin en az görüldüğü bölgelerdir. Avrupa ve Avustralya'daki her büyük afete karşılık olarak, Latin Amerika ve Afrika'da 10, Asya'da ise 15 doğal afet görülmektedir. Afetler en önemli zamansız ölüm, sağlık düzeyinde gerileme ve yaşam kalitesinin düşme nedenidir.

Afetlerin doğurduğu sonuçlara bakıldığında; en başta can ve mal kaybına neden oldukları görülür. Can kayıpları insan ve hayvanların ölmesi; mal kayıpları ise eşya bina ve tarım alanlarının zarar görmesidir. Kayıpların bir kısmı doğrudan hemen afetle birlikte ortaya çıkarken bir kısmı ise belirli bir süre sonra ortaya çıkabilir. Örneğin, sel sırasında can ve mal kaybı meydana gelmektedir. Ancak sel baskınından sonra sellerin getirdikleri moloz, kum ve çamur tarım alanlarını verimsizleştirerek dolaylı ve uzun süreli zararlar da meydana getirebilmektedirler (Şahin, 2009: 2-10).

Doğal afetler, insanlara ve çevreye büyük zararlar veren olaylardır. Dünyamızın varoluşundan itibaren doğal afetler de vardır ve doğal afetler tarih boyunca tüm insanları etkilemiştir. İnsanların doğal afetlere karşı yaptığı hazırlıklar ve aldığı önlemler yeterli olmamıştır. İnsanlar günümüzde de doğal afetlere karşı daha hazırlıklı olmanın yollarını arama çabalarını sürdürmektedir. Gelişen teknoloji, doğal afetlerin etkisini tamamen ortadan kaldıramamıştır. Ancak teknolojinin alınacak tedbirler ve afetler sonrasındaki girişimler konusunda kolaylaştırıcı etkisi olmuştur. Her yıl doğal

afetlerden dolayı milyonlarca insan etkilenmekte, önemli sayıda can kaybına ve yaralanmalara neden olmakta, milyarlarca dolarlık maddi kayıp yaşanmaktadır. Doğal afetler alt ve üst yapıları değişik derecelerde bozar. Ulaşım ve haberleşme kesintiye uğrayabilir. Bulaşıcı ve salgın hastalıklara neden olurlar. Eğitim-öğretimi aksatır, emniyet ve asayiş hizmetlerini olumsuz yönde etkiler. Barınma, yedirme ve giydirme sorunları doğurur. İşsizliği artırır. Psikolojik sorunlara neden olur. Konunun daha ilginç yönü ise doğal afet dediğimiz olayların bir kısmının nedeninin bizzat insanlar olmasıdır.

Deprem, dev dalgalar, volkanik patlamalar, toprak kaymaları, tropikal siklonlar, hortum, sel baskını, kuraklık, çevre kirlenmesi, ormanların yok edilmesi, çölleşme vb. doğal olaylar sonucu oluşan ve afet türleri içerisinde en sık karşılaşılan afet türü doğal afetlerdir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümü doğal afetlerden sürekli etkilenmektedir. Aslında afet denildiğinde halkımız tarafından ilk akla gelen de başta deprem olmak üzere doğal afetlerdir. Doğal afetler sadece çevrelerine değil, doğaya da büyük oranda zarar vermektedir. Deprem, sel, toprak kayması ya da tsunami gibi pek çok doğal afet, doğa üzerindeki ya da daha net bir ifadeyle afetin olduğu bölgedeki fauna ve flora ciddi zararlar vermektedir.

Doğal afetlerin doğaya verdiği zararların gerek direkt olarak, gerekse dolaylı olarak insan üzerinde de ciddi etkileri vardır. Can kayıpları, kuraklık, açlık, su sıkıntısı çekme, salgın hastalıklar gibi pek çok afet anı ve sonrası durumlarda doğal afetin insanlara verdiği zararlar görülmektedir. Bunun için kamu yönetimlerinin kriz ve afet yönetimini ciddi bir şekilde ele alması gerekir.

Afet yönetimi konusu, teorik olarak birçok gereksinimin dile getirilmesiyle beraber, pratiğe döküldüğünde uygulamanın yapılamaması durumunda sıkıntı yaratabilecek bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanabilecek doğal afetlerin bir sonucu olarak yerel yönetimler ve bölgedeki güvenlik teşkilatlanmaları afet sonrası kriz yönetim esaslarını uygulamaya geçirmelidir. Aşağıda bununla ilgili olarak uygulanmış örneklere değinilmiştir. Yıkımların önüne geçebilmek ve yıkım sonrası hareket alanı geliştirmek için, tehlikenin nasıl geleceğini doğru tahmin etmek gerekmektedir. Bu nedenle, bir şehirde yaşanabilecek tüm kayıplar iki başlık altında incelenmelidir: a) İlk darbeye yaşanabilecek kayıplara neden olan zayıflıklar, b) Kayıplara bağlı zayıflıklar (ENSURE, 2011).

Afetler, tek bir doğa olayının meydana gelmesiyle oluşmaz. Afetlerde, farklı tehlike kaynaklarının birbirlerini tetiklemesi söz konusudur. Son 20-30 yıllık süre içerisinde, doğal tehlikelerin tetiklediği teknolojik afetlerin sayısında artış gözlenmektedir (Cruz vd., 2004:134). 1999-Marmara Depreminde yaşanan yangınlar ve Fukushima Nükleer Enerji Santrali'nin neden olduğu zararlar bu kapsamda incelenmektedir. Bu örnekler yerleşimlerin afetler sonrasında ne kadar tehlikeli bir hal aldığına da göstergesidir.

Kentleşme yapılarında meydana gelebilecek değişimler, alt sistemlerinin işleyişini etkilemektedir. Afet durumunda, en kritik tesislerin başında hastaneler gelmektedir. Yaralı olarak kurtulan afetzedelerin en hızlı şekilde hastanelere gönderilebilmesi gerekmektedir. Ne var ki, bu sağlık tesislerine erişimi sağlayan yolların hasar görmesi veya enkazlar nedeniyle kapanması ulaşımı engelleyebilir veya tesislerin ulaşılamaz hale gelmesine neden olabilir. Afetten yapısal olarak zarar görmemiş olsa bile, bu tür kritik tesisler hizmet veremeyebilir.

Afetlerin arkalarında bıraktıkları hasar, can kayıpları ve bina molozlarından ibaret değildir. 1999-Marmara Depreminden sağ kurtululardan 505'i hayatlarına engelli olarak devam etmek zorunda kalmıştır (Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, 2000). Yıkımların ortaya çıkardığı post-travmatik stres sendromları, sadece afetzedelerde değil, bu afetlere yazılı ve görsel medya aracılığıyla şahit olmuş kişilerde de görülebilir.

Bu açıdan yaklaşıldığında, insan sağlığı açısından iki önemli tehdit bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, afetlerde hasar almış sanayi tesislerinden hava, su ve toprağa karışmış kimyasal maddelerin, bölgedeki kanser vakalarını artırma olasılığı (Girgin, 2011: 9); ikincisi ise yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan ağır metallerin insan sağlığını kötü yönde etkileyecek boyutlara ulaşabilmesidir (Dündar ve Pala, 2003: 16).

Bazen kentlerde çeşitli afetler yaşanmaktadır. Bu afetlerden en çok zarar gören yapılar ise imar kurallarına uygun olarak inşa edilmeyen yapılardır. Olası bir afet sonucunda zarar görmesi muhtemel olan bu yapılar mevcut durumları ile değil bir dönüşüme tabi tutularak olası afetlere dayanıklı hale getirilmelidirler (Özden, 2008:

148). Afet etkilerinin azaltılması konusunda yapılan çalışmalarda olası bir afetten etkilenebilecek bölge seçiminde aşağıdaki maddeler uygulanacak stratejilerin belirlenmesinde yol gösterici olacaktır: Kentin karşı karşıya olduğu potansiyel doğal tehlikeler, altyapının hasar görebilirliği, kentin karşı karşıya olduğu riskler, kabul edilebilir riskler, hangi risk alanlarına öncelik verileceği, bu risklerin azaltılabilmesinde maliyeti en etkin yol, bu stratejinin diğer politik hedeflere uygunluğu, risk azaltım önlemlerinin mevcut programlarla bütünleşebilme durumu (Öztaş, 2005: 24-25).

Eğer afetler sonrasında kentsel dönüşüm ya da yenileme kavramı aklımıza gelirse, ülkemizde depremler başta olmak üzere doğal afetlerin ve doğal afet risklerinin kentlerin yenilenmesi ihtiyacını doğuran unsurlar olduğu görülmektedir. Birçok şehir tarih boyunca çok sayıda büyük deprem yaşamış, aynı yerde, yıkıp-yapma ve onarımlarla yeniden inşa edilmiştir. Afetler kent için yenileme yanında, yeni imar düzenlemelerinin hayata geçmesi fırsatını ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde afetin ardından ve afet olmadan önce mevcut tehlike karşısında risk azaltımı amacıyla yeri değiştirilen yerleşim yerleri vardır (Genç, 2008: 117).

1999-Marmara Depreminden hasar gören kentler de (Adapazarı, İzmit, Gölcük, Değirmendere ve Düzce örneklerinde olduğu gibi) zorunlu olarak yeni konut alanlarının yapılması, yeni gelişme alanlarının belirlenmesi ile dönüşüm sürecine girmişlerdir (Genç, 2008: 122).

1.3. Afet Yönetimi ve Aşamaları

Afet yönetimi herhangi bir deprem, kasırga veya diğer bir doğal afet öncesindeki hazırlık, afet anındaki müdahale ve sonrasındaki kurtarma çalışmalarının; daha uzun dönemde ise toplum sistemlerinin ve bireysel yaşamların takip eden aylarda yeniden yapılanması çalışmalarının yönetilmesidir. Afet yönetimi afet öncesi dönemde afet tehlikesi bulunan bölgelerde muhtemel bir afete karşı hazırlık stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması çalışmaları ve afet etkilerinin önlenmesi veya azaltılması amacıyla gerçekleştirilecek olan risk azaltma çalışmaları ile ilgili uzun vadeli ve geniş kapsamlı politikaların geliştirilmesi, uygulamaya konulması çalışmalarının yönetilmesini de kapsamaktadır (Schramm, 1993: 3, 16).

Afet yönetimi, afet sonucunu doğurabilecek olayların önlenmesi veya zararlarının azaltılması amacıyla afetlere hazırlık ve onların olası zararlarının azaltılması ile birlikte afetlerden sonra müdahale etme ve iyileştirme gibi çalışmaların tümünde yapılması gereken çalışmaların toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi, gerekli mevzuat ve kurumsal yapıların oluşturulması veya yeniden düzenlenmesi ve etkin ve verimli bir uygulamanın sağlanabilmesi için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, kaynaklarının bu ortak amaçlar doğrultusunda yönetilmesidir.

Afet yönetimi; afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması, afetlere karşı hazırlıklı olunması ve afet anında hızlı ve etkili bir kurtarma, ilk yardım, geçici barınma ve yeniden inşa faaliyetlerinin yürütülebilmesi için toplumun tüm imkân ve kaynaklarının (insan gücü, malzeme, donanım ve para) afet öncesi ve sonrasında iyi yönlendirilmesi ve rasyonel kullanılmasıdır (Ergünay, 1977: 12).

Amaç edinilmek istendiğinde, arama kurtarma işlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri, öncelikli yardımların yerine getirilmesi, uluslararası yardımların hızla doğru tarafların eline geçmesinin sağlanması, hasar tespitleri, hak sahiplerinin belirlenmesi, hasarların zemin/havza özellikleri ve yapılaşma nitelikleriyle olan ilişkilerinin ortaya konulması, yeniden güvenli biçimlerde yer seçimi ve yapım etkinlikleri gibi fikirler ortaya konulabilir. Söz konusu etkinliklerin yerine getirilmesi için hazırlıklı olmaya ihtiyaç vardır. Geliştirilen amaçların mesneti olarak afet sonrasında karşılaşılan kayıpların azaltılması denilebilir (Balamir, 2007: 35).

Afet yönetiminin amacı sadece insanları enkaz altından kurtarmak, hastaneye yetiştirmek, yangın söndürmek veya benzeri müdahale çalışmalarını yapmak değildir. Aksine modern afet yönetiminin önceliği insanları tüm tehlikelerden korumak ve mevcut riskleri afetler olmadan önce azaltmaya yöneliktir (Kadıoğlu, 2008: 10, 13).

Birleşmiş Milletler (UNP / UNDRO) tarafından 1991 yılında yayınlanan Afet Yönetimi El Kitabına göre afet yönetimi şunları içermektedir (Akt. Sarp, 1999: 59): a) olası afetlerin olumsuz etkilerini azaltıp, ekonomik yönünü gözeterek, afetlerin ortaya çıkabilirliğini azaltıcı önlemlerin planlanması ve bunların yürütülmesi, b) hemen olabilecek afet tehdidinde karşı uyarı-hazırlık düzenlemelerinin yapılması ve hem alarm

veya uyarı dönemlerinde, hem de afet etkisinin kötü sonuçlarında, etkin acil durum önlemlerinin düzenlenmesi, c) göçüklerde, sel baskınlarında, kıtlıkta, “yavaş seyirli” afetlerde bölgenin ve bölge halkının durumunun saptanarak takip edilmesi, çözüm ve tedbirlerin zamanında uygulanması, d) afetten hemen sonra (acilen) hayat kurtarma için acil yardım çabalarının uygulanması, e) iyileştirmeyi hızlandıracak rehabilitasyon önlemlerine hız kazandırılması ve afet sonrası devam eden sürekli gelişmenin teşvik edilmesi.

Afet yönetimi süreci, afetin öncesi, afet anı ve afet sonrasını kapsayan dönemde yapılacak olan tüm sistematik faaliyetleri ifade eder. Afet yönetimi afete müdahale döneminden başlayan ve bir sonraki afete kadar geçecek sürede, afetlerden korunma ve önleme amacıyla alınması gereken teknik, idari ve sosyal tedbirlerin tümüdür. Afetler sonrasında zarar azaltma çalışmaları, geçmişte yaşanan kötü deneyimlerden çıkarılan derslerin ışığında yapılmalıdır. Ülke, bölge ve yerleşme birimi bazında olmak üzere, ilgili kurumlar ve toplumun desteği ile hayata geçirilmelidir. Bu yapıcı yaklaşımın yerleştirilebilmesi için, afet yönetiminin aşamalarının iyi anlaşılması zorunludur (Kadıoğlu, 2011: 11-19).

1.3.1. Afet Öncesi

Afetlere karşı plan yapılması; var olan kaynakların belirlenmesi, gereksinimlerin hesaplanması, tahmin edilmesi ve bu kaynaklarla gereksinimleri karşılayabilecek iş planlarının yapılması ve afet senaryolarının oluşturulması, afet planlamasının önemli bir parçasıdır (Akdur, 2001: 7). Fiziki çevreyi, sosyal ve ekonomik yaşamı alt üst edecek herhangi bir afet ortaya çıkmadan, olası can ve mal kayıplarına karşı korunma ve afetin olumsuz etkilerini en az zararla atlatma amacıyla çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin tümü afet yönetimi sürecinin ilk safhası olan “**afet öncesi**” safhasını oluşturmaktadır. Bu aşama birbirine paralel ve aynı zamanda bir diğerine bağımlı olarak yürütülen çalışmaların yapıldığı ve tamamen afet öncesi dönemde yer alan afete hazırlık sürecidir.

“Afet öncesi” aşama, aynı zamanda afet ve risk yönetimi sürecinin “risk yönetimi” faaliyetlerinin ilk aşamasını teşkil etmektedir. Bu aşamada temel amaçlar şunlardır: a) Meydana gelebilecek afetlerden toplumun en az zararla ve fiziksel

kayıplarla kurtulabilmesi için gereken teknik, yönetsel ve tüzel (yasal) tüm önlemlerin afetlerden önce alınması; b) mümkün olan hallerde afetlerin önlenmesi, mümkün olmadığı hallerde ise kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarının mümkün olan en hızlı, verimli ve etkin şekilde gerçekleştirilmesi; c) afet zararlarının azaltılması çalışmalarının ülke kalkınmasının her aşamasına dahil edilmesinin ve böylelikle mevcut afet riskinin artmasının önlenmesi ve sürdürülebilir bir kalkınmanın yakalanması; d) toplumun her kesiminin, afetlerin etkilerinden en az zararla kurtulabilmesi için gerekli bilgilerle donatılması ve afet bilincini oluşturacak eğitim programlarının uygulanması (Ergünay, 2000: 268).

Bu safhada ön hazırlık ve planlama bölümleri yer almaktadır. En önemli aşama olan ön hazırlık aşamasında şu faaliyetler yapılır:

a) Hazırlık aşaması:

(1) Sabit Tesis Envanterinin çıkarılması: Öncelikle sanayi tesisleri sayısı ve nitelikleri, ürettikleri maddeler, atıkların nitelikleri belirlenmelidir. Belediyenin elinde böyle bir envanter olursa hangi fabrikanın ne atığı olduğunu bilir ve herhangi bir kriz anında ona göre önlem alır. Gaz-sıvı atıkları, arıtma tesisleri bilinmeli, üretimde zehirli madde olup olmadığı, personelin nitelikleri gibi bilgilerin belediyeye düzenli olarak aktarılıp aktarılmadığının kayıtları tutulmalıdır.

(2) Ulaşım Ağı Envanterinin çıkarılması: Yöredeki kara, deniz, hava ve tren yollarının olağanüstü durumlarda nasıl faydalanılacağı bilinmesi gerekmektedir. Bunun yanında 24 saat içinde geçen araç sayısı ve niteliği, kapasite ve yükleri, araçlarda taşınan zehirli ve tehlikeli maddeler ve bunlarla ilgili güvenlik önlemleri, kent içindeki akaryakıt istasyonları, havaalanlarının şehre yakınlığı vb de bilinmelidir.

(3) Hava Kirliliği Envanterinin çıkarılması: Mevcut hava kalitesi bilinmeli, kirlilik yaratıcı kaynakların standartlara uygunluğu denetlenmeli, denetim sistemi geliştirilmeli ve risk değerleri aşıldığında müdahale edilmelidir.

(4) Personel ve Ekipman Envanterinin çıkarılması: Kalifiye işgücü ve ekipmanın, kriz esnasında olaya müdahale edilecek ekipman sayısının ve niteliğinin

belirlenmesi, personelin kullanacağı araç ve gereçlerin temini ve listesinin bilinmesi gerekir.

(5) Sağlık Kuruluşları ve Gönüllü Kuruluşların Envanterinin çıkarılması: Uzman doktor, hemşire ve sağlık görevlileri ile araç ve gereçlerin önceden bir şema şeklinde bilinmesi gerekir. Yerel yönetimlerde Kriz Yönetim Planı'nın hazırlanmasındaki temel sorumluluk, belediye başkanınca üstlenilmelidir. Her belediye başkanı, krizin etkisine rağmen görevini nasıl yerine getireceğini saptamak için, olası bir krizin ışığında kendi sorumluluklarını gözden geçirmelidir. Kriz yönetimi olgusunun belediye içerisinde kurumsallaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, belediye bünyesinde kriz yönetiminden sorumlu olacak özel bir birimin kurulması sağlanmalıdır. Kriz yönetim planının hazırlanması ve belediyenin yetkili organlarınca onaylanması gerekir. Bu nedenle, planın hazırlık çalışmalarının yürütülmesi ve koordinasyonu için, öncelikle bir ya da yerine göre birden çok kriz plancısı görevlendirilmelidir.

(6) Tahliye Yeteneği: Tahliye edilmesi gereken alandaki insanların sayısı, mevcut kamu ulaşımı olanakları, halkın bilgilendirilmesi ve uyarı sisteminin kurulması önemlidir.

(7) Barındırma: Çadır, battaniye ve yatak adedi, kayıp ve kazaların kayıtlarının tutulması, yer değiştirirken parçalanmış ailelerin birleştirilmesi, hava koşulları, sağlık koşulları, güvenlik önlemleri alınmalıdır.

(8) Beslenme: Beslenme ve yemek pişirimi donanımı, su depolanması ve dağıtımı, yakıt durumu, barınak içi ve barınak dışı gereksinimler tespit edilmelidir.

(9) Sağlık: Gezici denetim ekipleri, İçme suyu ve gıda sağlığı, ilaçlar ve tıbbi malzemeler, gezici sağlık ekiplerinin sayısı belirlenmelidir.

(10) Yardım ve kurtarma: Gezici yardım ekiplerinin kurulması, kapanan yolların temizlenerek açılması, yapıların onarımı ve hava koşullarına, dayanıklı duruma getirilmesidir.

(11) Kritik denetimi: Zehirli sular, radyolojik kirlilik, denize petrol dökülmesi gibi olayların insanlar ve çevre, üzerindeki etkilerinin belirlenmesi, halkın ve personelin korunması, doğal yaşamın korunması sağlanmalıdır.

(12) Ulaşım: Ulaşım sırasında iletişimin kesintisiz sağlanması, araç envanter ve yakıtın sağlanması, depolanmasıdır.

(13) Kriz yöneticileri, belediyenin krize yönelik çalışmalarının maliyetini belirleyebilmek için, tüm kayıtların sağlıklı bir biçimde tutulması sağlanmalıdır.

(14) Görev Dağılımı: Görev dağılımı kapsamında, olası bir krizde kimin, neyi, ne zaman yapacağını kuşkuyla yer bırakmayacak kesinlikte belirlenmesi ve müdahalenin gerektirdiği tüm önlemlerin alınmasını sağlamak için, ayrıntılı görev tanımları hazırlanması gerekir (Gökçümen, 1999: 28-54).

b) Planın Yaşama Geçirilmesi: Kriz yönetim planı, olası krizler ile ilgili ön hazırlıklar ve düzenlemelerin yanı sıra, kriz anında planı yaşama geçirecek mekanizmaları da içermelidir. Plana işlerlik kazandırabilmek için, şu konuların da dikkate alınması gerekir. (1) Plan, krize etkin bir biçimde müdahale edilmesini sağlayacak örgütsel düzenlemeleri içermelidir. Bu kapsamda plan, belediye bünyesinde, kriz yönetiminden sorumlu olacak bir merkezin oluşturulması ve kurumlaştırılmasını sağlamalıdır, (2) Plan, yönetim için gerekli bilgi akışının sağlanmasına, iletişim sistemlerinin yönetilmesine ve diğer yönetim birimleri ve ilgili kuruluşlarla koordinasyon sağlanmasına yönelik düzenlemeleri içermelidir, (3) Plan, uyarı sistemleri ve kitle iletişim araçları aracılığıyla belde halkının bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesinin sağlayacak düzenlemeleri içermelidir, (4) Plan, ilgili kurum ve kuruluşların personeli ile belde halkının eğitimini sağlayacak düzenlemeleri içermelidir (Emrealp, 2000: 19).

Yerleşimlerin fiziki altyapısını oluşturmada, yer seçimi ilkelerinden başlayarak yapılaşmada daha yüksek standartların belirlenmesi, bunları sağlayacak yasal ve ekonomik çözümlerin geliştirilmesi, bireylerin, kuruluşların ve toplumun her kesiminin, olası bir afetin zararlarını azaltacak uygulamalara katılımının sağlanması, tedbirleri

kalıcı şekilde hayata geçirme, kurumsallaştırma ve afet kültürü oluşturma konusunda çaba gösterilmesi bu kapsamdadır (Güler, 2011: 19).

Toplumunu meydana getiren bireylerin afetlerin olası zararlarından en alt düzeyde etkilenmesi için gerekli bilgileri elde etmelerini amaçlayan eğitim programlarının düzenlenmesi ve bu programlara katılımın en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlayıcı çalışmaların yapılması, faaliyetlerini içeren “afet öncesi safhası” da kendi içinde “zarar azaltma”, “önceden hazırlık” ve erken uyarı” olmak üzere üç ana başlık altında ele alınabilir.

Zarar Azaltma Aşaması: Toplumun fiziki altyapısını oluşturmada, yer seçimi ilkelerinden başlayarak yapılaşmada daha yüksek standartların belirlenmesi, bunları sağlamak üzere yasal ve ekonomik yöntemlerin geliştirilmesi, toplumun her kesiminde bireylerin, yerel toplulukların ve kuruluşların olası afet zararlarını azaltmak amacıyla alabilecekleri önlemlerin tanımlanması ve bu yatırımları yapmalarının kurumsal yollarla, eğitim yolu ile ve bir toplumsal kültür oluşturma yoluyla sağlanmasıdır (Gülkan vd., 2002: 2). Afetler sonucu oluşacak can ve mal kaybından kaynaklanacak zararları uzun dönemde azaltmak veya ortadan kaldırmak için yapılan ve sürekliliği olan çalışmalara kayıp ve zarar azaltma çalışmaları denir. Bu aşama zarar azaltmayı içerdiği için, afet ve acil durum planı yürürlüğe girmeden önce veya sonra oluşturulabilir. Daha önce afet yönetimi altında değinildiği gibi, zarar azaltma çalışmaları, geçmişte yaşanan istenmeyen tecrübelerden alınan derslerin ışığında yapılmalıdır. Ulusal ve yerel bazda olmak üzere, ilgili kurumlar ve toplumun desteğiyle hayata geçirilmelidir.

Önceden Hazırlık Aşaması: Önceden hazırlık aşaması “zarar azaltma” aşamasında yapılan çalışmaların afetleri tamamen önleyemeyeceği, dolayısıyla olası bir afete karşı her zaman hazırlıklı olmak gerektiği düşüncesinin ürünüdür. Afet öncesinde afete hazırlık muhtemel bir afette ortaya çıkabilecek kayıpların ve tehlikelerin giderilmesi, öncelikle tehlike ve tehdit altındaki canlıların kurtarılması, kayıpların bulunması ve acil yardım gereksinmelerinin karşılanması amacıyla “Arama-kurtarma kabiliyeti”nin geliştirilmesi ve zinde tutulması için gerekenlerin yapılmasıdır (Gülkan, vd., 2002: 2-3). Önceden hazırlık aşaması, ABD’de Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA) tarafından, herhangi bir acil duruma karşılık verebilmek için operasyonel yeterliliği geliştiren acil durum yönetimi örgütlenmesi, acil durum

faaliyetlerinin planlanması, kaynak yönetimi, yönlendirme ve kontrol, acil durum iletişimi, erken uyarı, halkla ilişkiler, koruyucu önlemler, acil durum destek hizmetleri ile eğitim ve tatbikatların geliştirilmesini kapsayan aktiviteler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Waugh, 1988: 111).

Hazırlık aşamasında yapılacaklar başlıca işler şunlardır (Güler, 2011: 20-21): a) Afet acil yardım planları hazırlanır, müdahale ekipleri kurulur ve destek imkânları, doğru noktalarda konumlandırılır, b) Tehlike ve tehdit altındaki canlıların kurtarılması veya afetzedelerin enkazda bulunması için arama-kurtarma imkânları geliştirilir, c) Afet sonrasında hemen gerekli olan sağlık ve barınma ihtiyacı ile günlük gereksinimler için acil afet stokları bulundurulur, d) Resmi, özel ve sivil toplum kuruluşlarında ilgili personelin afet eğitimi almaları ve gerekli donanıma sahip olmaları sağlanır, e) Yapılan hazırlıklar çeşitli tatbikat ve egzersizlerle denir, f) Afetle karşılaşabilecek gruplar ve toplum bu konularda eğitilir, g) Meydana gelebilecek afetlerden toplumun en az zararla kurtulabilmesi için gerekli teknik, yönetsel ve yasal önlemler afetten önce alınır, h) Önlemenin mümkün olduğu hallerde afetin önlenmesi, mümkün olmadığı hallerde ise kurtarma, ilk yardım ve iyileştirme çalışmalarının mümkün olan en hızlı, verimli ve etkin şekilde gerçekleşmesine çalışılır, ı) Afet zararlarının azaltılması çalışmalarının ülke kalkınmasının her aşamasında dikkate alınması ve bu aşamalara dâhil edilmesi, böylelikle afet riskinin azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma trendi yakalanmaya çalışılır.

Afetin Önceden Bilinmesi ve Erken Uyarı: Gerek doğal gerekse insan kaynaklı afetlerin bir kısmı önceden tahmin edilebilir niteliktedir. Özellikle gelişimde belli bir süre gerektiren, yavaş seyredabilen kuraklık, kıtlık veya hortum, volkan patlamaları, kasırgalar, sismik deniz dalgaları, seller ve çığlar yeterli teknik donanım, bilgi ve elemanın bulunduğu bölgelerde meydana gelmeden çok önce belirtilerinden bilinebilir ve erken uyarı sistemleri sayesinde bölge insanlarının söz konusu afetlerden en alt düzeyde zarar görmeleri sağlanabilir. Aralık 2004 tarihinde Hindistan, Malezya, Singapur gibi ülkeleri etkileyen tsunamide erken uyarı sisteminin eksikliği en çarpıcı şekilde görülmüştür.

1.3.2. Afet Anı ve Hemen Sonrası

Afet anı ve sonrası ise kurtarma ve iyileştirme çalışmalarını kapsamaktadır. Afetin hemen sonrasında en hızlı ve koordineli bir şekilde enkaz bölgesine intikal etmek gerekir. Bu süreçte koordinasyon açısından büyük güce sahip olan silahlı kuvvetlerin rolü büyüktür.

Bu dönem, temel anlamda afet durumunu ve ortaya çıkan gereksinimleri hızla tespit etme, çok yönlü iletişim kurabilme, yeterli sayıda doğru gereç ve eğitimli kadroları afet yerine hızla erişirme, acil sağlık hizmetleri ve günlük yaşam destekleri ekiplerinin çalışmalarını kapsar. Tecrübeye ve hızlı bilgilenmeye dayalı mutlak ve tekil otorite ve disiplin gerektirir. Afetlerin yerel olaylar olmaları nedeniyle, acil müdahale güçlerinin de yerel otorite altında yerel kaynaklarla oluşturulması, ancak afette bu kaynakların da zarar görmesi olasılığı nedeniyle, komşu ya da üst düzeyden müdahale yapılması seçeneklerinin de hiyerarşik bir düzen içinde hazır tutulması, evrensel bir ilkedir (Çeber, 2005: 6-7).

Bir afet meydana geldiğinde, yerleşim yerindeki bütün sosyo-ekonomik aktiviteler kesintiye uğrar ve afet yönetimi ile birlikte kriz yönetimi süreci başlar. Arama ve Kurtarma çalışmaları, ilk yardım faaliyetleri, ölümlerin gömülmesi, afetten zarar görenlerin tahliyesi bu aşamada yapılması gerekli öncelikli çalışmalardır. Bu aşamada insan yaşamı söz konusu olduğundan süratli ve etkin çalışmalar önem kazanmaktadır. Özellikle afet geniş bir bölgede meydana gelmişse, bu aşamadaki faaliyetler, en küçük kırsal yerleşme biriminden en büyük yerleşim yerine kadar süratli ve etkin olarak organize biçimde sürdürülmelidir.

Zaman geçtikçe afetten etkilenenlerin gıda, su, giyim, ısınma, aydınlanma, barınma, güvenlik, haberleşme ve sağlık gereksinimlerinin karşılanması ile ikincil afet olarak isimlendirilen olası yangın, salgın hastalık ve hasar görmüş yapıların yıkılmasının neden olabileceği kayıpların önlenmesi amacıyla yapılacak faaliyetler ön plana geçer. Bu aşamada yapılan çalışmalar genel hatlarıyla; mümkün olan en fazla sayıdaki insan hayatının kurtarılması ve sağlıklarına kavuşmalarının sağlanması, söz konusu afetin yol açabileceği yeni tehlike ve risklerden afete uğrayanların can ve mallarının korunması, afetten etkilenen toplulukların hayati gereksinimlerinin mümkün olan en kısa sürede karşılanması ve afet bölgesindeki yerleşim yerlerinde sosyo-

ekonomik hayatın en kısa zamanda normale dönmesi için gerekli çalışmaların yapılması faaliyetlerini kapsamaktadır (Deprem Sonrası Erzincan, 1996: 12).

1.3.3. Afet Sonrası: İyileştirme Aşaması

Herhangi bir afet meydana geldikten sonraki uzun vadede daimi iskân ve normal yaşama geçiş ile ilgili önlemlerin alınması gerekmektedir (Geray, 1977: 110). Bu önlemler, afet yönetiminin “afet sonrası” aşamasını oluşturmaktadır. Bu önlemler;

- a) Mümkün olan en fazla sayıdaki insanı kurtarmak ve sağlıklarına kavuşmalarını sağlamak,
- b) Afetlerin doğuracağı ek tehlike ve risklerden insan canını ve malını korumak,
- c) Afetten etkilenen topluluğun hayati ihtiyaçlarını mümkün olan en kısa zamanda karşılamak ve yaşamın bir an önce normal hale getirilmesini sağlamak,
- d) Afetin doğurabileceği ekonomik ve sosyal kayıpların en düşük düzeyde kalmasını veya yaraların bir an önce sarılmasını sağlamak,
- e) Afetten etkilenen topluluklar için güvenli ve gelişmiş yeni bir yaşam çevresi oluşturmak şeklinde sayılabilir (Ergünay, 2000: 6).

Afet sırasında ya da afet olduktan sonraki önlemler birkaç kümede toplanabilmektedir. İvedilikle yerine getirilmesi zorunlu yardım ve kurtarma, geçici barındırma, beslenme ile ilgili önlemler bir arada incelenebilir. Sürekli yerleştirme ve normal yaşama geçişle ilgili önlemler ayrı bir küme oluşturmaktadır.

Afet durumlarında, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yeterli miktarda gıda maddesi bulmaları ve sağlıklı beslenmeye devam etmeleri çok önemlidir. Afetlerde, başarılı bir beslenme programı, iyi bir yönetime bağlıdır ki, bu da iyi bir koordinasyon gerektirir. Afet durumlarında beslenme hizmetlerinin organizasyonu başlıca iki aşamada gerçekleştirilir: a) Kısa dönem beslenme organizasyonu, b) Uzun dönem beslenme organizasyonu.

Sağlıklı su temini: Bu dönem yeniden yapılanma ve rehabilitasyondan önce başlar. Bu aşamada sağlıklı su temini çok önemlidir. Afetzedelere, geçici yerleşime geçinceye kadar ılıman mevsimlerde günlük kişi başı 3 litre, sıcak mevsimlerde 6 litre su sağlanması ve olabildiğince kısa zamanda bu miktarın üstüne çıkılması gerekmektedir (Güler ve Çobanoğlu, 1997: 4-7).

Uzun dönem beslenme organizasyonu: Bu dönem rehabilitasyon ve gelişme sürecini içerir. Yanlış ve eksik beslenmeyi engellemek, özel grupların beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilmek için özel beslenme programları yapılmalı, hatalı ve eksik beslenme sorunu olan yaş gruplarında terapötik beslenme desteği sağlanmalıdır. Bu dönemde kurulan merkezi mutfakların işlerliği sağlanmalı, yemek yiyen kişilerin kayıtları tutulmalı ve risk gruplarının tanımlanmasını sağlayacak beslenme kartları hazırlanmalıdır (TSHGM, 2002).

Afet bölgesi dışındaki insanlar afet bölgesine yardımlar göndermekte ve bizzat yardım çalışmalarına katılmak için bölgeye akın etmektedir. Bu denli yoğun trafiğin olduğu bir ortamda en ince detayına kadar planlanması gereken kriz yönetiminin kâğıt üzerinde yapılmasının yavaşlık ve karmaşa doğuracağı açıktır. Herhangi bir afet anında titizlikle yürütülmesi gereken kriz yönetimi çalışmaları birçok faktörün işin içine girmesiyle karmaşık bir hal almaktadır. Bu anlamda kriz ve afet yönetiminde en önemli konuların başında koordinasyonun sağlanması (İsbir ve Genç, 2008a:15; İsbir ve Genç, 2008b: 73) ve etkili bir iletişim sürecinin işletilmesi gelmektedir (Genç, 2008: 161). Bu gibi bir ortamda kriz yönetiminin daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için bilişim teknolojilerinden faydalanmak iyi bir fikirden öte bir gerekliliktir (Tunçkanat vd., 2005: 66).

Afetler toplumun örgütlü biçimde hazırlıklı olması gereken en önemli sosyal ve çevresel sorunlar arasındadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde afetlerle ilgili önemli kuruluşlar bulunmakla birlikte afet sırasında çeşitli kuruluşlar arasında işbirliği sağlanmasına yeterli olmamaktadır. Çoğu kez afet bölgesine organize olmayan biçimde yardım çabası içerisine girilmesi, belirli ve uygulanabilir bir afet planının olmaması, afet sırasındaki yetki kargaşası afet yönetimini güçleştiren faktörler arasındadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AFET VE KRİZ DURUMLARINDA SİLAHLI KUVVETLERİN ROLÜ

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'deki uygulamalara geçmeden önce öncelikle uluslararası örgütlerin afet yönetimi yaklaşımlarına örnekler verilmiş ve bunlar arasında Birleşmiş Milletler ve NATO'nun afet yönetimi yapılanmaları özetle açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci olarak farklı ülkelerin afet yönetim sistemlerine ve bu ülkelerde silahlı kuvvetlerin afet yönetimindeki rollerine değinilmiştir.

2.1. Uluslararası Örgütler ve Afetlere Müdahale: BM ve NATO Örnekleri

2.1.1. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA)

Dünyada her yıl en az 100 kişinin ölümüyle sonuçlanan en az bir afet meydana gelmektedir. Bu afetler, genellikle, afetten etkilenen ülkenin afete müdahale kapasitesini tüketmektedir. Bu da, afetten etkilenen ülkenin uluslararası yardım ve destek talebinde bulunmasına yol açmaktadır (İsbir ve Genç, 2008: 41). Afetlere uluslararası yardım sağlanmasını koordine eden örgütlerden biri de Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'dir (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs-OCHA) OCHA'nın uluslararası afet yardımlarını koordinasyon görevi, 1971 yılındaki Birleşmiş Milletler Genel Temsilci Kararı'na dayanmaktadır.³

Afeti takiben afetten etkilenen ülkenin uluslararası destek talebi üzerine OCHA, son durum ve öncelikli ihtiyaçlar ile ulusal ve uluslararası müdahaleler ile ilgili bilgi almak amacıyla, afetten etkilenen ülkenin Daimî Koordinatörü ile bağlantıya geçer. Gerekli görüldüğü takdirde OCHA, afetten etkilenen ülkenin hükümetini veya Daimî Koordinatörlüğünü, Birleşmiş Milletler Afet Değerlendirme ve Koordinasyon Ekibi (The United Nations Disaster Assessment and Coordination-UNDAC) ile destekleyebilir. OCHA, durum raporlarıyla uluslararası platformu son durum, öncelikli ihtiyaçlar ve devam eden iyileştirme çalışmaları ile ilgili olarak sürekli bilgilendirir. Bu

³ OCHA'nın görev yapısı kapsamında BM internet sayfasından derlenmiştir.

bilgiler, uygun müdahale ve yardımın, zamanında sağlanması için önemlidir (Özkan, 2003: 94).

2.1.2. NATO- Avrupa-Atlantik Yardım Gücü

Acil durum yönetiminde NATO (North Atlantic Treaty Organization) politikasının kökleri, Benelüks ülkelerinin Kuzey Denizinden gelen büyük sellerle sarsıldığı dönemlerden itibaren varlığını sürdürmektedir. Bu olaydan sonra, askerî savunma imkânlarını kullanarak barış zamanında meydana gelen bir afet halinde uluslararası yardımların nasıl organize edileceği konusunda NATO içerisinde tartışmalar başlamıştır.

Bu tartışmalardaki ana fikir, savaş zamanında üye ülkelerin halklarını korumak için tasarlanan birçok sivil korunma gücünün barışçıl amaçlar içinde kullanılabileceği olmuştur. Toplantılar sonucunda, gerekli düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler, NATO politikasına dönüştürülmüştür. En başta NATO üyesi ülkeler arasında bir yardım çerçevesi olarak tasarlanan politika, BM ve Kızılhaç gibi uluslararası örgütlerin rolü ve ilgili uluslararası örgütün talebi üzerine afetin meydana geldiği alanlarda harekete geçebilme durumları göz önüne alınarak birçok değişikliğe uğramıştır.

Ortak üyelerin, NATO ülkeleri ile aynı şekilde yardım talep ve teklif etme olanağına sahip olmalarına karar verilmesi ile söz konusu politikalarda önemli değişikliklere gidilmiştir. NATO bünyesinde oluşturulan bu yardım gücünün adı Avrupa - Atlantik Acil Yardım Gücü olarak belirlenmiştir (Özkan, 2003: 97).

2.1.3. BM ve NATO'nun Afetlerdeki Rolü: Katrina Kasırgası ve Pakistan Depremi Örnekleri⁴

ABD ve Pakistan'da yakın geçmişte yaşanan afetler yardıma ilk koşanların çaresiz kaldıkları durumlarda bazı askeri unsurların, yeteneklerin ne kadar yararlı olabileceğini gözler önüne sermiştir. Her zaman yeterli sayıda ticari uçak bulunamayacağı için yardım malzemesinin ulaştırılmasında stratejik hava ikmal afetlerde son derece önemlidir. Ayrıca bir afet yardımı operasyonunun ilk aşamalarında

⁴ NATO'nun insani yardım kapsamında resmi basın bildirisinden derlenmiştir.

henüz yollar kullanılamaz durumdayken helikopterlerin ne kadar gerekli olduğu, afetten sonraki haftalar ve aylar boyunca da deniz ikmal yeteneğinin yardım çalışmalarının en maliyet etkin biçimde sürdürülmesi açısından ne kadar önemli olduğu yaşanan tecrübelerle görülmüştür. Hızla konuşlandırılabilen askeri hastaneler ve sağlık personeli yardıma ilk koşanların yükünü hafifletebilir. Ayrıca askeri istihkâmcılar, su arıtma birlikleri ve arama-kurtarma ekipleri bir kriz durumunda tepki yeteneklerini arttırabilecek ve hayat kurtarabilecek becerilere sahiptirler.

Hem Katrina kasırgası hem de Güney Asya'daki depremde, ilgili hükümetler NATO'dan resmen yardım talep etmişlerdir. Ayrıca Pakistan'da BM NATO'dan kendi yardım operasyonunu başlatmasını alenen ve ısrarla istemiştir. Böylece BM Mülteciler Yüksek Komiseri tarafından sağlanan barınak malzemesinin çok büyük bir kısmı NATO hava köprüsü yoluyla sert Himalaya kışı bastırmadan Pakistan'a taşınabilmiştir.

NATO, herhangi bir afet yardımı operasyonunda çalışmalara BM ve özellikle de BM İnsani İşler Koordinasyon Dairesi (UN-OCHA) ve afete uğramış ülkenin makamlarının birlikte başkanlık edeceğinin bilincindedir. Nitekim İttifak'ın 26 Müttefik ülke dışında 20 Ortak ülkeyi de kapsayan temel kriz tepki mekanizması olan NATO Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Koordinasyon Merkezi (Euro-Atlantic Disaster Response Coordinator Centre-EADRCC) gerektiğinde NATO'ya danışmanlık yapan bir BM İnsani İşler Koordinasyon Dairesi (UN-OCHA) irtibat görevlisini de bünyesinde bulundurmaktadır. Pakistan yardım operasyonunda NATO Islamabad'da Pakistan hükümet yetkilileri ve BM Pakistan temsilcisinin müşterek başkanlığında yapılan tüm koordinasyon toplantılarına ve ayrıca sağlık ve barınak kümeleri gibi BM başkanlığında yapılan küme toplantılarına katılmıştır.

Afet yardımı operasyonlarında askeri yeteneklerin yararlı olacağı kabul edilirse, ele alınacak ikinci konu NATO'nun katma değeri konusudur. Askeri yardım NATO vasıtasıyla yapılmak zorunda değildir; bireysel olarak da yapılabilir. Ayrıca afet konusunda kararların hızla alınması gerekir ve İttifak'ın çok taraflı yaklaşımı teorik olarak Müttefiklerin tek tek karar almasından daha yavaş olur.

Hiçbir afet yardımı operasyonu diğerine benzemediği ve her zaman yeni ve pragmatik çözümlere ihtiyaç duyulduğu göz önünde bulundurulursa, NATO'nun

otomatik olarak işe dahil olmasının mı, yoksa Müttefik ülkelerin bireysel olarak başı çekmelerinin mi gerektiğini kesin olarak söylemek mümkün değildir. Ancak çeşitli faktörler göz önüne alınmalıdır. Öncelikle, çok az sayıda Müttefik (ABD gibi) büyük miktarda yardım malzemesini uzak yerlerdeki afet bölgelerine hızla götürebilecek ve bu çalışmayı uzun süre devam ettirebilecek yeteneğe sahiptir. İkinci olarak, NATO'nun en önemli katkısı EADRCC ve İttifak'ın askeri yapılarının sağladığı hizmetleri nakletmek, irtibat sağlamak ve kolaylaştırmaktır. Bunlar daha küçük Müttefik ülkelerin kendi başlarına yapamayacakları askeri hastane veya su arındırma birliği sağlamak gibi yardımlarını mümkün kılar. Ayrıca, NATO operasyonlarının özelliği olan bu koordinasyon rolü hem afete uğramış ülkenin makamları, hem de Birleşmiş Milletler'e birçok kuruluş yerine tek bir aktörle muhatap olma imkânı sağlamak suretiyle son derece yararlı olmuştur.

ABD'de 29 Ağustos 2005 günü meydana gelen Katrina kasırgasının Alabama, Florida, Louisiana ve Missisipi eyaletlerinde vermiş olduğu hasarın boyutları ortaya çıkar çıkmaz NATO'nun Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Eşgüdüm Merkezi (EADRCC) ABD'ye yardımlarını sunmuştur. Bir gün sonra ABD'den resmen yardım talebi alınmış ve talep bir saat 15 dakika içinde Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin 46 üyesinin başkentlerine iletilmiştir. Washington'un isteği üzerine 4 Eylül günü bir EADRCC irtibat görevlisi de Federal Acil Durum Yönetim Ajansı ve Yabancı Ülkeler için Afet Yardım Ajansı ile birlikte çalışmak üzere Washington'da konuşlandırılmıştır.

İlk iki yardım teklifi 4 Eylül günü gelmiş ve toplam 39 Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) üyesi ülke EADRCC vasıtasıyla yardım sağlamıştır. 8 Eylül günü Kuzey Atlantik Konseyi NATO Havadan Erken Uyarı filosu eğitim ve kargo uçakları ve NATO Mukabele Gücü hava ve deniz ikmal yeteneğinden oluşan nakliye operasyonuna acil ihtiyaç malzemelerini Avrupa'dan ABD'ye taşıma yetkisini vermiştir. EADRCC yardım talepleri ile yardım tekliflerini eşleştirerek bir tür takas merkezi görevi yapmıştır. Yapılan bağışların nakliyesi EADRCC ile Müttefik Hareket ve Eşgüdüm Merkezi tarafından birlikte koordine edilmiştir. Ayrıca iki sivil havacılık uzmanı da 9 Eylül günü sivil nakliye ihtiyaçlarını koordine etmek üzere EADRCC'de konuşlandırılmıştır.

Yardıma malzemeleri Almanya'daki Ramstein Hava üssünde toplanmıştır. Bağışlar üsse ya kara yoluyla, ya da Lizbon'daki Müşterek Komutanlık'ın komutası altında NATO Mukabele Gücü (NMG) tarafından tahsis edilen taktik hava ikmal tarafından ulaştırılmıştır. Avrupa'dan yapılan bağışların Ramstein'de toplanması 19 Eylül 2005 günü tamamlanmıştır. NMG tarafından tahsis edilen Fransız, Alman, Yunan ve İtalyan C-130 ve C-160 taktik nakliye uçakları toplam 90 uçuş saati hizmet vermişlerdir.

2 Ekim tarihinde yardıma malzemesi 12 NATO kargo uçuşu ile Avrupa'dan Amerika'ya taşınmış, yiyecek, ilk yardıma malzemesi, tıbbi malzeme, jeneratör ve su pompaları da dâhil olmak üzere 189 ton kadar yardıma malzemesi NATO hava köprüsü vasıtasıyla afet bölgesine ulaştırılmıştır.

Güney Asya'da 8 Ekim 2005'te meydana gelen ve 73.000 kişinin ölümüne, 70.000 kişinin yaralanmasına ve dört milyon kişinin evsiz kalmasına yol açan depremden iki gün sonra Pakistan başlattığı yardıma operasyonu için NATO'dan yardıma istemiştir. Kuzey Atlantik Konseyi yardıma kabul etmiş ve İttifak'ın iki aşamalı yardıma planını onaylamıştır. Avrupa-Atlantik Afet Yardımı Koordinasyon Merkezi (Euro-Atlantic Disaster Response Coordinator Centre-EADRCC), üyelerinin kendi ulusal yardıma koordinasyon organları ve Pakistan makamları ile bağlantı kurmuş, EADRCC, NATO askeri makamları ile birlikte çalışarak Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) üyelerinden yardımlarını bu yolla göndermek isteyenlere yardımcı olmuştur.

13 Ekim 2005 günü EADRCC, BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinden (The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR) Türkiye'den Pakistan'a 10.000 çadır, 140.000 battaniye ve 2.000 sobanın havadan ikmali konusunda ilk talebi almıştır. NATO'nun ilk yardıma uçuşu 14 Ekim'de Pakistan'a inmiştir. Pakistan makamlarının ricası üzerine en başta öncelik çadır ve battaniyelerin taşınmasına verilmiş; yardıma malzemesinin büyük bir kısmı UNHCR tarafından sağlanmıştır. Sonunda 160 uçuş yapılarak 3.500 ton yardıma malzemesi afet bölgesine ulaştırılmıştır.

46 EAPC üyesinden kırk ikisi Pakistan'a yardımda bulunmuşlardır. 19 EAPC üyesi ve EAPC üyesi olmayan 2 ülkenin --Malta ve Bosna ve Hersek-- yanısıra

UNHCR, Dünya Yiyecek Programı ve Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Dairesi NATO hava köprüsünden yararlanmışır.

EADRCC'ye gönderilen askeri istibat subayları Merkezin çalışma yapısı içinde çalışmalarını sürdürürken, Üst Düzeyli Sivil Olağanüstü Hal Planlama Komitesi'nin Nakliye Planlama Heyeti'nin sivil uzmanları ihtiyaca göre EADRCC, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı ve NATO Bakım ve İkmal Ajansı'na dışarıdan yardım sağlamışlardır. Operasyonun sonunda Pakistan'a NATO hava köprüsü vasıtasıyla sunulan tüm yardımlar yerine teslim edilmiştir.

Operasyonun ikinci aşamasında her biri gereken desteğe sahip olarak konuşlandırılmış olan karargâh komuta ve kontrol yapısı, istihkâm birlikleri, helikopterler ve askeri sahra hastaneleri gibi bazı NATO Mukabele Gücü unsurları hem Pakistan hükümeti ile hem de Birleşmiş Milletlerle günbegün birlikte çalıştı ve BM küme sistemine dâhil olmuştur. NATO'nun yardım operasyonuna katkısı hava köprüsünü sağlamak, operasyon alanı içinde ikmal faaliyetlerini desteklemek, önemli yolların altyapısını tamir etmek ve geçici barınak ve sağlık desteği sağlamaktır. Bu yardım faaliyetlerinin amacı depremzedelerin kışı geçirebilmelerini sağlamaktır. 2005 yılının Aralık ayının başında unsurların çoğu yerleşmiş, Pakistan makamlarının NATO'nun yerden kurtarma çalışmaları için belirlediği Bagh Bölgesinde yardım çalışmalarına katkıya başlamıştır.

NATO helikopterleri ihtiyaç duyulan noktalara doğrudan 1700 ton yardım malzemesinin ikmalini yapmıştır. Deprem bölgesinden 7500 hasta, yaralı ve evsiz kalmış kişi helikopterlerle taşınmıştır. NATO helikopter yakıt ikmal tesisi uluslararası helikopter gücünün 100'den fazla uçuşunun yakıt ikmalini sağlamıştır. NATO sahra hastanesi 5.000 kadar hasta kabul etmiş ve gezici sağlık ekipleri 3.500 kadar hastayı tedavi etmiştir. NATO istihkâmcıları yüksek irtifada 110'dan fazla çok amaçlı barınak inşa edip, 60 kilometre yolu açarak onarmış ve 42,000 ton moloz taşımışlardır. NATO istihkâmcıları ayrıca günde 1.000'den fazla insana temiz su temin etmiş ve günde 8.000 kişinin ihtiyacını karşılayacak bir daimi kaynak suyu dağıtım ve depolama sistemini tamir etmişlerdir.

Bunların dışında Kanada önce tek taraflı olarak yardım çalışmalarına katkıda bulduktan sonra kendi Afet Yardım Ekibi'ni (DART) NATO operasyonuna tahsis etmiştir. DART sağlık personeli 10.000 kadar hastanın tedavisini yapmış ve geri çekilirken arkasında bir klinik bırakmıştır. Ottawa Birleşmiş Milletlere helikopter ve su arıtma birliklerini tahsis etmiş ve üç ay boyunca üç helikopterin masraflarını karşılamıştır (<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art4.html>).

2.2. Afet Yönetiminde Silahlı Kuvvetlerin Rolü: Ülke Örnekleri

Afetlerde askeri birlikler halkın yardımına en kısa zamanda ulaşan en etkin güçtür. Çünkü ülke geneline yayılmış çeşitli birlikler sahip oldukları donanım ve insan kaynakları, mevcut örgütleri ve malzeme yapısı ile afete maruz bölgenin yardımına çok kısa zamanda ulaşabilecek şekilde örgütlenebilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde farklı ülkelerdeki afet yönetim sistemleri üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde, küresel güç konumuna olduğundan ABD, sürekli doğal afetlere açık olduğundan Japonya, AB ülkelerinden örnek vermek için güçlü bir konumda ülke olan Fransa, İspanya, son olarak da uzak bir kıtada yer alması neticesinde uluslararası yardımlarda sıkıntı yaşama ihtimali bulunan Yeni Zelanda örnek olarak seçilmiştir. Farklı afetlerle karşı karşıya kalma durumlarından dolayı her ülke mevcut imkânlarını en etkili şekilde kullanma yoluna gitmektedir.

2.2.1. ABD

Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanmakta olan acil durum yönetimi bütünsel acil durum yönetimi sistemi olarak tanımlanmaktadır. Her bir acil durum için ayrı planlar yapmak yerine, işlevsel bir yaklaşım kullanılmaktadır. Bu sistem, mevcut tüm kaynakları bir araya getirmektedir. Yerel, eyalet ve federal kaynakların yanı sıra, gönüllü kuruluşlar ile ticari kaynaklar da kullanılmaktadır. Bu kapsamda, geniş yelpazede tüm afetleri değerlendiren bir yaklaşımla afet yönetiminin tüm aşamalarına (afet öncesi, afet anı ve afet sonrası) hitap etmektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerden ulusal hükümete kadar bütün kamu kurumları, özel sektör de işin içine katılmaktadır.

Bu kapsamdaki müdahaleler, yönetimin her seviyesinde vardır. Belediyeler, semtler, eyalet hükümetleri ve federal hükümet. Çoğu afet yerel yönetimler ve eyalet

yönetimlerinde ele alınmaktadır. Afetlerin büyüklüğü ve şiddeti arttıkça, konu eyalet birimlerinin ve federal hükümetin dikkatine sunulmaktadır. Eyalet acil durum yönetimi, ulusal muhafızın veya valilik makamının veya kamu güvenliği veya tek bir kurumun sorumluluğunda olabilir. Acil durum birimlerinin görev ve sorumlulukları, eyalet yasaları tarafından belirlenmektedir. Bu kanunlar, eyaletin eyalet operasyon merkezinin devamlılığını sağlamasını, eyalet kaynaklarını koordine etmesini ve eyalete eğitim ve tatbikat desteği sağlamasını öngörmektedir. İlk müdahale yerel bir acil durum yönetimi işlevidir. Yerel müdahale yetersiz kaldığında, eyalet müdahalesi yürürlüğe girer. Eyalet acil durum yönetimi, eyalet kaynaklarının ikili kullanım konseptini getirmektedir. Eyalet acil durum yönetimi, eyalet birimlerinin afetteki rol ve sorumluluklarını koordine eder. Ayrıca, eyalet acil durum yönetimi, eyaletin ilan edilen bir afet sonrası iyileştirilmesini yönetir (Gülkan vd. 2003: 38-40).

Bazı eyaletlerin kapsamlı acil durum yönetim planı, bazılarının ise eyalet acil durum operasyon planı olarak adlandırdığı planların temeli aynıdır. Bu planlar, eyalet yöneticileri ve yerel yöneticilerle, prosedürler, organizasyon ve sorumluluklar ile ilgili rehberlik sağlar. Planlar, aynı zamanda, bütünlük ve koordineli bir yerel, eyalet ve federal müdahaleyi öngörür; ek olarak, her bir acil durum destek işlevi kapsamında sağlanacak yardım tiplerini sınıflandırır (Gülkan, Balamir ve Yakut, 2003: 40).

FEMA (The Federal Emergency Management Agency), ulusal rehberlik, finansman, eğitim ve iyileştirme programları sağlayan bir kurumdur. FEMA, federal afet yardımı alanındaki lider federal birimdir ve eyaletin federal kaynaklar için bağlantı noktasıdır. FEMA kaynakları, hizmetleri ve programları, 10 coğrafi bölgede idare etmektedir. Federal hükümetin harekete geçmesindeki temel ilke, afetin eyaletin müdahale olanaklarının ötesinde bir büyüklükte olmasıdır.

Federal düzeyde bir acil durum müdahalesini yöneten plan, federal müdahale ve yardım planıdır. Federal müdahale ve yardım planı, federal birimlerin ve kurumların afetlere veya acil durumlara yapılacak federal müdahale veya yardımdaki rolünü belirlemekte ve acil durum müdahale ekibine rehberlik sağlamaktadır. Federal müdahale ve yardım planı, tüm federal birimler için geçerlidir. Plan, politika ve prosedürleri, operasyonların konseptini, federal/eyalet koordinasyon mekanizmalarını ve federal kapasite ve sorumlulukları ortaya koymaktadır. Plan, ayrıca, müdahale, yardım,

iyileştirme ve zarar azaltma faaliyetlerine de atıfta bulunmaktadır (Gülkan vd., 2003: 41).

1984 tarihli bir yasa uyarınca ABD ordusu doğal afet durumlarında Savunma Bakanlığı'nın icracı kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Temel ilke, ABD ordusunun “Sivil otoritenin karar, yetki ve sorumluluğuna” uygun davranması olarak belirlenmiştir. Zaten o yüzden afet bölgesinin yerel yöneticisi ABD Başkanı'na başvurarak “olağanüstü hal” ilanını talep edebilmektedir. Başkanın olağanüstü hal ilanının ardından FEMA kurtarma ve yardım operasyonlarının tek yetkilisi haline gelmektedir. Bu teşkilat, yerel, ulusal ve askeri güçlerin koordinasyonunu üstlenmektedir.

1992 yılındaki Andrew ve Iniki Kasırgalarında, 1995 yılında Oklahoma'yı yıkan bombada ordu hemen yardıma koşmuştur. ABD Harp Akademisi metinlerine göre doğal afetlerin üç süreci bulunmaktadır: Acil müdahale, toparlanma ve yeniden imar. ABD vizyonuna göre, organizasyon gücü yüksek ABD ordusuna en çok acil müdahale aşamasında ihtiyaç duyulmaktadır. Toparlanma ve yeniden imar sürecinde ordunun rolü azalmaktadır. ABD ordusunda acil yardımlar için özel ekiplerin oluşturulması da gündeme alınmıştır. Afetin üstünden 12-18 saat geçmeden olay mahalline ulaşip kurtarma ve yardım operasyonu başlatacak bu ekiplerin sivil ve askeri eğitim almaları, sefer görev emri taşımaları öngörülmüştür (arama.hurriyet.com.tr.21.03.2012).

2.2.2. Japonya

Japonya bir afetler ülkesidir. Japonya, coğrafi konumu, topoğrafisi, jeolojik yapısı, iklimi ve diğer doğal faktörler sebebiyle, doğal afetlere oldukça savunmasız ve korunmasızdır. Japonya'da sismik ve volkanik hareketler, şiddetli yağmurlar ve tayfunlar, depremler fazlaca yaşanmaktadır.

Japonya'nın afet yönetim programları, 1961 yılında yürürlüğe giren Afete Karşı Önlemler Kanununa dayanmaktadır. Kanun, yetkilerin tanımı ve afet yönetimi sorumlulukları; afete hazırlıklı olma, afet acil yardım ve iyileştirme çalışmalarının yürütülmesi; afet yönetimi için kapsamlı ve objektif bir yönetim sisteminin teşkili; mali tedbirler; acil durum ilanı gibi konuları içine almaktadır. Kanun, farklı kanunlar

kapsamında yürütülmekte olan afet yönetimi için kapsamlı ve sistematik bir çerçeve öngörmektedir. Bina yapım standartlarını belirleyen yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Building Guidance Bureau, 2004: 1-4).

Japonya'da hükümet, ulusal, bölgesel ve kentsel seviyelere ayrılmıştır. Her bir seviyenin görev ve sorumlulukları kanunla belirlenmiştir. Aynı husus afet yönetimi için de geçerlidir. Ulusal hükümette, Başbakanın başkanlık ettiği bir merkezi afet yönetimi konseyi bulunmaktadır. Konsey, Hükümetin afet yönetimi ile ilgili ana planı hazırlar, bu alandaki önemli hususları inceler. Bölgesel ve kentsel seviyelerde, yerel kamu kurumlarının, bölge polisinin, itfaiye yetkililerinin vb. oluşturduğu bölgesel ve kentsel afet yönetimi konseyleri bulunmaktadır. Bu yerel konseyler, afet yönetimi ile ilgili yerel planların geliştirilmesinden, yönetim programlarının uygulanmasından ve doğal afetlere hazırlıktan sorumludur. Japonya'da afetlerin tahmininde ve anında bilgi vermede meteoroloji kurumunun önemli bir fonksiyonu vardır (Japan Meteorological Agency, 2004: 26).

Afet anında veya afetin sebep olduğu yangınlarla mücadelede Japonya'daki itfaiye teşkilatı kademeli olarak örgütlenmiştir. Japonya'da herhangi bir afet veya acil durumda, yangın ve ambulans, polis, ordu ve sahil güvenlik temel acil durum hizmetlerini sürdürmektedirler (Nishikawa, 2004: 16).

Japonya'da afet risklerinin azaltılması araştırmalarına önem verilmektedir. Afetleri kontrol altına alma faaliyetlerinin çeşitli teşkilatlar tarafından yerel halk ile işbirliği içerisinde doğru ve hızla yürütülmesini sağlamak amacıyla, düzenli olarak yeterli hazırlık ve alıştırma faaliyetleri organize etmek önemlidir. Japonya'da her sene, afet önleme günü olarak ilan edilen 1 Eylül'de, ulusal ve yerel hükümetler kapsamlı afet yönetimi alıştırması yapmaktadır. Afet yönetimi ekipmanlarının geliştirilmesine önem verilmektedir. Afet yönetimi faaliyetlerinin hızlı ve etkin olarak yürütülmesi için, meteoroloji uyduları, hava radarları, sismograflar ve diğer gözlem ekipmanları ile acil iletişim için iletişim ve yayın ekipmanları gibi araçlar kullanılmaktadır. Büyük bir afet ile karşılaşıldığında görünen resim, başbakan ve diğer tüm bakanların toplanıp acil duruma verilecek yanıt ile ilgili karara vardıkları bir acil durum merkezidir. Başbakan konutunda bir acil durum operasyon merkezi bulunmaktadır. Afet sonrası yaralılara ve

afetzedelere acil sağlık hizmeti sunmak için özel sağlık merkezleri hazır tutulmaktadır (Nakayama, 2004: 37).

Afet sonrası iyileştirme ve yeniden yapılanmada, afetzedelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, afetlerin yeniden meydana gelmesinin önlenmesi amacıyla fiziksel imkânların yeniden inşası gibi hususlar ile daha fazla güvenliğe yoğunlaşmak suretiyle bölgesel iyileştirmenin temellerinin atılması hedeflenmektedir. Yürütülmekte olan sosyal faaliyetlerdeki düşüş göz önüne alındığında, iyileştirme ve yeniden yapılanma çalışmalarının en kısa zamanda ve en az rahatsızlık verecek şekilde tamamlanması teşvik edilmektedir. Japonya’da deprem sigorta sistemi başarıyla sürdürülmektedir (Yashiro, 2004: 5).

Yaşadığı depremler nedeniyle dünyada deprem konusunda en tecrübeli ülke olan Japonya’da 11 Mart 2011’de meydana gelen deprem ve tsunami afetinin ardından ulusal haber ajansları afetle ilgili detaylı bilgiler edinmiştir. 11 Mart deprem ve tsunami afeti Japonya’nın başına geldiğinde, afetin sonuçlarını en aza indirmek için önceden alınan önlemler ve oluşturulan “otomatik mekanizmalar” çok sayıda canın kurtulmasına ve önceliğin nerelere aktarılmasında büyük rol oynamıştır. Önceden belirlenen bu otomatik afet yönetimi sayesinde devlet, depremin ardından meydana gelen tsunami ve buna müteakip başlayan nükleer afete müdahale ederken, önceden oluşturduğu mekanizma sayesinde çok sayıda insanın hayatını kurtarmıştır. Japon yetkililerin verdiği dakika dakika afet yönetimi bilgilerine göre, Japonların kendi deprem ölüm birimlerine göre 6 büyüklüğünde bir deprem hissedildiği anda afet nleme merkezi kurularak, devlet ve ilgili birimler toparlanıp afetlerin boyutlarını anlayana kadar sistem işleyişi sağlanmaktadır.

Yerel saatle 14:16’da meydana gelen depremden sonra, 15:02’de öz savunma kuvvetlerine (Japonya ordusu) bölgeye sevkiyat başlatması talebi yapılmıştır. Hayat kurtarma vazifesi ordu, Japon sahil güvenliği, polis ve itfaiye birimlerinin sorumluluğu altında yürütülürken, tahliye işlemlerinde itfaiye birimleri yer almamış, bu birimlere ek olarak belediyeler destek sağlamıştır. Tahliye merkezlerinin, sığınakların açılması belediyelerin sorumluluğu altında yapılırken, sığınaklara temel insani yardım malzemelerinin ulaştırılması için belediyeye Japon ordusu destek sağlayıp, yolları açmış ve zamanında bazı yardım malzemelerinin ulaşımını sağlamıştır. Afetin ardından

kayıpların aranması, cenazeleri çıkarma işlemini Japon ordusu, sahil güvenlik ve polis ortaklaşa yürütmüş, cesetlerin kimlik tespitini de polis yapmıştır.

11 Mart depreminin ardından bölgeye giden yollarda büyük tahribat olmamış, ancak birçok yol yoğunluk nedeniyle tıkanmıştır. Hükümet bölgeye giden ücretli bir otoyolu ivedi tamir ederek birkaç saat içinde hizmete sokmuş ve bu yolu sadece yardım ekiplerine ve orduya kullanmıştır. Afetin ardından büyük bir enerji ihtiyacı ortaya çıkmış, aynı zamanda ciddi akaryakıt eksikliği nedeniyle günde araç başı 15 litre istihkak verilmişti. Merkezi hükümet akaryakıt ve enerji ihtiyacında önceliği kurtarma ekipleri, hastane ve sığınaklara vermiş ve gerekli yakıtın ulaşımını ordunun imkânlarını kullanarak bölgeye aktarmıştır. Ülke bu sorunu birkaç gün içerisinde çözerek yakıt ve enerji ihtiyacını belli merkezlerde sağlamıştı (www.sabah.com.tr).

2.2.3. Fransa

Fransa'da afet yönetimi oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. İller, bölgeler, yerel yönetimler ve merkezi hükümet değişen ağırlıklarda konuyla ilişkilidir. Bunların dışında afetler ve arama-kurtarma konularında uzman kuruluşlar da bu örgütlenme çerçevesi içinde yerlerini alırlar. Ülke genelinde İçişleri Bakanlığı tüm afet yönetimi örgütlenmesinin başında yer alır. İçişleri Bakanlığı konuya ilişkin tüm kuralların ve kanunların hazırlanmasında etkin rol alır. 1975 yılında kurulmuş bulunan Sivil Güvenlik Genel Müdürlüğü 1991 yılında yeniden şekillendirilerek merkezi güvenlik genel müdürlüğü adını almıştır. Bu genel müdürlüğün üç ana görevi vardır. Her tür doğal riskin önlenmesi için diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ortak çalışmayı sağlamak ve onları harekete geçirmek, can ve mal güvenliği için gerekli olan arama ve kurtarma çalışmalarını başlatmak ve koordine etmek, itfaiye hizmetleriyle ilgili olan mevzuatın gözden geçirilmesini, yenilenmesini ve düzeltilmesini sağlamaktır (Akdağ, 2002: 22).

İçişleri Bakanlığına bağlı halkın korunması genel müdürlüğü ülkede her türlü krizin bertaraf edilmesinden sorumludur; ayrıca, orman yangınları da dahil her türlü afete karşı vatandaşın can ve mal kaybının korunmasına dönük önlemlerin ve tedbirlerin alınması, planlama faaliyetlerinin yapılması, eğitim, bilgilendirme, uyarı sistemleri, gönüllülerin teşviki, acil durumların yönetimi, koordinasyon ve sivil savunma önlemlerinin yürürlüğe konulmasından sorumludur. İçişleri Bakanlığı aynı zamanda

bakanlıklar arası koordinatör görevi de yürütmektedir. Sivil savunma konusunda sivil ve askeri kesimler arasında yoğun bir işbirliği mevcuttur (Uslanmaz, 2004: 37). İl bazlı afet yönetimi örgütlenme modelinin başında vali bulunmaktadır. Merkezi idarenin görevlisi olan vali, aynı zamanda afet yönetimi konusunda merkezi idarenin etkisini artırmaktadır. Fransa'nın idari örgütlenmesi içinde önemli bir yeri olan bölgeler ise afet yönetimi konusunda önemli bir görev üstlenmiştir (Akdağ, 2002: 23).

2.2.4. İspanya

İspanya'da sivil korunma hizmetleri, Sivil Korunma Yasası'na göre kurulan Sivil Korunma Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. İspanya'da Anayasa Mahkemesinin kararına göre; ağır risk, kaza ve tehlike durumlarında kişilerin yaşama hakkının ve mal varlığının korunması, merkezî hükümetin sorumluluğundadır. İnsanî ve maddî yardımların koordinesi ve sivil korunma ile ilgili yetkilerin kullanımı ve sorumluluğu Sivil Korunma Genel Müdürlüğüne aittir.

Sivil Korunma Genel Müdürlüğü, Plân ve Faaliyetler Müdürlüğü, eğitim çalışmalarını düzenler. Çalışır düzeydeki teçhizatın ayrıntılarını belirler. Olağanüstü durumlarda, plânlama ve faaliyetler ile ilgili standartları ve temel kararları hazırlar. Tehlikeleri önleme ve zararları en aza indirme plânlarını yapar. İspanya'nın konu ile ilgili mevzuatının geliştirilmesi için teklifler hazırlar.

Eğitim alanında, ulusal sivil korunma okulu, memurların ve yöneticilerin teorik ve pratik olarak eğitilmesinden sorumludur. Halk için bilgi programları geliştirir, organizasyonun etkinliğini artırır ve vatandaşların bu hizmetlere katılımını sağlar. Halka kendi kendini koruma yöntemlerini öğretir ve halkın bu yöntemlerini geliştirir.

Sivil Korunma Genel Müdürlüğü, 500 personelle çalışır. 1.400 itfaiyeci, gönüllülerce desteklenir. Sağlık servisi, polis gücü, Kızılhaç ve 20 uçakla helikopterli orman yangını ekibi ve ayrıca 2.000 motorize ekip olabilecek olaylara karşı her an hazırdır (Özkan, 2003: 85).

2.2.5. Yeni Zelanda

Yeni Zelanda, Pasifik ve Avustralya-Asya Platoları arasındaki aktif plato sınırlarının arasında yer almakta olup, güçlü güney yarı küre havasının iklim kuşağında yer almaktadır. Sonuç olarak, ülke büyük depremlere, volkanik patlamalara, tsunamilere, erozyonlara, fırtınalara ve sellere zaman zaman maruz kalmaktadır. Sel ve toprak kaymaları en sık görülen doğal afetlerdir. Ancak, bu afetlerin etkileri genelde yerel olup, kayıplar en alt düzeydedir.

Son 10 yıl içerisinde, Yeni Zelanda hükümeti, Yeni Zelanda'da sivil savunma düzenlemeleri ile ilgili incelemeler başlatmış ve ciddi reformların gerekliliğine karar vermiştir. Temmuz 1999 tarihinde, Sivil Savunma ve Acil Durum Yönetimi Bakanlığı'nın kurulması ile bu reformlar başlatılmıştır. Ekim 2002'de, yeni bir sivil savunma acil durum yönetimi kanunu, Parlamentoda kabul edilmiştir.

Yeni Zelanda'da oluşturulmaya çalışılan yeni acil durum yönetimi sisteminin bütüncül bir yaklaşım içinde yerel müdahalelere ve yerel yönetimlere öncelik verdiği söylenebilir. Ulusal seviyede Sivil Savunma ve Acil Durum Bakanlığı çalışmalara destek vermekte, ulusal kaynakları koordine etmekte ve Ulusal Sivil Savunma ve Acil Durum Planını oluşturmaktadır.

Yeni Zelanda'da bunların yanında acil durum yönetimi ile ilgili olarak ortaya çıkan risklerin azaltılması, söz konusu risklerin olası sonuçlarının doğurduğu zararların finanse edilmesi amacıyla Afet Sigorta Sistemi oluşturulmuştur (Özkan, 2003: 69).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE AFET YÖNETİMİ VE TSK'NIN ROLÜ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de meydana gelen afetlere kısaca değinilmiş, etkileri açıklanmaya çalışılmış, afet yönetim sistemi ve TSK'nın bu sistemdeki rolü ele alınmıştır.

3.1. Türkiye'de Doğal Afetler

Coğrafi konumu gereği, ülkemizde çeşitli doğal afetlerle sıklıkla karşılaşmaktadır. Bilgisizlik, ihmal, dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu; depremler, seller, çığlar, kuraklık, orman yangınları gibi doğal afetlerde yüksek oranda can kaybının yanında, büyük miktarda maddi zararlar da karşılaşmaktadır. 20'nci yüzyılın başından bu yana, Türkiye'de meydana gelen doğal afetler sonucunda 87.000 kişi hayatını kaybetmiş, 210.000 kişi yaralanmış ve 651.000 konut yıkılmış veya ağır hasar görmüştür.

Türkiye'de meydana gelen doğal afetler içinde yarattığı fiziksel ve ekonomik hasarları açısından depremlerin özel bir durumu vardır.1900-2000 yılları arasında depremler 80.000 can kaybına ve 586.000 yapının yıkılmasına neden olmuştur. Kısacası Türkiye'de deprem ve afet eş anlamlıdır (BİB, 2000: 3). Türkiye dünyanın en etkili deprem kuşaklarından birinin üzerinde bulunmaktadır. Geçmişte ülkede birçok yıkıcı deprem olduğu gibi, gelecekte de sık sık oluşacak olası depremlerle, önlem alınmazsa, ülkenin büyük can ve mal kaybına uğrayacağı bir gerçektir. Deprem Bölgeleri Haritası'nda, Türkiye'nin %92'sinin deprem bölgeleri içerisinde olduğu, ülkenin nüfusunun %95'inin deprem tehlikesi altında yaşadığı ve ayrıca büyük sanayi merkezlerinin %98'i ve barajların %93'ünün deprem bölgesinde bulunduğu bilinmektedir (Yıldız, 2001: 41).

Deprem kuşağı içinde bulunan ülkemizde her gün kaydedilen ancak insanlar tarafından farkına varılmayan çok sayıda deprem meydana gelmektedir. Bu bağlamda kontrol edilemeyen göç sonucu nüfusun riskli bölgeler olarak tanımlanan bu bölgelerde

daha hızlı artması sonucu her geçen yıl daha fazla sayıda insanımızın deprem tehlikesi altında kaldığı söylenebilir (Genç, 2008: 161; DAÖİK, 2000: 2).

Türkiye’de 1902-2005 yılları arasında meydana gelmiş, büyüklükleri 5 ve daha yukarı olan depremlerin oldukça fazladır. İstatistiklere göre 1999 Kocaeli depremi hariç, son 60 yılda ülkemizde meydana gelen can ve mal kaybının %65’ine depremler neden olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’de afet denilince akla genelde deprem gelmekte ve alınan önlemler bu kapsamda olmaktadır. Kocaeli bölgesinde önce Kocaeli, daha sonra da Düzce’de meydana gelen şiddetli depremler, Türkiye’nin 20. Yüzyılda yaşadığı en büyük afetlerdir.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre, 1990-2012 yılları arasında ülkemizde büyüklüğü 5,0-6,0 arasında 248, büyüklüğü 6,0-6,9 arasında 23 ve büyüklüğü 7,0-8,0 arasında değişen 4 deprem meydana gelmiştir. (<http://www.deprem.gov.tr/Sarbis/Veritabani/DDA.aspx?param=3>; 01.08.2012) Son 58 yıl içerisinde depremlerden, 58.202 vatandaş hayatını kaybetmiş, 122.096 kişi yaralanmış ve yaklaşık olarak 411.465 bina yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Depremlerden her yıl ortalama 1.003 vatandaş ölmekte ve 7.094 bina yıkılmaktadır (Göktürk ve Yılmaz, 2001: 2). Deprem Bölgeleri haritasına göre, Batı Anadolu’nun büyük kısmı, Karadeniz Bölgesi’nin orta ve batısı kesiminin çoğunluğu, Doğu Anadolu Bölgesi’nin orta bölümleri ile İç Anadolu Bölgesi’nin merkezi 1. derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Yalnız Karaman ili ve çevresi 5. derece deprem bölgesinde görünmektedir.

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de peş peşe gelen şiddetli sağanaklar veya uzun süren hafif yağışlar sonucu oluşan taşkınlar ile birlikte sık sık seller görülebilmekte ve bunlardan dolayı büyük can ve ekonomik kayıpları olmaktadır. Ülkemizde sadece 1995 yılında üç bölgede görülen sel olayı 160 kişinin ölümüne neden olurken her yıl can kaybına neden olmayan seller sonucu milyarlarca liralık ekonomik kayıplar yaşanmaktadır.

21 Mayıs 1998-Batı Karadeniz, 23 Mayıs 1998-Hatay selleri Türkiye’de oluşan ilk seller değildir (Kadioğlu, 2008: 255). Türkiye’de bugün ne hava şartlarını, ne iklimi, ne de nehirlerimizdeki ne de göllerimizdeki su seviyelerini takip edip meydana

gelebilecek afetleri izlemek ve önceden haber vermekle resmen görevli herhangi bir kurum veya kuruluşumuz bulunmamaktadır. Türkiye’de son yıllarda özellikle kentleşme hızının yüksek olduğu, kalabalık yerleşim yerlerinde meydana gelen seller ve etkileri dikkat çekmektedir. 8 Eylül 2009 tarihinde Ayamama Deresinin taşması sonucunda İstanbul’da meydana gelen selde 31 kişi⁵; 4 Temmuz 2012 tarihinde Samsun ve Sinop’ta meydana gelen selde ise 11 vatandaş hayatını kaybetmiş ve büyük ölçüde maddi hasar meydana gelmiştir.

Ülkemizde hala sel tahmini için gerekli olan, yağış miktarını Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, akışa geçen yağış miktarını ise DSİ gibi farklı kurumlar ölçmektedir. Yani Türkiye’de meteorolojik gözlemler ayrı ayrı kamu kurumları tarafından yapılmaktadır. DSİ’nin Taşkından Korunma Talimatında sadece; taşkın alanlarının tespit ve ilanı (4373 sayılı Yasa kapsamına alınması), taşkın tesisi olan veya olmayan yerlerde yapılacak işler, bölge taşkın planının yapılması esasları belirtilmiştir.

Dere yatakları içindeki her türlü yapı, muhtemel bir taşkında doğrudan zarar görecektir. Yanı sıra taşkın yatağının diğer kesimlerinde de akış şartlarını bozarak normal koşullarda beklenmeyen zararlara neden olmakta. Açık mecraların kapalı mecralar haline dönüştürülmesi ise her yıl periyodik olarak yapılması gereken bakım-onarım hizmetlerinin yapılmasını imkânsız hale getirmektedir. Bunun sonucunda zamanla dolan mecralar şiddetli yağışlarda tıkanıp taşarak daha büyük boyutlarda zararlara neden olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, DSİ Genel Müdürlüğü’nün girişimleri sonucunda, dere üstlerinin kapatılmaması hususunda İçişleri Bakanlığı’nın 22.09.1988 tarih ve 24467 sayılı ve 03.08.1994 tarih ve 5496 sayılı yazıları ile tüm Valiliklere gerekli talimat verilmiştir. Bunlar ile beraber taşkından koruma, vb. su yapıları halk tarafından yeterince korumamaktadır, çünkü bu tesislerin ne işe yaradığı hususu onlara yeterince anlatılamamış ve yeterli bilinç oluşturulamamıştır (Kadioğlu, 2008: 262-275).

Sel ve heyelanların oluşumunda yağışlar, hazırlayıcı bir rol oynar. Fakat asıl heyelan kütlesi, su ile hamurlaşmış halde değildir. Kuru bir kütle halinde, fakat kaymaya uygun bir zemin üzerinde yer değiştirmiştir. Bu tip heyelanlar ülkemizin

⁵ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/12441217.asp> (8.7.2012).

dağlık ve yağışlı bölgelerinde sık sık oluşurlar. Bu heyelanların en büyük olanları, genellikle bol yağışlı ve dik eğimli sahalarda, özellikle kuvvetle yarılmış, nemli ve litoloji⁶ bakımından da elverişli olan Kuzey Anadolu dağlık alanında oluşmuştur. Örneğin Geyve, Ayancık, Sinop çevresi, Maçka, Of-Sürmene ve Sera heyelanları bunların başlıcalarındandır (Kadıoğlu, 2008: 260).

Çığ, ülkemizin özellikle doğu bölgelerinde sıklıkla yaşanan bir başka afet türüdür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da 1982–1993 yılları arasında çığ oluşumunda cephesel siklonların gelişiminin etkili olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, fırtına esnasında veya fırtınadan sonra yeni kar veya yağmur sonucunda oluşan çığların tahmininde bazı meteorolojik yaklaşımlara dikkat edilmesi gerekliliği önem kazanmıştır. (Borhan ve Kadıoğlu, 1998: 345-352).

Türkiye'de yaşanan çığ olaylarına ilişkin ilk kez 1958'den bu yana tutulan resmi istatistiklere göre, son 50 yılda çığ olaylarında toplam 850 kişi yaşamını yitirmiştir.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Afet Etüd ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı'nın verilerinden ANKA'nın derlediği bilgilere göre, Türkiye'deki çığ olaylarının büyük kısmı Aralık ve Mart aylarında meydana gelmektedir. Çığ olayları ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun dağlık kesimleri ile Karadeniz Bölgesinin bazı kesimlerinde yaşanmaktadır. Arazi yapısı, güneşin etkisi ve bölgede esen hakim rüzgarların yönleri Aralık-Mart aylarında çığ felaketlerinin meydana gelmesinde etkili olmaktadır. Türkiye topraklarının yaklaşık yüzde 35'i çığ afetine maruz kaldığı da yapılan araştırmalar sonucu saptanmıştır. Yapılan araştırmalara göre, çığ olaylarının Türkiye'de ağırlıklı olarak görüldüğü bölgeler şöyledir: Karadeniz bölgesinde: Küre ve Soğanlı Dağları, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde: Tecer, Yama, Otlukbeli, Munzur, Karagöl, Palandöken, Kargapazarı, Aras Güneyi, Muş Güneyi, Kavuşşahap, Van Doğusu ve Hakkari Dağları. Değerlendirmelere göre, çığ olaylarının en fazla görüldüğü iller sırasıyla şöyledir: Bingöl, Tunceli ve Bitlis. Ölümcül çığ olaylarının büyüklüğü açısından sıralamada da şöyle: Şırnak, Tunceli, Bayburt, Hakkari, Bitlis ve Siirt. Yapılan araştırmalara göre, Doğu, Güneydoğu ve Kuzey Anadolu yerleşim

⁶ Litoloji, taşların fiziksel, kimyasal ve dokusal özelliklerini inceleyen bilim dalı. Ayrıca bir bölgedeki hakim kayalık ve tabaka yapısına verilen ad.

bölgelerinde meydana gelen çığ olayları, can kaybı açısından deprem felaketinden sonra ikinci derecede yer almaktadır.

Verilere göre, Türkiye’de 1958 yılından beri afet kayıtlarına geçmiş 448 adet çığ olayı bulunmaktadır. Bu olaylarda toplam 850 kişinin hayatını kaybettiği resmi kayıtlarda yer almaktadır. Türkiye’de çığ felaketinin en yoğun yaşandığı yıllar ise 1991-1992 kış mevsimi olarak belirlenmiştir. Bu yıllarda yaşanan çığ felaketlerinde toplam 328 kişinin hayatını kaybetmiştir.(<http://krizyonetimi.wordpress.com/2009/01/25/isten-buyuk-cig-felaketleri/#more-586>, 01.08.2012)

Orman yangınları da ülkemizde sık karşılaşılan ve afete dönüşebilen olaylardır. Çevre ve Orman Bakanlığı’nın verilerine göre, Türkiye’de düzenli kayıtların tutulmaya başlandığı 1937 yılından itibaren 2009 yılı sonuna kadar toplam 86769 orman yangını tespit edilmiştir. Bu yangınlarda 161.7701 hektarlık alan kül olmuştur⁷. Orman yangınları ile mücadelede 2005 yılı sonu itibariyle 93 personel görev şehidi olmuştur. Yılda ortalama 1.143 orman yangını meydana gelmekte; ortalama 22956 hektar orman alanı zarar görmektedir. Orman yangınlarına, artan nüfus, ormanların piknik alanı olarak kullanılması, enerji nakil hatlarının orman içinden geçmesi, aşırı sıcaklık gibi etkenler neden olmaktadır.

3.2. Türkiye’de Afet Yönetim Sistemi: Yasal ve Örgütsel Yapı

Türkiye’de doğal afetler ve özellikle depremlerden etkilenen insanlara yardım etmek geleneği çok eski tarihlere kadar uzanmaktadır. Bu konudaki ilk yazılı örnek 14 Eylül 1509 yılında meydana gelen İstanbul Depreminde görülmektedir. 13 bin insanın öldüğü rivayet edilen ve 109 cami ile 1.047 yapının yıkıldığı bilinen bu depremden, sonra zamanın Osmanlı Padişahı 2. Beyazıt çıkardığı bir fermanla, yeniden ev yapmak amacıyla aile başına 20 altın başışta bulunmuştur (DAÖİK, 2000: 16-24).

Yine bu Fermanla, harap olan başkentim imarı için 50 bin usta görevlendirilmiş ve 14-16 yaşları arasındaki erkeklerin inşaat işlerinde çalışmaları emredilmiş, deniz kenarındaki dolgu zeminler üzerinde ev yapmak yasaklanmış ve ahşap-karkas ev yapımı

⁷ <http://web.ogm.gov.tr/diger/yaninhareket/Sayfalar/istatistikler1.aspx> (8.7.2012).

teşvik edilmiştir. Bu fermanın çıkarılmasının müteakip İstanbul’ da 6 ay gibi kısa bir süre içerisinde 2.000 yeni yapı yapılmış ve bazı camiler onarılmıştır.

Osmanlı Devleti döneminde meydana gelen büyük afetlerde halka padişah fermanları ile acil yardım ve konut yardımı yapıldığına dair bazı örnekler verilebilir. Ancak tüm bu yardımlar doğal afet zararlarının, afetler olmadan önce azaltılması çalışmaları ile ilgili olmayıp, afetler olduktan sonra yapılan yara sarma çalışmaları olarak devam etmiştir. 1882 yılında çıkarılan **Ebniye Kanunu** ile de belediye teşkilatı olan yerlerde, alt yapılar ve yolların düzenlenmesi konusu da, yapılarla birlikte esaslara bağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında meydana gelen yangınlarda İçişleri Bakanlığı yayımladığı bir genelge ile belediye bütçelerine ait yeterli tahsisat konmasını, itfaiyeye alınacak elemanlara dikkat edilmesini, araçların seçiminde özen gösterilmesini, itfaiyenin ihtiyacı olan su depolarının her an hazır tutulmasını, halka açık yerlerde sahiplerinin yangın için gerekli tertibatı almalarının sağlanmasını, yangının en kısa zamanda öğrenilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir. Dönemin Dahiliye Vekaletinin yayımladığı bu genelge, yangınlara yol açan ve söndürülmesini güçleştiren nedenlere de ışık tutmaktadır (Özgür ve Azaklı, 2001: 159).

Cumhuriyet döneminde afetlere müdahale politikaları 1939 Erzincan depremi sonrası geliştirilmeye başlanmış, ancak afetlere karşı alınacak tedbirler afet sonrası dönemlerdeki acil yardım, geçici iskân ve yeniden yapılanma (iyileştirme) çalışmalarının düzenlenmesi ile sınırlı kalmıştır. Sonraki yıllarda meydana gelen afetler, acil müdahale (arama, kurtarma, acil yardım) politikalarına olan ihtiyacı ortaya koymuştur. Bu konuda yapılan yasal düzenlemeler ile afet bölgelerindeki kaymakam ve valiler acil müdahalenin eşgüdümü ile yetkili kılınmışlardır (Kadıoğlu, 2011: 199).

Cumhuriyet Dönemi’nde yerleşme ve yapılaşmalara yeni esaslar getirilmesi 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk Hükümetinde Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı’nın kuruluşuyla başlamış, 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu, 1933 yılında geçerli olan 2290 Sayılı Yapı ve Yolları Kanunu ile belediyelere, yerleşme ve yapılaşmalarla ilgili denetim görevi ile ihtiyaç sahipleri için konut inşa ettirmek görevi de verilmiştir.

1933 yılında yürürlüğe giren Belediye Yapı ve Yolları Kanununun altı yıllık uygulamasında görülen aksaklıkları ortadan kaldırmak, meydana gelen doğal afetlerle ilgili Kızılay, İçişleri Bakanlığı vb. gibi teknik olmayan kuruluşlar eliyle yürütülen yardım çalışmalarını bir esasa bağlamak üzere 1939 yılında 3611 sayılı kanunla Bayındırlık Bakanlığı Kuruluş Kanunu değiştirilmiş ve yukarıda sayılan işlerle ilgili görevler Yapı ve İmar İşleri Reisliği adı altında yeniden düzenlenen birime verilmiştir.

1939 yılında Erzincan Depreminin meydana gelmesi ve bu Depremde 30.000'in üzerinde kişinin hayatını kaybetmesi ve 116720 yapının yıkılması veya ağır hasar görmesi üzerine o günkü Cumhuriyet Hükümeti bazı yasal düzenlemeler yapma ihtiyacı duymuş ve ilk kez 17 Ocak 1940 tarihinde 3773 sayılı "Erzincan'da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun" çıkarılmıştır. Bu kanunla, depremden etkilenen yörelerdeki vergi mükelleflerinin tüm vergileri terkin edilmiş, memur ve diğer çalışanlara üç maaş tutarında avans verilmesi öngörülmüş ve evleri yıkılan ve kullanılmayacak hale gelen kişilere ücretsiz arsa verilmesi ve yapı malzemesi yardımı yapılması esasları benimsenmiştir.

Daha sonra aynı yıl içerisinde Erzincan'ın yeni yerleşim yerinde Belediyesine istimlâk yetkisi veren 3908 sayılı Kanunla bütçeye fevkalade ödenek ekleyen, mahkûmların cezalarını affeden, bölgeye yapılacak taşımalarda ücret indirimi getiren, yurtdışından bölge için gönderilen yardım malzemelerine gümrük vergisi ve diğer harçlar kaldıran kanunlar çıkarılmıştır. 1941 ve 1943 yılları arasında ülkemizin birçok yöresinde yoğun su baskınlarının yaşanması üzerine 14 Ocak 1943 yılında 4373 sayılı "Taşkın Sulara ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Kanunu" adı altında yeni bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla Cumhuriyet Döneminde ilk kez, su baskınlarına karşı, afetler olmadan önce alınacak tedbirler belirlenmiş ve afet sırasında yapılacak çalışmalara yeni esaslar getirilmiştir.

1939-1940 yılları arasında 26 Aralık 1939 büyük Erzincan Depremi ile başlayıp, ortalama olarak 7 ay gibi kısa aralıklarla meydana gelen Niksar-Erbaa, Adapazarı-Hendek, Tosya-Ladik ve Bolu-Gerede depremlerinde 50000'e yakın kişinin ölmesi, 75 bin kişinin yaralanması ve 200 bin civarında yapının yıkılması veya kullanılamaz hale gelmesi üzerine o günün Cumhuriyet Hükümeti, deprem olayının doğurduğu sonuçların

yalnızca yıkılanın yerine yeni ev yaparak çözülemeyeceğini ve mutlaka deprem zararlarının azaltılması konusunda bazı çalışmalar yapılması gerektiği kararına varmış ve 18 Temmuz 1944 tarihinde 4623 sayılı Yer Sarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Daimi iskân çalışmaları bu kanunda yer almamış ve bu konunun çözümü için eskiden olduğu gibi, doğal afete uğrayan bölgenin sosyal ve ekonomik yapısına bağlı olarak ayrı ayrı afet yardımı kanunları çıkarma yolu tercih edilmiştir.

1953 yılında Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği bünyesinde deprem bürosu kurulmuştur. Daha sonra 1955 yılında bu büro DE-SE-YA (Deprem, Seylap, Yangın) şubesi haline getirilmiş ve doğal afet zararlarının azaltılması çalışmaları bu şube tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bayındırlık Bakanlığı'nın Su İşleri Reisliği, aynı yıl (1953) çıkarılan 6200 sayılı Kanunla, “yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönden yararlanmak” amacıyla, Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı tüzel kişiliği olan, katma bütçeli Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü haline getirilmiştir. 1950'li yılların ortalarından itibaren gittikçe yoğunlaşan sanayileşme, göç ve şehirleşme hareketleri, şehirlerimizde olumsuz gelişmelere yol açmış ve 1933 yılında çıkarılmış olan Belediye Yapı ve Yollar Kanunu yerleşme ve yapılaşmaların denetimi açısından yetersiz kalmaya başlamıştır. Bunun üzerine, 1956 yılında zamanına göre hayli ileri sayılan 6785 sayılı İmar Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla, yerleşme yerlerinin belirlenmesi sırasında doğal afet tehlikesinin ortaya çıkarılması ve fenni mesuliyet sistemi ile yapı denetimi konularına önem ve öncelik verilmiştir.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, ülkede gittikçe önemi artan imar, konut ve afet politikalarının Bayındırlık Bakanlığı gibi aşırı yoğun görevlerle görevlendirilmiş bir Bakanlık içerisinde etkili bir şekilde yürütülemeyeceği gerçeği anlaşılmış ve İmar ve İskan Bakanlığı adı altında yeni bir Bakanlığın kuruluş hazırlıklarına başlanmıştır. Bu dönemde meydana gelen doğal afetlerden etkilenen halka, ayrı ayrı çıkarılan yardım kanunları ile daimi iskân yardımları yapılmaya devam edilmiştir.

1958 yılı ve sonrası ülkemizde doğal afet zararlarının azaltılması çalışmaları açısından önemli politika değişikliklerinin yaşandığı ve uluslararası alandaki yeni gelişmelere paralel olarak önemli gelişmelerin sağlandığı yıllar olmuştur. Özellikle ana görevi; afetlerden önce ve sonra gerekli tedbirleri almak, ülkenin bölge, şehir ve köylerinin planlamasını yapmak, konut ve iskân sorununu çözmek, ülkedeki yapı malzemelerinin geliştirilmesi ve standartlarını hazırlamak olan İmar ve İskan Bakanlığı'nın Mayıs 1958 yılında 7116 sayılı kanunla kurulması ve bu kanunlarla ilgili görevleri Bayındırlık Bakanlığı'nın devir alması olumlu bir gelişme olmuştur.

Yine aynı yıl 7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanununun çıkarılması ve bu kanun kapsamında doğal afetler sırasında gereken kurtarma ve ilkyardım çalışmalarının da dâhil edilmesi, bu konuda önemli bir boşluğu doldurmuştur. En önemli gelişme ise, 15.05.1956 tarihinde, çeşitli değişikliklerle bu gün hala yürürlükte olan, 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” çıkarılması olmuştur. Bu Kanunun bir diğer önemli özelliği de, depremler ve su baskınları dışında kalan heyelan, kaya ve çığ düşmesi, yangın, fırtına ve tüm doğal afetleri de kapsamı içerisine alması ve “muhtemel afet” kavramı getirerek, bu afetler olmadan önce, can ve mal güvenliği açısından, gelecekte afete maruz kalabilecek yerleşimleri de kapsamı içerisine almış olmasıdır.

1968-1971 yılları arasında sırası ile 1968 yılında Amasra-Bartın, 1969 yılında Demirci ve Alaşehir, 1970 yılında Gediz, 1971 yılında 15 gün ara ile Burdur ve Bingöl depremlerinin meydana gelmesi ve bu depremler nedeniyle 27 bin yapının yıkılması veya ağır hasar görmesi üzerine zaten gelirleri açısından yetersiz hale gelmiş olan Afetler Fonu'na yeni gelir imkânları aranmış ve 1972 yılında 1571 sayılı “Bazı Tekel Maddeleri Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hâsılatın T.C. Merkez Bankası'nda Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplamasına Dair Kanun” çıkarılmış ve böylece münhasıran deprem afetlerinin zararlarını karşılamak üzere ayrı bir deprem fonu oluşturulmuştur. İlk çıktığı yıllarda önemli bir gelir kaynağı olan bu fonla meydana gelen depremlerin yaraları sarılmış ancak maktu olan bu zamlar, zaman içerisinde sabit kaldığı ve inşaat maliyetinin de devamlı arttığı için günümüzde önemini yitirmiştir.

7269 sayılı kanunun zaman içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlar ve yeni gelir kaynakları aranması yönlerinden 1981 yılında 2479 sayılı Kanunla, 1985 yılında 3177 sayılı Kanunla ve son olarak da 1995 yılında 4133 sayılı Kanunla bazı maddeleri değiştirilmiş veya bazı maddeler eklenmiştir. 1992 yılında Erzincan'da önemli hasarlara yol açan bir deprem meydana gelmesi ve deprem olaylarının yalnızca fiziksel kayıplara değil, göç, işsizlik, üretim kaybı, vb. sosyal ve ekonomik kayıplara yol açması ve halen yürürlükte olan 7269 sayılı Kanunun bu tür sosyal ve ekonomik kayıpları azaltmaya imkân vermemesi üzerine, 28.08.1992 tarihinde 3838 sayılı “Erzincan, Gümüşhane ve Tunceli İllerinde Vuku Bulan Deprem Afeti ile Şırnak ve Çukurca'da Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. 7269 sayılı kanunun zaman içerisinde eksik kalmış olan yönlerini tamamlayan bu kanunla Erzincan Depreminin yaraları kısa zamanda sarılmış ve deprem güvenliği artırılmış yepyeni bir Erzincan inşa edilmiştir.

Ülkemizde 1960-1967 yılları arasında çok yoğun olarak yaşanan depremler, su baskınları ve heyelanlardan kazanılan deneyimlerin ve yeni ihtiyaçların ışığı altında, 1968 yılında 1051 sayılı kanunla önemli oranda değiştirilmiş ve kanuna 7 madde eklenmiştir. Yapılan bu değişiklik ve ilaveler, tamamen hizmetin daha hızlı ve etkili yapılmasını ve afetlerden etkilenen vatandaşlara daha geniş yardımlar yapılmasını sağlayacak yönde olmuştur.

Yalnızca Erzincan depreminden etkilenen bölgeleri kapsayan bu kanundan sonra, meydana gelen afetlerden etkilenen diğer yöreler için de benzer bir kanun hazırlanması ihtiyacı ortaya çıkmış ve 23.07.1995 tarihinde 4123 sayılı “Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun” çıkarılmıştır. Acele ile hazırlandığı için 3838 sayılı kanunun bütün maddelerini kapsayan bu kanun, 01.10.1995 Dinar Depreminde sonra, 16.11.1995 tarih ve 4133 sayılı kanunla değiştirilmiş ve yeni bazı maddeler eklenmiştir.

17.08.1999 tarihinde yaşanmış olan Kocaeli Depremi nedeniyle; deprem bölgesindeki hasar ve tahribatın giderilmesi, bölgede normal hayata dönülmesi ve bölge ekonomisinin düzeltilmesi, diğer yandan da daha uzun vadeli ve ülke çapında geçerli önlemler alınması için ihtiyaç duyulan yasal tedbirlerin alınabilmesi amacıyla 27.08.1999 tarih ve 4452 sayılı “Doğal Afetlere Karşı Alınabilecek Önlemler ve Doğal

Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Yasası” çıkarılmış olup 29.08.1999 tarih ve 23801 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yetki Yasası’nın 3. (f) maddesinde de “Doğal afet bölgelerinde, afetten kaynaklanan hukuki ihtilafların çözümüne dair işlemlerin hızlandırılması” ile ilgili Bakanlar Kurulu’na kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi verilmiştir. Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü 583 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye Acil Durum Yönetimi Başkanlığı olarak kurulmuştur. 600 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü’ne dönüştürülmüş; 1 genel müdür, 4 genel müdür yardımcısı ile 8 daire başkanlığı kadroları ihdas edilmiştir. 27 Aralık 1999 tarihinde yayımlanan 587 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile meydana gelecek deprem afeti sonucu binaların yıkılması veya hasar görmesi nedeniyle uğrayacakları zararların karşılanmasını sağlayacak zorunlu deprem sigortasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Kriz Yönetimi”ne ilişkin temel düzenlemeler 30.09.1996 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği” ile 05.10.1998 tarihinde yürürlüğe giren “Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönergesi”nde yer almıştır. Bunun yanında, afetle doğrudan ilgili olan başta İçişleri ve Bayındırlık ve İskân Bakanlıkları olmak üzere diğer ilgili bakanlıkların da kriz yönetimine ilişkin yönergeleri mevcuttur (Uluğ, 2007b: 7-9).

Günümüz itibariyle afet mevzuatını oluşturan, şu anda geçerli olan yasal yapılanmanın temeli ise şu şekildedir:

Kanunlar:

-5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

-7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun

-7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu

-2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu

-2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu

-2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu

- 711 sayılı Nöbetçi Memurluğu Kurulmasını ve Olağanüstü Hal Tatbikatlarında Mesainin 24 Saat Devamını Sağlayan Kanun
- 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu
- 5593 sayılı Hava Taarruzlarına Karsı Korunma Kanununa Ek Kanun
- 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu
- 697 sayılı Ulaştırma ve Haberleşme Hizmetlerinin Olağanüstü Hallerde ve Savaşta Ne Suretle Yürütüleceğine Dair Kanun
- 4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun

Yönetmelikler:

- Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer Tehlikelere Dair Görev Yönetmeliği (03.05.2012 tarih ve 28281 sayılı Resmi Gazete)
- Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik (Tarih: 1.4.1988, No : 88/12777)
- İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri ile Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlükleri Norm Kadro İlke ve Standartlarına Dair Yönetmelik
- Arama ve Kurtarma Yönetmeliği
- Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik
- Sığınak Yönetmeliği
- Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliği 19 Şubat 2011 Tarihli ve 27851 Sayılı Resmî Gazete

Yönergeler:

- Bakanlık Makamınının 8.12.2011 tarih ve B.02.1.AAD.0.14.00.00/675 sayı ile onayladığı “Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı (UDSEP- 2023) İzleme ve Değerlendirme Kurulu Çalışma Esas ve Usulleri Yönergesi”
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yetki Devri ve İmza Yetkileri Yönergesi
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Personel Kimlik Kartı Yönergesi
- Sualtı Arama Kurtarma Ekibi ve Kurbağa Adam Personel Yönergesi

Bakanlar Kurulu Kararları:

- Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (RG. 27.844, 12.2.2011)

Bunların yanında yakın zamanda Afet, Acil Durum Ve Sivil Savunma Hizmetleri Kanunu Taslağı⁸ TBMM onayından geçmiş olup, kısa zaman içerisinde yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Kanunda TSK'ya da etkin bir rol verilecek olduğundan, kurum açısından önem teşkil etmektedir.

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023 ile afetlerin zarar azaltma sürecinin plana esas etütler, afet tehlike haritaları ve benzeri çalışmalara indirildiği görülmektedir.

Afet, Acil Durum ve Sivil Savunma Hizmetleri Kanunu Tasarı Taslağı güncel ihtiyaçlara yanıt verebilecek nitelikten uzak, ülkemizde afet zararıyla mücadelede kurumlar ve kişiler arasında eşgüdümü sağlamaktan ziyade Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının güncel ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere oluşturulmuş bir metin olarak akademik çevrelerce eleştirilmektedir.

Taslağın Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığını pratik süreçlerin dışında bırakarak daha çok “denetim, geliştirme ve koordinasyon” işlevleriyle donatacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve taslakta tüm afet hizmetlerinin afet yönetim sistemi ve stratejik planı çerçevesinde daha entegre ve daha etkin bir şekilde uygulanabilirliğinin hüküm altına alınması uygun olacaktır. (Afet, Acil Durum Ve Sivil Savunma Hizmetleri Kanunu Taslağı) (Jeoloji Mühendisleri Odası Raporu, 14.12.2010).

1999 depremi, her açıdan depreme ne kadar hazırlıksız olduğumuzu anlatmıştır. Hastanelerin yetersizliği, kurtarma ekipmanlarının yoksunluğu, yasal mevzuat eksiklikleri ve yapısal imar planlarının kontrol zafiyeti her alanda ön plana çıkmıştır.

Kocaeli depreminin ardından, başta TSK olmak üzere tüm kurumlar kendilerine çok büyük dersler çıkarmıştır. Sivil halka yardımın yanı sıra, kendi bünyesindeki binaların da yıkılması sonucu, yurt çapında istihkâm birlikleri ile yapılarının sağlamlaştırılması yolu izlenmiştir. Acil durum eğitimleri üst düzeye çıkarılmış,

⁸ <http://www.afad.gov.tr/mevzuat/kanun/AFAD%20Kanun%20Tasarisi.pdf> (6.7.2012)

hastanelerinin inşaat kaliteleri artırılmıştır. Arama kurtarma komutanlıkları personel ve teçhizat yönünden iyileştirilmiş, sayıları artırılmıştır. Bütün faaliyetler, bir sonraki afette ne denli iyileşme gerçekleştiğini gösterecektir.

3.3. Afet Yönetiminin Örgütsel Yapısı

Türkiye’de afet yönetiminin örgütsel temelinde merkezi yönetim, taşra yönetimi ve yerel yönetimlerin ayrı ayrı sorumlulukları vardır. Çalışmanın devam eden bölümünde bu kurumsal yapı incelenmektedir.

3.3.1. Merkez Teşkilat

Yürürlükteki mevzuata göre, Türkiye’de afet yönetimin merkez teşkilatlanmasında Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi yer almaktadır. Aşağıda bu kurumların görevlerine yer verilmektedir.

a. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

Sistemin örgütlenme boyutunda esas kurum Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’dır. Bu yapının kurulması ile daha önceden afet yönetim sisteminde yer alan Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kaldırılmış ve görevleri bu yeni kuruma devredilmiştir.

2009 tarihli 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanuna göre, Başkanlık Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu, Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu, Deprem Danışma Kurulu adı altında üç kuruldandır. Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu (md. 3) Afet ve acil durumlarla ilgili olarak hazırlanan plan, program ve raporları onaylamakla görevli, Başbakan veya görevlendireceği Başbakan Yardımcısının başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Çevre ve Şehircilik, Sağlık, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme, Enerji ve Tabii Kaynaklar ile Orman ve Su İşleri Bakanlarından oluşan Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu kurulmuştur. Kurul toplantılarına, ilgili bakan, kurum ve kuruluş, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve konu ile ilgili uzmanlar

çağırılabilir. Kurul, yılda en az iki kez toplanır. Kurul, ayrıca Kurul Başkanının isteği üzerine toplanabilir. Kurulun sekretaryasını Başkanlık yürütür.

Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu (md. 4) afet ve acil durum hallerinde bilgileri değerlendirmek, alınacak önlemleri belirlemek, uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskân, Sağlık, Ulaştırma, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Çevre ve Orman bakanlıkları ve Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı ile afet veya acil durumun türüne göre Kurul Başkanınca görevlendirilecek diğer bakanlık ve kuruluşların üst yöneticilerinden oluşur.

Deprem Danışma Kurulu (md. 5) depremden korunmak, deprem zararlarını azaltmak, deprem sonrası yapılacak faaliyetler hakkında öneriler sunmak ve depremle ilgili araştırmalar için politikaları ve öncelikleri belirlemek amacıyla Başkanın başkanlığında, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Temsilcisi, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Müdürü, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Genel Müdürü, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı, deprem konusunda çalışmaları bulunan ve Yükseköğretim Kurulu tarafından bildirilecek en az on üniversite öğretim üyesi arasından Başkan tarafından belirlenecek beş üye ile akredite edilmiş ilgili sivil toplum kuruluşlarından Başkan tarafından belirlenecek üç üyeden oluşur. Kurul, yılda en az dört kez toplanır. Ayrıca, ihtiyaç halinde, Kurul Başkanının çağrısı üzerine olağanüstü toplanabilir. Kurulun sekretaryasını Başkanlık yürütür. Diğer afet türlerine yönelik olarak da Bakanlar Kurulu kararı ile afet danışma kurulları kurulabilir.

b. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu

Türkiye’de afetlere müdahale ve iyileştirme aşamalarındaki merkezdeki kurumsal yapılanma, halen yürürlükte olan 7269 sayılı yasa ve ilgili yönetmeliği ile düzenlenmiştir. İlgili Bakanlıkların müsteşarları ile Türk Silahlı Kuvvetleri ve Türkiye Kızılay Derneği yetkililerinden oluşan “Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu” merkezi düzeydeki ana organdır. Bir afetin il sınırlarını ve imkânlarını aşması halinde merkezde kurulması öngörülen bir afet yönetim merkezidir. Genel hayatı geniş ölçüde etkileyen

afetlerde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında; Milli Savunma, Dışişleri, İçişleri, Maliye ve Gümrük, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor, Sağlık, Ulaştırma, Tarım, Orman, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Sanayi ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlıklarının müsteşarları ile Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı veya Genel Müdüründen oluşan Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu kurulur. Genelkurmay Başkanlığının sorumlulukları ile ilgili konularda Genelkurmay Başkanlığı temsilcisi de katılır.

Bir afet vuku bulduğunda kurul, başkanının çağrısı üzerine toplanır. Kurul üyesi olan Bakanlıklar, kendi görevleri ile ilgili acil yardım planlama, uygulama ve diğer bakanlıklarla koordine ve işbirliğini yürütmek üzere müsteşar yardımcısının başkanlığında gerekli tertip ve tedbirleri alırlar. Alınan bu tertip ve görevleri ile ilgili yapılan planlar Bayındırlık ve İskân Bakanlığına gönderilir, sonradan yapılacak değişiklikler de bildirilir. (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca hazırlanan 88/12777 sayılı Yönetmelik)

c. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

1997 yılında çıkartılan “Başbakanlık Kriz Yönetmeliği” merkezi düzeyde, ayrı bir yapılanma esası getirmiş bulunmaktadır. Kısaca bu yönetmeliğe göre, meydana gelen afet olayının büyüklüğü ve yaygınlığı karşısında, Başbakan, kriz yönetimine geçilmesi kararı verdiği takdirde, örgütlenme şekli değişmektedir. Diğer taraftan, söz konusu kurulların yanında, Doğal Afetler Koordinasyon Kurulu ile Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu bulunmaktadır (Başbakanlık, 1998).

Bir kriz halinde merkezde teşkili öngörülen yönetim merkezidir. Türkiye Acil Durum Yönetim Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir birim haline getirilmiştir (14.12.2000 tarih BKYM-6 sayılı yazı). Yönetmeliğin amacı, kriz durumlarında faaliyet gösterecek olan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin teşkilatlanmasını, tertiplenmesini, çalışma usullerini, görev ve sorumluluklarını belirlemek ve bu suretle, krize neden olan olayların başlangıcından bitimine kadar geçen süre içerisinde; krizi yaratan olayın önlenmesi, ortadan kaldırılması veya 'milli menfaatler' doğrultusunda sona erdirilmesi maksadı ile gereken hazırlık ve faaliyetlerin yönlendirilmesini; hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde; Genelkurmay Başkanlığı, ilgili Bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında

koordinasyon, işbirliği, sürat ve etkinlik sağlayarak krizin en az zararlar ve milli menfaatlerimiz doğrultusunda atlatılmasını sağlamaktır (Başbakanlık tarafından hazırlanan 96/8716 sayılı Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği).

3.3.2. Taşra Teşkilatı

5902 sayılı Kanuna göre Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'na bağlı olarak taşrada da örgütlenme yoluna gidilmiştir. Buna göre illerde İl Özel İdaresi Bünyesinde, valiye bağlı İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri kurulmuştur (md. 18). Müdürlüğün görevleri şunlardır:

- a) İlin afet ve acil durum tehlike ve risklerini belirlemek,
- b) Afet ve acil durum önleme ve müdahale il planlarını, mahalli idareler ile kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği ve koordinasyon içinde yapmak ve uygulamak,
- c) İl afet ve acil durum yönetimi merkezini yönetmek,
- ç) Afet ve acil durumlarda meydana gelen kayıp ve hasarı tespit etmek,
- d) Afet ve acil durumlara ilişkin eğitim faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak,
- e) Sivil toplum kuruluşları ile gönüllü kişilerin afet ve acil durum yönetimi ile ilgili akreditasyonunu yapmak ve belgelendirmek,
- f) İl ve ilçe düzeyinde sivil savunma planlarını hazırlamak ve uygulamak,
- g) Afet ve acil durumlarda, gerekli arama ve kurtarma malzemeleri ile halkın barınma, beslenme, sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacak gıda, araç, gereç ve malzemeler için depolar kurmak ve yönetmek,
- ğ) İlgili mevzuatta yer alan seferberlik ve savaş hazırlıkları ile sivil savunma hizmetlerine ilişkin görevleri ilde yerine getirmek,
- h) Yıllık bütçe teklifini hazırlamak,
- ı) İl kurtarma ve yardım komitesinin sekretaryasını yapmak,
- i) Kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddelerin tespiti, teşhisi ve arındırması ile ilgili hizmetleri yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak,
- j) Başkanın ve valinin vereceği diğer görevleri yapmak.

5902 sayılı Kanun yerel düzeyde afet örgütlenmesini de tekrar ele almakta, İl Sivil Savunma Müdürlükleri ile Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birliklerini İl Özel İdareleri bünyesinde direkt valiye bağlamaktadır. Söz konusu müdürlük ve birlikler,

sırasıyla İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğü ile Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlüğü adı altında yeniden yapılandırılmaktadır. Mevcut yapı, İl/ilçe Kurtarma ve Yardım Komitelerini muhafaza etmekte, söz konusu komitelerin sekretarya görevini İl Afet ve Acil Yardım Müdürlüğüne vermektedir (Çelik ve Çorbacıoğlu, 2011: 137-154).

7269 sayılı Kanun gereği olarak çıkarılan 88/12777 sayılı Sayılı Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmeliğine göre, afetlere ilişkin yerel teşkilatlanma ve görevlendirme şöyledir;

a. İl Acil Yardım Teşkilatı

İllerde, valinin veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında

- Belediye Başkanı,

- İl Jandarma Komutanı,

- Emniyet Müdürü,

- Sivil Savunma Müdürü,

- Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürü,

- Bayındırlık ve İskân Müdürü,

- Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü,

- Tarım Müdürü,

- Orman İşletme Müdürü,

- Kızılay Temsilcisi,

- Garnizon komutanı veya mahallin en büyük askeri temsilcisinden oluşan İl Kurtarma ve Acil Yardım Komitesi kurulur.

b. İlçe Acil Yardım Teşkilatı

İlçelerde, kaymakamların başkanlığında

- Belediye başkanı,
- İlçe jandarma komutanı,
- Emniyet amiri/baş komiseri,
- İlçe savunma müdürü/memuru,
- Mal müdürü,
- İlçe milli eğitim gençlik ve spor müdürü,
- Bayındırlık ve iskân müdürlüğü temsilcisi,
- İlçedeki sağlık kuruluşlarından kaymakamlarca belirlenen birinin amiri,
- Kızılay başkanı,
- Garnizon komutanı veya mahallin en büyük askeri birlik temsilcilerinden oluşan “İlçe Kurtarma ve Yardım Komitesi” kurulur.

Ayrı tüzük ve yönetmeliklerle teşkil edilen bu servis ve ekiplerin kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerinde istenilen randımanı verememesi üzerine, servis ve ekipler arasında koordineyi sağlayacak üçüncü bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. İl ve ilçelerde acil yardım ve kurtarma ekiplerini kurmuştur. Bütün bu teşkillerin il/ilçede yönetilmesi ve kullanılma sorumluluğu ise mevcut mevzuat ve genelgelere göre il/ilçe mülki amirlerine verilmiştir. (İçişleri Bakanlığı 97/13 No’lu Genelgesi)

Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilâtı ve Plânlama Esaslarına Dair Yönetmelik’ e göre vali ve kaymakamlar, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile askerî birlikler, ilgili mevzuat ve bu yönetmelik çerçevesinde düzenlenecek acil yardım plânları ve acil yardım ile ilgili yönergeler gereğince, kendilerine verilen görevleri yerine getirmekten ayrı ayrı sorumlu tutulmuşlardır.

İl ve ilçelerin acil yardım plânları ile yardım sağlamaktan sorumlu askerî birlik komutanlıklarınca sağlanacak acil yardım plânları vali ve kaymakamlar ile askerî birlik komutanları ile koordineli olarak hazırlanacaktır. Söz konusu yönetmelikte garnizon komutanı veya bölgenin en büyük birlik temsilcisi “İl Kurtarma ve Yardım Komitesi” içerisinde görev alacaktır. Bu komite, kendisine verilen görevleri yönetmelikte kurulacağı belirtilen çeşitli hizmet grupları aracılığı ile yürütecektir.

Bu gruplardan örneğin; kurtarma ve yıkıntıları kaldırma hizmet grubunun teşkilinde, gerektiğinde askerî birlik personel araç ve gereçlerinden de faydalanılabilecek ve teşkil edilecek kurtarma ve yıkıntıları kaldırma servisinde askerî birliklere de görev verilebilecektir. Yönetmelikte belirtilen itfaiye servisinde de askerî birliklere görev verilmiş olup “İlk Yardım ve Sağlık Hizmetleri Grubu” içerisinde askerî sağlık hizmet gruplarına da yer verilmiştir.

Yine afet bölgesinde teşkil edilecek güvenlik hizmetleri grubu ile ölüleri tespit ve gömme servisinde askerî birliklere görevler verilmiştir. Ancak askerî birlikler sadece ilk ve acil yardım safhalarında görev alacaklarından asıl sorumlu sivil kuruluşların afet bölgesine gelerek göreve başlamaları durumunda mülkî amirin de görüşü alındıktan sonra askerî birlikler kendi görevlerine dönebileceklerdir. Yukarıda ele alınan kanun ve yönetmeliklere paralel olarak askerî birliklerin doğal afetlerdeki görev ve sorumlulukları bir yönerge ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Mevcut mevzuatımız temel alınarak yapılan afet planının amacı, il sınırları içinde genel hayatı etkileyecek boyutta afetin özellikle deprem afetinin meydana gelmesi durumunda, afete maruz kalan vatandaşlara öncelikli yardım yapılmasını sağlamaktır. Bu afet planı, ilin tüm kurum ve kuruluşları ile askeri birliklerin, belediyelerin, Kızılay ve gönüllü yardım kuruluşların ve özel kuruluşların olası afet durumunda yapacakları faaliyetlerin işbirliğini, koordinasyonunu ve karşılıklı yardımlaşma esasını kapsamaktadır (Kepekçi, 2007:117-124).

3.4. TSK'nın Afet Yönetimindeki Görev ve Sorumlulukları ve Arama Kurtarma Mevzuatı

Türkiye’de TSK, asli görevi olan yurt savunmasının yanında sık karşılaşılan doğal afetlerde de önemli görev ve sorumluluklar yerine getirmektedir⁹. TSK, geçmişten bu yana, hem merkezi hem de yerel ölçekteki afet yönetimi sisteminin önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. Merkezi ve yerel düzeylerdeki komiteler ve kurullarda TSK da temsil edilmektedir. Özellikle afetlere müdahale ve iyileştirme

⁹ Bu bölümde yer alan bilgilerin büyük bölümü Genelkurmay Başkanlığı TSK'nın Doğal Afetlerdeki Görev ve Sorumlulukları Bilgilendirme Seminerinden derlenmiştir.

faaliyetleri sırasında, TSK, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, iyi eğitilmiş ve disiplinli birlikleriyle, gerek arama-kurtarma ve gerekse acil yardım faaliyetleri sırasında, kendi imkân ve kabiliyetleri ile afetlerden etkilenmiş topluluklara, gereken her türlü desteği vermektedir.

Bu çerçevede sorumlu kuruluş olan Genelkurmay Başkanlığı, afetle ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerde TSK tarafından yapılacağı belirtilen görevlerin yapılmasını, afetle ilgili askeri acil yardım planlarını mülki amirliklerle eşgüdümlü olarak hazırlanmasını sağlamaktadır.

Silahlı kuvvetlerin afet zamanlarındaki görevleri, doğal afetlere ve büyük yangınlara karşı halkın can ve mal kaybının asgariye indirilmesi, hayati öneme haiz her türlü resmi ve hususi tesisin korunması ve faaliyetlerinin idamesi için acil tamir ve onarım ve halkın maneviyatının muhafazası maksadıyla alınacak her türlü koruyucu ve kurtarıcı tedbir ve faaliyetleri içerir. Hayati önem ve hususiyetlerinden dolayı afete maruz kalmış şehir, bölge ve mevkiiler ile tesisler ve tabii afetlerin tekrar tehditlerine maruz kalması muhtemel mahallere "Hassas bölge" denir. Bu bölgeler öncelikle mükellef olunan bölgelerdir.

Afetlere ilişkin mevcut mevzuatta ve TSK'nın kendi görev ve çalışma şekillerini düzenleyen mevzuatta TSK'nın afet ve acil durumlardaki görevlerine ilişkin düzenlemeler şöyledir:

a) T.C. Anayasası: 1982 Anayasası'nın 119'uncu maddesinde; doğal afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hâllerinde olağanüstü hâl ilanı gerekebileceği belirtilmektedir. Bu kapsamda, ilgili kanunlarla Türk Silahlı Kuvvetlerine çeşitli görevler verilmiştir. Anayasanın 119. maddesine göre tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir. Her ne kadar bir bölgede olağanüstü hal ilan etmenin koşulları belirlenmiş olsa da doğal afet koşullarında silahlı kuvvetler, afetin meydana geldiği bölgede doğrudan müdahale etme hakkına sahiptir.

b) 7269 Sayılı Umumi Genel Hayata Etkili Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler Kanunu: Kanun'a göre, ellerinde, haber ulaştırma imkânları bulunan mülki ve askeri bütün resmi makam ve müesseseler, afet vukuunu mahallin en büyük mülki amirine bildirmekle mükelleftir (madde 8). 7269 Sayılı Kanuna göre afet bölgeleri veya civarında bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri Komutan ve Amirleri barış zamanında kendilerinden vali veya kaymakamlar tarafından istenecek yardımları üstlerinden emir beklemeksizin yapmakla görevlendirilmişlerdir. Her türlü kurtarma, barındırma, yardım, söndürme, sevk ve tevzi işlerinde çalışanlardan yaralanan veya sakatlanan yahut hastalananlar en yakın hastaneye veya tedavi yerlerine sevk edilirler. Askeri hastane ve tedavi yerleri bunları hemen kabul ve tedavi etmeye mecburdurlar (7269 sayılı Kanun md. 10).

c) 7126 sayılı Sivil Savunma Kanunu: Kanunda mahallî en büyük mülkî amirin sivil savunma hizmetlerinin plânlaması ve karşılık yardım hususlarında bölgede bulunan garnizon komutanı ile iş birliği yapacağı belirtilmiştir.

d) 211 Sayılı TSK İç Hizmet Kanunu: 10.08.1961 tarih ve 10703 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanununa göre (md. 112) “yer sarsıntısı, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri tabii afetler zuhurunda 7269 sayılı Kanun ve ekleri hükümleri dâhilinde hareket olunur.”

e) TSK İç Hizmet Yönetmeliği'ne göre (md. 709) görevler belirtilmiştir. Yer sarsıntısı, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri doğal afetler meydana geldiğinde;

1. Afet bölgelerinde veya civarında bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri komutan ve amirleri, hazarda kendilerinden vali veya kaymakamlar tarafından istenilecek yardımları üstlerinden emir beklemeksizin yapmaya mecburdurlar,
2. Afetlerin vukuunda ellerinde bulunan muhabere vasıtalarıyla mahallin en büyük mülkiye amirine haber vermekle mükelleftirler,
3. Afetlerin vukuunu ihbar veya yardım talepleri için yapılacak muhaberatı askeri birlikler her işe tercihan yapmağa mecburdurlar,

4. Afet bölgelerindeki askeri hastaneler yaralanan ve sakatlanan eşhası hemen kabul ve tedaviye mecburdurlar,

5. Tabii afetlerde yardım hususunda 7269 sayılı kanunun hükümler dâhilinde hareket olunur.

TSK doğal afet sonrası daha fazla can ve mal kaybını önlemek, kurtarılan ve hayatta kalanların emniyetini ve hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak, afet bölgesindeki hayatın kısa sürede normale dönmesi için diğer kamu ve kuruluşlarına yardım etmek maksadıyla;

1. Afetle ilgili ilk tespitleri yapmak, acil haberleşmeyi sağlamak, arama ve kurtarma faaliyeti icra etmek,

2. Acil ilk yardım, tahliye, trafik düzenlemesi ve emniyeti sağlamak,

3. Afetzedelerin yemek, giyim, geçici barınma ve sıhhi tedavi/tahliye ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak,

4. Ölülerin defnedilmesi, salgın hastalıkların önlenmesi, enkaz kaldırma ve temel alt hizmetlerine yardım etmektir. Yer sarsıntısı, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri tabii afetler zuhurunda 7269 sayılı Kanun ve ekleri hükümleri dâhilinde hareket olunur (İç Hizmetleri kanunu md. 109).

f) 2935 Sayılı OHAL Kanunu: Kanuna göre "... bölge valileri, ani ve olağanüstü olaylarla karşılaşmaları veya yakın bölge valiliklerinin göndereceği yardım gelinceye kadar, bölgedeki en büyük askeri komutanlıktan yardım isteyebilir ..." (md. 20, 21).

g) 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu: Kanuna göre, "bucak müdürü, su baskını, kıtlık, yangın deprem gibi afetlerde keyfiyeti kaymakama bildirmekle beraber hal ve vaziyetin icab ettirdiği bütün tedbirleri alır ve uygular. Silahlı ayaklanma, kanun ve tüzüklerin ve bunlara müstenit emirlerin yürütülmesine karşı koymak gibi hallerde, kişi ve mülk güven ve düzenini bozan sair beklenilmeyen olaylar karşısında kalındığı takdirde bucağın müdürü lüzumlu tedbirleri almak ve kolluk kuvvetlerini harekete getirmekle beraber kaymakamı haberdar eder ve yardım ister. Bu gibi olağanüstü hallerde kaymakam ile muhabere mümkün olmadığı takdirde en yakın idare üstüne

keyfiyeti bildirir ve valiliğin haberdar edilmesini ister” (md. 44). “... Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığında ve gerekirse jandarma Genel Komutanlığının veya Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dâhil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler. Bu durumlarda ihtiyaç duyulan kuvvetlerin İçişleri Bakanlığında veya askeri birliklerden veya her iki makamdan talep edilmesi hususu, yardım talebinde bulunan vali tarafından takdir edilir. Valinin yaptığı yardım istemi geciktirilmeksizin yerine getirilir. Acil durumlarda bu istek sonradan yazılı şekle dönüştürülmek kaydıyla sözlü olarak yapılabilir”. (m.11).

h) Afetlerde Acil Yardım Teşkilatı Esaslarına Dair Yönetmelik: Yönetmelik, acil yardım hizmetlerini yürütmekle görevli, vali ve kaymakamlar, bakanlık bağlı ve ilgili kuruluşlar, diğer kamu kurum ve kuruluşlar ile askeri birlikler ve Kızılay’ın afetten önce yapmaları gerekli acil yardım planlarının ve afet sırasında yapacakları acil yardım hizmet ve faaliyetlerinin gerektirdiği görevlerini, işbirliğini, koordinasyonu ve karşılıklı yardımlaşma esaslarını kapsar. Vali ve kaymakamlar, görevli bakanlık, kurum ve kuruluşlar ile askeri birlikler, ilgili mevzuat ve bu yönetmelik gereğince düzenlenecek acil yardım planları ve acil yardımla ilgili yönergelerle kendilerine verilen görevleri yerine getirmekten ayrı ayrı sorumludurlar (Madde 2 ve 4).

Yönetmelik’e göre Genelkurmay Başkanlığının doğal afetle ilgili görevleri şunlardır; a) afetlerle ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerde Türk Silahlı Kuvvetlerince yapılacağı belirtilen görevlerin yapılmasını sağlar, b) afetlerde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yapılacak acil yardımlara ilişkin esasları belirler, c) afetlerle ilgili askeri acil yardım planlarının mülki amirlikler ile koordineli olarak hazırlanmasını sağlar, d) Genelkurmay Başkanlığının doğal afetle ilgili askeri acil yardım planlarının yapılmasında; yönetmeliğin 10 ve 12nci maddelerinde belirtilen işbirliği, koordinasyon ve planlama esasları dikkate alınır. İllerde mahallin en büyük askeri birlik veya garnizon Komutanlığınca hazırlanan askeri acil yardım planları bölgeden sorumlu komutanlığa

gönderilir. Kara Kuvvetleri Komutanlığının onayı alınan planlar, değişen durum ve şartlara uyum sağlayacak şekilde her yıl değiştirilir (Madde 55).

1) Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları (RG. 27.844, 12.2.2011): Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığının da taraf olduğu “Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları” kapsamında hazırlanan Acil Durum Yönetmelikleri’nde genel itibariyle bağlısı Kuvvet Komutanlıklarına şu görevleri yüklemiştir:

1. Her alanda afet risklerinin azaltılması konusundaki ihtiyaçların belirlenmesine, öneriler sunulmasına, çalışmaların takvimlendirilmesine, uygulamaların izlenmesine ve değerlendirilmesine katkıda bulunmak, bu çalışmaları uluslararası alanda tanıtmak,

2. Afet tehlike ve risklerinin azaltılması alanında kaynakların daha etkin kullanımının sağlanmasına destek olmak,

3. Afet risklerinin azaltılması hedefini görev önceliklerine dâhil etmek, uygulamaları izlemek ve önceliklerin belirlenmesine katkı sağlamak,

4. Afet risklerinin azaltılması amacıyla doğal, meteorolojik, teknolojik ya da insan kaynaklı tehlikelere yönelik temel bilgilerin ve verilerin sağlanmasına destek olmak,

5. Afet risklerinin azaltılması için stratejiler üretilmesine ve geliştirilmesine destek vermek,

6. Risk azaltma çalışmalarını izlemek,

7. Toplumun afet bilincini yükseltmeye yönelik çalışmaları desteklemek,

8. Afet risklerinin azaltılması sürecinde elde edilen deneyimleri belgelemek,

9. Afet zararlarını azaltma ile ilgili edinilen bilgi ve tecrübeleri, değerlendirme çalışmaları ile birlikte teklif kapsamında bildirmek,

10. Afet risk azaltma konusunda merkezi ve yerel yönetimlerde eş veya benzer yapıların geliştirilmesine destek vermek.

i) Tabii afetler ve büyük yangınlarda; 4373 sayılı Taşkın Sular Ve Su Baskınlarına Karşı Korunma Ve 4623 Sayılı Yer Sarsıntısından Önce Ve Sonra

Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun hükümleri dairesinde yapılacak her türlü kurtarma ve yardım işlerine, mahalli mülki amirliklerce görülecek lüzum üzerine, bu bölgede bulunan silahlı kuvvet teşkillerinin de katılması gerekebilir.

Bunların dışında afetlerde silahlı kuvvetlerin görev ve sorumluluklarına ilişkin tali hükümlerin yer aldığı hukuki düzenlemeler de mevzuatımızda yer almaktadır. Dipnotta adı geçen kanun, yönetmelik, yönerge ve benzer yasal mevzuatlar doğrudan Silahlı Kuvvetlere afetler döneminde görev tanımlaması vermediğinden açıklanmamıştır. Ancak Bakanlar Kurulu, TBMM veya buna benzer bir durumda, ya da kanunların birbirlerine atfen yaptıkları sorumluluklandırmalarda ilgilendirecek mevzuatlar olduklarından ötürü, çalışmaya dâhil edilmiştir¹⁰.

Türkiye’de silahlı kuvvetlerin rolü doğal afetin meydana gelmesi ile başlar. Ancak operasyonlar için kurumsal hazırlık, arama-kurtarma operasyonları ve afetzedelere yapılacak yardım faaliyetlerinde tesir eden etkinlik için bir ön şarttır (Türen, 2000: 3).

TSK Arama Kurtarma Teşkilatı, 8.272 km kıyı uzunluğu ve 814.578 km² yüzölçümü ile Türk Uçuş Malumat Bölgesini de (Flight Information Region - FIR) kapsayan oldukça geniş bir kapsama alanına sahiptir. Teşkilat, karada devlet sınırı kıyılarda ise FIR hattı boyunca çizilen bölgeyi sorumluluk sahası olarak kabul etmektedir.

¹⁰ 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu, 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu, 711 sayılı Nöbetçi Memurluğu Kurulmasını ve Olağanüstü Hal Tatbikatlarında Mesainin 24 Saat Devamını Sağlayan Kanun, 3634 sayılı Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu, 5593 sayılı Hava Taarruzlarına Karşı Korunma Kanununa Ek Kanun, 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu, 697 sayılı Ulaştırma ve Haberleşme Hizmetlerinin Olağanüstü Hallerde ve Savaşta Ne Suretle Yürütüleceğine Dair Kanun, 4123 sayılı Tabii Afet Nedeniyle Meydana Gelen Hasar ve Tahribata İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesine Dair Kanun, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, Genelkurmay Başkanlığı Görev ve Sorumluluklar Yönergesi, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönergesi, TSK Doğal Afet Talimnamesi, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu.

Arama Kurtarma faaliyetlerinin asıl amacı hayat kurtarmaktır. Bu nedenle diğer görevlere kıyasla öncelik taşır. Hayatta kalanların en iyi durumda ve en kısa sürede kurtarılmaları için, imkânların harekete geçirilmesi gerekmektedir. Sadece askeri arama kurtarma faaliyetleri yürütmeyen TSK Arama Kurtarma Teşkilatı, sivil arama kurtarma faaliyetlerinde de bulunmaktadır.

Teşkilat çalışmalarını, Arama Kurtarma Koordinasyon Merkezi komuta, kontrol ve koordinasyonu altında, uluslararası hava sahalarında, açık denizlerde ve yabancı ülkelerin talepleri halinde o ülkelerin karasuları ve hava sahalarında yürütmektedir (Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği, 1997).

Arama kurtarma faaliyetlerinde olaylara hızlı ve etkin müdahale gerekmektedir. Çeşitli araçlar arama kurtarma amaçlı tasarımı yapılarak kullanılabilir. Kullanım konsepti en fazla olan hava araçlarıdır. Sabit kanatlı hava araçları, denizde ve karada arama için en müsait ve etkin vasıtalarlardır. Sahip oldukları özellikler sayesinde arama faaliyetlerini en etkin şekilde yerine getirebilirler. Bu nedenle arama ve kurtarmada helikopter kullanılması operasyon etkinliğini artıracaktır.

Mevcut durumda Kara Kuvvetleri Komutanlığının (KKK) 4 adet, Hava Kuvvetleri Komutanlığının 11 adet olmak üzere toplam 15 adet Arama Kurtarma istasyonu bulunmaktadır. Bu istasyonların bölgesel dağılımları incelendiğinde Hv. K.K. lığının ve K.K.K.lığının bazı istasyonlarının, aynı bölge içerisinde konuşlandırıldığı görülmektedir. Mevcut bölgelerde konuşlandırılacak istasyonları tek bir kuvvetin teşkil etmesinin yeterli olacağı düşünülmektedir. Açılacak istasyon sayısının azalması ile maliyetler de azaltılacaktır (Gencer ve Açıkgöz, 2006: 87-105).

Silahlı Kuvvetlerin doğal afetlere müdahale imkân ve kabiliyeti incelendiğinde entelektüel potansiyel, kurumsal hazırlık, haberleşme, işbirliği ve afet bölgesindeki faaliyetler olmak üzere beş yapıdan oluşmaktadır. Yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkan istatistiksel bulgular silahlı kuvvetlerin müdahale imkân ve kabiliyetlerine değinen yapısal modellemelerin güvenilir olduğunu göstermiştir (Türen, 2000: 3).

3.5. TSK'nın Doğal Afetlere İlişkin Örgütsel Yapılanması: Bölge ve Tali Bölge Komutanlıkları

Kocaeli Depremi, afette görev alan bütün kurum ve kuruluşlara afet pratiği konusunda birçok dersler vermiştir. Depremden sonra birçok ilgili kuruluş yeniden yapılanmaya gitmiştir. Bu açıdan Türk Silahlı Kuvvetleri de doğal afetlere müdahale ve yardım konusunda bazı yeni örgütlenmeler oluşturmuştur.

1999 Kocaeli ve Düzce Depremleri sonrasında, Türk Silahlı Kuvvetleri envanterinde bulunan ve kullanılan 48.284 adet bina ve tesislerin deprem dayanımlarının analizlerinin yapılması amacıyla; MSB İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı bünyesinde bir Deprem Araştırma Grubu ile TSK'ce büyük afetlerde gereksinim duyulan özel arama kurtarma birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi kararı alınarak, tabur seviyesinde bir arama-kurtarma birliği kurulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı Özel Kuvvetler Komutanlığına bağlı olarak görev yapan bu birlik, depremler, su baskınları, yangınlar, çığ ve kaya düşmeleri, nükleer, biyolojik ve kimyasal kökenli afetler sonrasında, etkin bir arama kurtarma faaliyeti yürütebilecek kapasitede çok iyi eğitilmiş ve donatılmış bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Hava, Deniz ve Jandarma Kuvvet Komutanlıklarınca da kurulmuş bulunan arama ve kurtarma timleri gerek yurtiçi, gerekse yurtdışında her tür olağanüstü koşulda hizmet verebilecek kapasiteye sahiptirler. Diğer taraftan, çok geniş bir bölgede etkili olan deprem sonucunda gerek yerinde bire bir, gerekse görsel ve yazılı basın ile internetten elde edilen bilgiler, bölgeye acil yardım ve kurtarma maksadıyla sevk edilen birliklerin eğitim, teşkilat ve teçhizat yönünden yetersiz kaldığını ve bu birliklerin bölgeye süratle ulaştırılmalarında gecikmelerin yaşandığını göstermiştir. TSK, sadece doğal afetlerde değil, günümüz ve geleceğin muharebelerinde savaş öncesi meydana gelebilecek sabotaj, bombalama ve orman yangınlarıyla ve savaş esnasında düşmanın çeşitli vasıtalarla yapabileceği uzun süreli yıkıcı bombardımanı nedeniyle, muharebe sahasının geri bölgelerinde arama kurtarma ve enkaz kaldırma faaliyetlerine süratle gerçekleştirmek amacıyla "İstihkâm Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlığı" bünyesinde Doğal Afetler Arama Kurtarma Kurulu oluşturulmuştur.

Bu kurulca verilecek eğitim ve öğretimde gösteri ve tatbikat yapmak üzere ikiz görevli Doğal Afetler Arama Kurtarma Timleri kurulmuştur. Bu timler ile deprem, sel yangın, heyelan vb. doğal afetlerde; uzmanlık seviyesinde arama kurtarma faaliyetinin yürütülmesi, bu tür olaylara harekat komutasına verilecek askeri veya sivil birimlerin sevk ve idare edilmesi, bölgede görev yapan diğer yerli ve yabancı arama kurtarma timleri ile eşgüdüm içinde çalışabilmesi öngörülmüştür (Kara Kuvvetleri Komutanlığı EDOK, 2000: 23, 38).

Aynı zamanda, TSK tarafından doğal, teknolojik ve insan kökenli afet ve krizlerde sivil-asker işbirliği faaliyetlerini desteklemek ve gerekli eşgüdümü sağlamak üzere bir sivil-asker işbirliği şubesi kurulmuştur. Özellikle büyük afetler sonrasında iyi koordine edilemeyen lojistik destek faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde, sivil makamlara yardımcı ve destek olmak amacıyla oluşturulan bu birliğin, gelecekte yaşanabilecek büyük afetlerde önemli rol ve görevler üstleneceği tahmin edilmektedir. Aynı zamanda TSK, afete hazırlık ve müdahale planlarını, çeşitli birlikler düzeyinde, kendisi hazırlamakta ve bu planlar il ve ilçe acil yardım planları ile bütünleştirilmektedir (İçişleri Bakanlığı, 2004: 79-80).

Doğal Afet Yardım Harekâtı için sorumluluk sahalarının belirlenmesinde kararlaştırılan mevcut sorumluluk sahaları esas alınır. Bu bölge komutanlıkları doğal afetlerde Afet Bölge Komutanlıkları (asgari kolordu ve eşiti seviyesinde) olarak görev yapar. TSK'nin iş programında, bir doğal afet olması durumunda, tüm olanaklarını seferber ederek, mülkî makamlarla eşgüdüm içerisinde yardım çalışmalarını yürütmek bulunmaktadır. Türkiye, 15 Afet Bölge Komutanlığı sorumluluk alanına bölünmüş olup, mülkî makamların istemi doğrultusunda hangi askerî birliğin nerede ve nasıl kullanılacağı Acil Yardım Planları'nda yer almaktadır (Başbakanlık, 2000: 27).

Afet Bölge Komutanlığı, afetin kapladığı alanın genişliğine bağlı olarak il / ilçe düzeyinde tugay seviyesinde Afet Tali Bölge Komutanlıkları teşkil eder. Afet Bölge Komutanlıkları, birliklerini doğal afet görevine uygun şekilde, doğal afet yardım tugayı / taburu / bölüğü şeklinde yeniden teşkilatlandırmak için planlama yapar.

Şekil 4: Doğal Afet Bölge Komutanlıkları

Yukarıdaki haritada “X”ler komutanlığın boyutunu göstermektedir. 4 tane X ordu komutanlığı, 3 X, kolordu komutanlığı anlamına gelmektedir. İçi yazılı olanlar, Bölge komutanlığı bünyesindeki birlikleri diğerleri o bölgedeki özgün birlikler olduğunu ifade etmektedir.

Afet bölge komutanlıkları, tugaylarını bir bütün olarak doğal afetlerde kullanmak amacıyla planlama yapar. Ani olarak meydana gelebilecek herhangi bir doğal afete süratle müdahale edebilmek amacıyla, tugay komutanlıklarınca bir tabur, Doğal Afet Yardım Birliği (DAFYAR) şeklinde ve aylık olarak görevlendirilmektedir. Karşılaşılabilecek her türlü doğal afette, TSK unsurlarının vatandaşa yardım edebilmesi maksadıyla çeşitli seviyelerdeki askerî birliklerde Doğal Afetler Yardımlaşma Planı oluşturulmuştur. DAFYAR planına göre askerî birlikler PTT, DSİ, Kızılay, Karayolları ve benzeri kuruluşlarla iş birliği yaparak halka yardım görevini yerine getirmektedir¹¹ Adı geçen kanun hükümleri esasınca TSK tarafından, yer sarsıntısı, yangın, su basması, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri tabii afetler zuhurunda 7269 sayılı kanun ve ekleri hükümleri dâhilinde hareket olunur (TSK İç Hizmet Kanunu, md. 112).

Bu çerçevede yer alan kurumlar ve başlıca görevleri şunlardır:

Doğal Afet Bölge Komutanı: TSK tarafından yapılacak yardımların koordine edilmesini sağlamak amacıyla, afet yardım planına göre, bölgeden sorumlu ordu ve kolordu komutanlığı (Deniz ve Hava’da eşiti komutanlıklar) tarafından görevlendirilecek birlik komutanıdır.

Doğal Afet Tali Bölge Komutanı: Doğal afete maruz kalan bölgenin büyüklüğüne göre yardım faaliyetlerinin koordinesi, emniyet ve asayişinin sağlanması amacıyla afet bölge komutanı tarafından görevlendirilen ve sayısı ile hudutları idari ihtiyaçlar göz önünde tutularak tayin edilen her bir afet tali bölgesi için en kıdemli birlik komutanıdır.

¹¹ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Doğal Afetlerde Halka Yardım görev başlığı altında sunulan görev tanımlaması

İl Kurtarma ve Yardım Komitesi: 7269 Sayılı Kanuna göre, valilerin başkanlığı altında; belediye başkanı, garnizon komutanı veya temsilcisi, il savunma sekreteri, il jandarma komutanı, emniyet müdürü, sağlık, bayındırlık, veteriner, teknik ziraat, milli eğitim, gençlik ve spor, il imar müdürlükleri ile mahalli Kızılay başkanından müteşekkil bir heyettir.

Başbakanlık Olağanüstü Hal Koordinasyon Kurulu: 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 12'nci maddesine göre, Başbakanlık nezdinde kurulan ve doğal afetler nedeniyle ilan edilen olağanüstü hallerde afet bölgesine yapılacak her türlü yardım faaliyetlerini planlayan, koordine eden ve yönlendiren kuruldur.

Genelkurmay Başkanlığı Doğal Afet Koordinasyon Merkezi: Doğal afetlerde, Genelkurmay Başkanlığı "B" hazırlık durumunun ilanı ile teşkil edilen ve Doğal Afet Bölgesinde icra edilen insani yardım hareketini sevk ve idare eden merkezdir.

Kara Kuvvetleri Doğal Afet Koordinasyon Merkezi: Doğal afetlerde, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda "B" Hazırlık durumunun ilanı ile teşkil edilen ve doğal afet bölgesinde icra edilen insani yardım hareketini sevk ve idare eden bir merkezdir.

Genel Kurmay Başkanlığı; deprem, yangın, sel, çığ, kimyasal ve biyolojik sızıntı ve benzeri doğal afetlerde, afet bölgesinde arama ve kurtarma faaliyetleri icra etmek üzere uluslararası standartlarda teçhiz edilmiş ve eğitilmiş, tabur seviyesinde Türk Silahlı Kuvvetleri Arama Kurtarma Birliğini kurmuştur. Tabur şeklinde oluşturulan bu yapı karargâh dışında üç arama kurtarma birliğinden, her arama kurtarma birliği ise köpek timi ve altı arama kurtarma timinden oluşmaktadır (Özkan, 2003: 32-34).

Kara kuvvetleri tarafından afet sonrası gelen iç ve dış yardımlar konusunda, kısaca ABSİS olarak adlandırılan "Afet Bilgi Sistemi" geliştirilmiştir. Bu sistemin temel amacı yapılacak iç ve dış yardımların bilgisayar ortamında miatlarına göre tutulması ve ihtiyaç duyulan bölgelere sevkini sağlamaktır. Bu amaçla merkezi İzmit Fuar Alanı olan kapalı alanda bütün yardımların depolandığı ve bu yardım sisteminin beyni olan "Deprem Bölgesi Lojistik Destek Üssü Koordinasyon Merkezi (DBLDÜKM)" kurulmuştur. Ayrıca deprem bölgesinde ilgili il ve ilçelerde bu merkeze bağlı "Lojistik

Destek Komuta Merkezleri (LDKM)” kurulmuştur. Bunun dışında dış yardımların teslim alınması ve kayıtlarının tutulması için Atatürk Havaalanında “İnsanî Yardım Kabul Merkezi” ve Cengiz Topel Havaalanında “İnsanî Yardım İleri Kabul Merkezi” tesis edilmiştir. Ayrıca yurt içi yardım toplama merkezleri kurulmuştur. Afet Bilgi Sistemi vasıtası ile ihtiyaç duyulan malzeme listeleri bilgisayara işlenmiş, mevcut depolardan ihtiyaç merkezine sevki veya piyasadan temini yoluna gidilmiştir. Deprem Bölgesi Lojistik Destek Üssü Koordinasyon Merkezi birbirleriyle koordineli çalışan bir mülkî ve bir askerî personel tarafından yönetilmiş ve afet bölge koordinatörlüğü ihtiyaçlarına hizmet etmiştir.

Doğal Afetler Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı: Kocaeli Depremi neticesinde, Genelkurmay Başkanlığı tarafından deprem, yangın, sel, çığ, toprak kaymaları, kaybolmalar, Kimyasal Biyolojik Radyolojik ve Nükleer (KBRN) ve büyük kazalar gibi doğal olan veya olmayan her türlü afette yurt içinde ve yurt dışında arama ve kurtarma faaliyeti icra etmek üzere TSK Doğal Afetler Arama Kurtarma Tabur Komutanlığı kurulmuş ve uluslararası standartlarda teçhiz edilmiştir.¹²

Doğal Afetler Arama Kurtarma Taburu her türlü hava ve arazi şartlarında, yurt içi ve yurt dışında kendisine verilen tüm arama ve kurtarma görevlerini başarı ile yerine getirmiş ve bundan sonra da kendisine verilecek her türlü arama ve kurtarma görevlerini başarı ile yerine getirecek imkân ve kabiliyete sahiptir.

Doğal Afetler Arama Kurtarma Taburu; Tabur Karargâhı ve 3 adet DAK Birliğinden meydana gelmiştir. Her DAK Birliğinde ise Birlik Karargâhı, Arama Köpek Kısmı ve 6 DAK Timi mevcuttur. DAK Timi, Tim Komutanı, Dinleme ve Arama Uzmanı, 2 adet Kurtarma Uzmanı, 2 adet Acil Müdahale Uzmanı, olmak üzere 6 kişiden meydana gelir.

DAK Taburunun görev alanları deprem, sel ve su taşkınları, yangınlar, toprak kaymaları, çığ, büyük kazalar ve kaybolmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

DAK Taburu;

¹² Açıklamalar Genelkurmay Başkanlığı İnternet Sitesi’nden temin edilmiştir.

- Alarmin verilmesi ile hazırlıklarını tamamlayarak, süratle afet bölgesine intikal etmeye hazır hâle gelebilir.

- Üç ayrı bölgede, üç ayrı afet türüne göre müstakil olarak görev yapabilir.

- Ulaşım dâhil hiçbir desteğe ihtiyaç duymaksızın, her türlü ortamda faaliyet gösterebilir.

- Kurtarılan kişiye ilk müdahaleyi yaparak en yakın sağlık kuruluşuna tahliye edebilir.

- Muhabere vasıtaları ile her türlü koşulda irtibat sağlayabilir.

- Sarp kayalık ve dağlık arazide arama kurtarma faaliyeti icra edebilir.

- Su üstü, sualtı ve sel afetinde arama kurtarma faaliyeti icra edebilir.

- Yangında arama kurtarma faaliyeti icra edebilir.

- Paraşüt ve helikopter harekâtı icra edebilir.

- Derin kar, çığ ve şiddetli soğuklarda arama kurtarma faaliyeti icra edebilir.

- Her türlü arama kurtarma harekâtında danışmanlık yapabilir.

Doğal Afetler Arama Kurtarma Taburu, görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmek amacıyla uluslararası standartlardaki malzeme ve teçhizat ile donatılmıştır. Ayrıca teknolojiye bağlı meydana gelen gelişmeler yakın olarak izlenmekte, gerekli malzeme ve teçhizat derhal tedarik edilmektedir. Teçhizat ve malzemeler üç ana gruba ayrılır. Bunlar; Personel Standart Donatımı, Tim Standart Donatımı ve Görev Destek Teçhizatıdır.

3.6. Doğal Afetlerde TSK'nin Rolüne İlişkin Örnekler

TSK, Türkiye'de çeşitli nedenlerle meydana gelen çok sayıda afette, kazada, kurtarma çalışmalarında görev almaktadır. Aşağıda bu müdahale operasyonlarından örnekler verilmektedir.

Resim 12: TSK Kurtarma Birliklerinin Dağı Kurtarma Faaliyetleri

Nisan 1991’de başlayan birleşik harekâтта yedi ülkenin kuvvetleri Irak’tan Türkiye’nin güneydoğusuna kaçan Kürt sığınmacıları korumak için bir araya getirilmiştir. TSK bu sığınmacıların, sınırdan girişlerinden itibaren güvenliklerini sağlamıştır.

TSK Arama Kurtarma Timleri ile 30 Ağustos 2000 tarihinde Niğde – Aladağlar - Demirkazık Tepe mevkiinde kaza geçiren bir dağcı yaralı olarak kurtarılmıştır. Ekip 09 Mayıs 2001 tarihinde Antakya’da meydana gelen selde görev almış; 19 Ağustos 2001 tarihinde İçel - Anamur - Peynirlikönü Mağarasına inişleri sırasında mahsur kalan 6 mağaracının kurtarılması operasyonuna iştirak etmiş; 03 Şubat 2002 tarihinde Afyon’da meydana gelen depremde afet bölgesinin havadan ve karadan keşfi yapmıştır. TSK Arama Kurtarma Timleri 25 Şubat 2002 tarihinde Ilgaz Dağında kaybolan dağcıları kurtarma çalışmalarına iştirak etmiştir. Aynı ekip, 07 Ağustos 2003 tarihinde Niğde - Aladağlar - Demirkazık Tepe mevkiinde geçirdiği kaza sonucunda hayatını kaybeden bir dağcı tahliye edilmiştir.

Resim 13: 3 Şubat 2002 Çay Depreminde Askeri Operasyonlar.

TSK Arama Kurtarma Timleri, 17 Ocak 2004 Tarihinde Kütahya İli Tavşanlı İlçesi yakınlarında düşen F-16 savaş uçağını arama kurtarma çalışmalarına iştirak etmiştir. Ekip, 03 Mart 2005 tarihinde Karabük - Saitler Köyü yakınlarında düşen F-16 savaş uçağını arama kurtarma görevi icra etmiş, 08 Ekim 2005 tarihinde Pakistan'da meydana gelen depremde arama kurtarma çalışmalarına iştirak etmiş ve 2'si sağ, 22'si hayatını kaybetmiş toplam 24 Pakistan vatandaşı enkaz altından çıkarılmıştır. TSK Arama Kurtarma Timleri tarafından 11 Şubat 2006 tarihinde Niğde - Aladağlar bölgesinde çığ afetine maruz kalan dağcıların kurtarılması maksadıyla arama kurtarma faaliyeti icra edilmiş, hayatını kaybeden 4 dağcı çığ altından çıkarılmıştır. 03 Aralık 2006 tarihinde Aksaray Hasan Dağı - bölgesinde kaza geçiren dağcıların arama kurtarma çalışmalarına iştirak edilmiş, 2 dağcı sağ, 2 dağcı ise yaralı olarak tahliye edilmiştir.

Resim 14: Askeri Nakliye Uçaklarıyla Kargo Gönderimi.

TSK Arama Kurtarma Timleri tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde, Diyarbakır'da kazan patlaması neticesinde çöken Kurdoğlu Askeri Lojmanları Şahinkaya Apartmanında arama kurtarma faaliyeti icra edilmiş, 5'i yaralı, 8'i hayatını kaybetmiş toplam 13 personel enkaz altından çıkarılmıştır. 01 Ocak 2007 tarihinde Niğde -Aladağlar - Demirkazık Tepe mevkiinde mahsur kalan dağcılarının kurtarılması maksadıyla icra edilen arama kurtarma çalışmalarında 3'ü sağ, 1'i yaralı ve hayatını kaybeden 2 dağcı tahliye edilmiştir. 27 - 28 Aralık 2007 tarihlerinde Afşar Beldesi / Bala - Ankara'da meydana gelen depremlerde görev almıştır.

Resim 15: Enkaz Çalışmalarında TSK Özel Kuvvetler Birliği

TSK Arama Kurtarma Timleri tarafından 01 Ağustos 2008 tarihinde Balcılar Beldesi - Taşkent - Konya'da Özel Boğaziçi Yatılı Kuran Kursu binasında gaz kaçağı sonucu meydana gelen patlamada göçük altında kalan kazazedeleri arama kurtarma çalışmalarında; 2 si yaralı, 4 ü ölü olmak üzere 6 kazazede enkaz altından çıkarılmıştır. 20 - 22 Şubat 2009 tarihlerinde Doğubeyazıt - Ağrı - Ağrı Dağında mahsur kalan dağcıların kurtarılması maksadıyla icra edilen arama kurtarma çalışmalarında 1'i yaralı olmak üzere 8 dağcı tahliye edilmiştir.

Resim 16: Askeri Birliklerin Dağlık Bölgede Kurtarma alışmaları

TSK, 21 Kasım 2009 Tarihinde Ovit Dağı İkizdere - Rize bölgesinde Çığ düşmesi sonucu mahsur kalan kazazedeleri kurtarmak maksadıyla arama kurtarma çalışmalarına iştirak etmiştir.

TSK, 9-21 Mayıs 2011 tarihlerinde Kütahya-Simav'da meydana gelen depremde de kurtarma faaliyetlerine katılmıştır. Bu çerçevede barınma ihtiyacı olan vatandaşlar için Kızılay tarafından sağlanan 616 çadır, 4 Subay, 6 Astsubay ve 300 Er/Erbaş olmak üzere toplam 310 personel ile kurulmuştur¹³.

13

http://www.tsk.tr/11_haberler_olaylar/11_6_tsknin_yangin_ve_dogal_afetlerde_sagladigi_destek/tsknin_yangin_ve_dogal_afetlerde_sagladigi_destek_2011.htm (25.6.2012)

Resim 17: Deprem Bölgesinde Asker Çalışmaları

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TSK'NİN KOCAELİ VE VAN DEPREMLERİNDEKİ ROLÜ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de yakın dönemde meydana gelmiş iki büyük afet olan Kocaeli ve Van depremleri, sonuçları ve afet müdahale süreci hakkında bilgi verildikten sonra TSK’nin Kocaeli ve Van depremlerindeki faaliyetleri incelenmektedir.

4.1. Kocaeli Depremi

17 Ağustos 1999 sabahı Gölcük’te Mw ölçeğine göre 7,5 büyüklüğünde gerçekleşen deprem, büyük çapta can ve mal kaybına neden olmuştur. 17 Ağustos depremi, tüm Marmara Bölgesi’nde, Ankara’dan İzmir’e kadar geniş bir alanda hissedilmiştir. Resmi raporlara göre, 17.480 ölü, 23.781 yaralı vardır. 505 kişi sakat kalmış, 285.211 konut, 42.902 işyeri hasar görmüştür. Milyonlarca insan, depremden değişik düzeylerde etkilenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin yakın tarihini derinden etkileyen en önemli olaylardan biridir. Gerek büyüklük, gerek etkilediği alanın genişliği, gerekse sebep olduğu maddi kayıplar açısından son yüzyılın en büyük depremlerinden biridir¹⁴.

Sabaha karşı saat 03:02’de meydana gelen deprem en çok İzmit, İstanbul, Ankara, Eskişehir, Adapazarı, Zonguldak, Bolu ve Kütahya’da hissedilmiştir. Büyük gürültü ve şiddetli sarsıntıyla uyanan vatandaşlar sokaklara dökülmüştür. Asıl büyük hasar ise İzmit, Adapazarı, İstanbul ve Eskişehir’de meydana gelmiştir. Bu kentlerde çok sayıda bina yerle bir olurken depremin etkisiyle başta TÜPRAŞ olmak üzere şehirlerde yangınlar çıkmıştır. Mobil ve şehirlerarası telefonlar devre dışı kalmıştır. Elektriklerin kesilmesi paniğin daha da artmasına neden olmuştur.

O dönemin Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Ahmet Işıkara, ana depremin ardından 24 saat içinde artçı depremlerin meydana gelebileceğini belirtmiştir. Bu arada meydana gelen artçı

¹⁴ Çeşitli resmi kaynaklardan ve dönemin gazetelerinden derlenmiştir.

depremlerin sayısının 250'yi geçtiği bildirilmiştir. Yetkililer vatandaşları hasarlı evlere girmemeleri konusunda uyarılmışlardır.

İstanbul'da deprem özellikle gecekondu bölgelerini vurmuştur. Binalar kâğıt gibi yıkılmış, depremin ilk şokunu atlatan vatandaşlar hemen kendilerini sokağa atmıştır. Bazı vatandaşların daha güvenli diyerek otoyollara akın etmesi sonucu İstanbul TEM otoyolu tıkanmıştır. Vatandaşların tedirgin bekleyişleri sabaha kadar sürmüştür.

Deprem haberi duyulur duyulmaz İstanbul, İzmit ve Adapazarı'nda tüm hastaneler alarma geçirilmiş, tüm servislerdeki izinler kaldırılmıştır (Sabah, 17 Ağustos 1999). Depremin en büyük darbeyi vurduğu il olan İzmit'te enkazlardan peşpeşe çıkarılan cesetlerin, sıcak havada muhafaza edilmesi zorlaşınca Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin Olimpik Buz Pateni Salonu morg olarak kullanılmıştır (Hürriyet, 18 Ağustos 1999).

17 Ağustos 1999 Gölcük ve 12 Kasım 1999 Düzce depremlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri; zaman sınırlaması olmaksızın, var gücüyle çalışarak, vatandaşlar için elinden geleni yapmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin olağanüstü çalışmaları basına da yansımıştır. 17 Ağustos 1999 tarihinde vuku bulan deprem dolayısıyla genel hayata etkili afete maruz bölgede yer alan illerde afete maruz kalan Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanımındaki yapı ve tesisler ve oturdukları kamu konutları hasara uğrayan personel ile birlik, karargâh ve tesislerin konuş yeri değişikliği sebebiyle atanan personelin geçici ve kesin iskan ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılacak tesislerin; hasar tespiti, deprem bölgesinde veya zorunlu hallerde başka bir bölgede yeniden inşası ve esaslı onarım işlerinin yapımı ve tesislerin işletilmesine ve tefrişine yönelik her türlü alım, satım, hizmet, yapım, kira trampa, mülkiyetin gayri ayni hakları tesis etmede ve taşıma işlerinde Milli Savunma ve İçişleri bakanlıklarının yetkisinde çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye'de en örgütlü güç olan TSK doğal afet olduğunda da en çabuk müdahale eden ve çalışmaları sürükleyen gruptur. Nitekim Kocaeli Depremi'nde de arama kurtarma çalışmalarında, güvenliğin sağlanmasında, acil yardım çalışmalarının yönetilmesinde, geçici yerleşim alanlarının, çadır kentlerin kurulmasında, sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde en büyük pay sahibi kurum olmuştur.

Kocaeli Depreminde başta Gölcük olmak üzere bölgede yer alan askeri tesisler de büyük zarar görmüş, can ve mal kayıpları oluşmuştur. Depremde, Donanma Komutanlığı'nın Gölcük'teki tesislerinde bulunan 2 orduevi yıkılmış; 43 asker kurtarılmış, ancak 20'sinin cenazesi çıkarılmıştır. (<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/08/18/137264.asp> (6.7.2012))

Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları 17 Ağustos 1999 Kocaeli ve 12 Kasım 1999 Düzce Depremleri'nin ardından çok kısa bir süre sonra, Doğal Afet Değerlendirme ve Koordinasyon Merkezlerini faaliyete geçirmiş ve ilgili birlikleri hızla afet bölgesine sevk etmiştir. TSK unsurları afet bölgesinde bir yandan arama kurtarma ve boşaltma çalışmalarına devam ederken, diğer yandan bölgedeki vatandaşların güvenlik, sağlık, barınma, beslenme ve ulaşım gereksinimlerini karşılamak için gerekli desteği sağlamıştır. Nitekim deprem sırasında bölgede 64.000'den fazla TSK personeli arama-kurtarma ve yardım çalışmalarını yürütmek üzere görevlendirilmiştir. Arama kurtarma çalışmaları sonucunda 12.794'ü ölü, 27 852'si sağ olarak toplam 40.646 kişi kurtarılmıştır. Ayrıca, vatandaşların geçici yerleşimini sağlamak amacıyla 12 çadır kent kurulmuştur. Çadır kentlerde afetzede vatandaşları normal yasama döndürmek için çamaşırhane, banyo, revir, kantin vb. çeşitli sosyal tesis ve üniteler de kurulmuş ve işletilmiştir (Şengün, 2007: 247-248).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, bölgede 1 adet seyyar cerrahi hastane, ortalama 10-15 kişiden oluşan 5 sağlık ekibi, 7 adet uçak, 17 helikopter, 89 çeşitli cinste iş makinesi, 64.321 personeli bulundurulmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetleri personeli tarafından, deprem bölgesinde 17 Ağustos 1999 tarihinden itibaren 10.528'i sağ olmak üzere 16.664 şahıs enkaz altından çıkarılmış, 4.900 kişi bölgeden helikopter ile tahliye edilmiştir.

Deprem bölgesine uçak ve helikopter ile 1813 saatlik uçuş gerçekleştirilmiş, 5473 personel ve 1188 ton malzeme bölgeye sevk edilmiştir. Askeri hastanelere yaklaşık 5000 kişi müracaat etmiş, bunlardan büyük bir çoğunluğu tedavi edilmiştir.

Bölgede TSK tarafından 13.207 çadır temin edilerek kurulmuş, 18.257 çadırın kurulmasında insan gücü desteği sağlanmış, 6 ayrı yerde her türlü iâşe ve barınma

imkân mevcut olan çadır kentler tesis edilmiştir. Ayrıca TSK'nın çeşitli özel eğitim merkezlerindeki 1.868 yatak kapasitesinin talep edilmesi halinde depremde zarar görenler için tahsis edileceği bildirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, deprem bölgesinde bulunan 3 ilde toplam 1.312 çocuğa hizmet veren 15 adet kreş açmıştır. Deprem bölgesindeki birlikler, çadır kurma, çadırkentlerin geliştirilmesi, emniyet ve yağmalamanın önlenmesi, kireçleme/ilaçlama, yardım malzemelerinin dağıtımı ve koordinasyonu faaliyetleri icra edilmiştir.

Kuzey Anadolu fayının batı ucundaki hareketlenmelerden doğrudan etkilenebilecek bir konumda olması nedeniyle yüksek riskler taşıyan bir bölgede konuşlandırılmış olan İstanbul ve çevresinde, askerî birliklerin de kaçınılmaz olarak aynı riskleri taşıyacağı ve bölgelerinde yapısal hasarlar ve kayıplar meydana gelebileceği öngörülmektedir. Kocaeli depreminde meydana gelen yıkım ve kayıplardan ötürü, askerî birliklerin de her an tehdit altında olduğu değerlendirilmektedir.

Deprem sonrası yapılan çalışmalar neticesinde, yıkılan binaların depremin odak noktasına yakın olan bölgelerde yoğunlaştığı, hasar gören askerî yapıların eski veya mühendislik kurallarına uygun olmayan yapılar olduğu tespit edilmiştir.

Kocaeli depremi kayıplar ve yaralanmalar açısından değerlendirildiğinde personelin yoğun olduğu eğitim birlikleri ve kışlalar ile askerî bölgeler içerisinde bulunan lojmanlar en tehlikeli alanlar olarak görülmektedir. Bunların dışında kalan ve özel maksatlı kullanılan tersane, fabrika, cephanelik, üs ya da liman türü tesisler, kullanım itibarıyla önemli olmaları nedeniyle itinayla inşa edildiklerinden, meydana gelen hasarlar hafif hasar seviyesinde kalmış, can kaybı görülmemiştir (Karaca, 2005).

4.2. Van Depremi

23 Ekim 2011 günü, 13:41'de Van'da meydana gelen ve 25 saniye süren depremin merkez üssü Van'a 17 kilometre uzaklıktaki Tabanlı Köyüdür. (USGS; MTA, 2011: 1).

Kocaeli Depreminin ardından Van depremleri bir kez daha göstermiştir ki; ülkemiz jeolojik özellik ve meteorolojik koşullarından dolayı tarih boyunca afet olayları ile sık karşılaşan bir coğrafyada yer almaktadır ve bu coğrafyanın afet riski; depremden,

tıbbi jeolojik risklere, kuraklıktan heyelan ve su baskınlarına kadar oldukça geniştir. Anadolu tarihi, afet olaylarının yarattığı zararların üzerinde yaşayan herkesi hemen hemen her dönem etkilediğini, hatta kimi zaman afet şiddetinin uygarlıkların yok olmasıyla sonuçlanmasına kadar ulaşabildiğini göstermektedir. Günümüzde yaşanan depremlerin yıkımlarının bu denli büyük olmaması, 8 ve üzeri ölçekli depremlerde karşılaşılabileceğimiz afet senaryolarıyla kıyaslandığında, hazır olduğumuz sonucuna varabilmemizi maalesef sağlamamaktadır.

Depremiñ büyüklüğü; Kandilli Rasathanesi tarafından Richter ölçeğine göre 6,6 Mw, ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumu tarafından ise 7,2 Mw olarak duyurulmuştur. Kandilli Rasathanesi'nden daha sonra yapılan açıklama da, deprem şiddetinin merkez üssünde 9 olduğu belirtilmiştir ve depremin moment büyüklüğü 7,2 Mw olarak düzeltilmiştir. Deprem, Ulusal Kuvvetli Yer Hareketi Gözlem Ağı'na bağlı 22 istasyon tarafından kaydedilmiştir (Çeken, 2012). Deprem çevre illerde ve Kuzey Irak'ta da hissedilmiş, binalar yıkılmış, elektrik ve telefon hatları kesilmiştir. Deprem, Cumhuriyet tarihi boyunca Anadolu'da meydana gelen en büyük depremlerden biri olarak kayıtlara geçmiştir.

2010 Yılı TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Van ilinin toplam nüfusu 1.035.418'dir ve %52,1'i il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Erciş ilçesinin nüfusu ise 161.612'dir ve %47,7'si ilçe merkezinde yaşamaktadır. Van il merkezi nüfusu 367.419'dir. Van'da 5 yaş altı nüfusun toplam nüfusa oranı %13,3, 0-14 yaş nüfusun ise %40,7'dir. Nüfusun %3,1'nin yaşı 65 yaş ve üzerindedir (TTB, 2011: 3). Depremde resmi kayıtlara göre 601 kişi yaşamını yitirmiş, 4.152 kişi yaralanmış, 2.262 bina da enkaz haline gelmiştir.

Depremiñ ardından AFAD'dan yapılan açıklamada; Van Merkez ilçesi, köyleri ve Erciş ilçesinde 10.621 binanın incelendiği; 5739 binanın hasarlı ve oturulamaz, 4.882 binanın hasarlı ancak oturulabilir olduğu ve tespit çalışmalarına devam edildiği belirtilmiştir (AFAD, 2011).

Jeolojik arka plan incelendiğinde alüvyon tabakaları üzerinde bulunan Van şehrinde kumlu, çakıllı ve killi zemin tabakalarının bulunduğu görölmektedir. Yer yer zemin yüzeyine 2 metre derinliğe kadar yaklaşan yeraltı suları nedeniyle bazı yapıların temellerinde oturmalar meydana gelmektedir. (http://www.eedmi.itu.edu.tr/Van_Depremi/index.html)

Resim 18: Van Depreminde TSK

Van Gölü ve çevresi, 1100 ve 1900 yılları arasında 5 ile 10 şiddetleri arasındaki pek çok depremden etkilenmiştir. Geçmişte Van çevresinde meydana gelen bu depremler depremin merkez üssü olan Erciş'te hasara neden olmuştur. Bölgedeki ana ve artçı şoklara ilişkin yapılan fay çözümleri, depremlerin bindirme fayına bağlı olarak oluştuğunu göstermektedir. Artçı şokların yer ve dizilimlerine bakılarak yapılan incelemeye göre depreme neden olan bindirme fayı Kuzeydoğu yönüne uzanmakta olup, 50 kilometre boyunca kırılmıştır. Depremlerin ardından hattın kuzeyindeki alanlarda da sismik hareketlilik (kütle hareketleri ve tansiyon kırıkları) oluşmuştur (Yağmurlu, 2012: 3-6).

Van depremlerinin etkisinin bu denli büyük olmasında etki eden faktörler şöyle sıralanmaktadır: (a) Yerleşkelerin altında bulunan zeminin türü ve jeolojik yapısı, (b) Yapıların türü, yapı tekniği, kullanılan yapı malzemelerinin kalitesi, (c) Deprem yönetmeliğine yeterince uyulmamış olmasıdır (ODTÜ, 2011: 16).

Resim 19: Van Depreminde TSK

Depremın etkisiyle Van Şehir merkezindeki yapıların temellerinde 0,5 ile 2 santimetre arasında, Erciş'teki bazı yapıların temellerinde ise 0,5 ile 3 santimetre arasında oturmalar oluşmuş; çeşitli bÖlgelerde ise sıvılaŐma ve bunun sonucunda kum konileri ile obruklar oluşmuştur. (eedmi.itu.edu.tr/Van_Depremi/index.html)

Depremın etkisiyle altyapı sıkıntıları yaşanmış, haberleşme ve elektrik imkânları kesilmiŐ, yollarda çökmeler meydana gelmiştir. ökmeler nedeniyle karayolu ulaŐımının sağlanmasında güçlükler meydana gelmiştir. Merkez ilçede, doğalgaz boru hattında meydana gelen sızma nedeniyle doğalgaz akımı kesilmiŐtir. Bazı mahallelerde boru hatlarında meydana gelen patlama nedeniyle, Őehrin bazı kesimlerine su verilememiŐtir.

Resim 20: Kurtarma operasyonları

Deprem haberinin duyulmasının ardından uluslararası kuruluşlardan Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve NATO ile devletlerden Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Azerbaycan, Ermenistan, Fransa, Irak, İsrail, KKTC, Mısır, Pakistan, Rusya, Yunanistan, İngiltere, Polonya, Macaristan ve İsviçre yetkililerinin başsağlığı mesajları ve büyük bir kısmının, talep edildiği takdirde yardıma hazır olduklarını iletmeleri ulusal basın kaynaklarından takip edilmiştir.¹⁵ Deprem sonrasında internet erişim ortamından arama motorları ve sosyal paylaşım siteleri vasıtasıyla Türkiye’de ilk kez, iletişimin olmadığı bir bölgeyle “kişi bulucu” uygulaması kullanılarak iletişim sağlanmıştır.

Gerek Van deprem bölgesinde ve gerekse ulusal medyada “İkinci Deprem” olarak da algılanmış olan Van-Edremit Depremi, daha önce meydana gelen Van-Tabanlı Depremine göre, özellikle Van il merkezi ve yakın çevresinde çok daha büyük sarsıntı olarak duyulmuş ve yeni sorunların doğmasına yol açmıştır. Örneğin, 23 Ekim 2011 Van-Tabanlı Depremi sonrası başlatılan hasar tespit çalışmalarının sonuçlarını büyük ölçüde değiştirmiş, bu ilk deprem sonrası başlayan depremzede göçünü tetikleyip hızlandırmış ve Van İl merkezinde bazı otellerin tümüyle yıkılmasına ve Van Hava Alanı eski terminal binasının kullanılmaz hale gelmesine neden olmuştur (ODTÜ, 2011: 15).

Deprem sonrası Devletin seferber olması ve anında bölgeye ulaşması, ülkenin dört bir yanından sivil toplum kuruluşları, vakıflar, dernekler ve belediyelerin büyük bir gayretle bölge halkının yaralarını sarmaya çalışmaları, bölgede tesis edilen kardeşlik köprüleri, manzaranın olumlu tarafını teşkil etmektedir (MMO, 2011: 2). Deprem sonrasında bölgedeki Jandarma Garnizon Komutanlığı’nın da katılımıyla Erciş Kaymakamlığında bir kriz masası oluşturulmuştur. Saat 15:30 sularında askerlerin de katılımıyla enkazlardan çıkarılan yaralılar hastanelere ulaştırılmaya başlanmıştır. Muradiye Devlet Hastanesi tedbir amacıyla boşaltılırken, il merkezinde jandarma ve çevik kuvvet ekipleri, hasarlı bina veya enkazlara vatandaşların girmesini engellemek için güvenlik önlemleri almıştır.

¹⁵ Deprem sonrası yayımlanan haber kaynaklarından derlenmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı'nın Ankara Güvercinlik Askeri Havaalanı'ndaki iki, Diyarbakır'daki bir uçağı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın koordinasyonunda tıbbi yardım ile arama kurtarma malzeme ve personeli taşımıştır. Ayrıca, Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığı'ndan bir Doğal Afet Arama Kurtarma (DAK) Taburu ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan bir Jandarma Özel Arama Kurtarma (JÖAK) Taburu deprem bölgesine gönderilmiştir (TSK, 2011).

Resim 21: Doğal Afetlerde Askeri Nakliye

Bu yardım faaliyetlerine ilave olarak; iki tabur ile Van'da arama-kurtarma ve çadır kurma faaliyetleri; dört Doğal Afet Yardım Taburu ile Erciş bölgesinde arama-kurtarma faaliyetleri başlatılmıştır. Van ve Erciş bölgesine 24 Ekim 2011 günü beş tabur daha sevk edilmiştir. Çalışmalara destek üzere toplam sekiz uçak ve yedi helikopter, bu çalışmalarda kullanılmıştır (TSK, 2011).

24 Ekim 2011 gecesi, saat 00:30'a kadar bölge jandarma ekiplerinin destekleriyle afet bölgesine toplam 1.584 arama kurtarma personeli, 491 sağlık personeli, 10 arama köpeği, 256 iş makinesi ve araç, 7'si hava ambulansı olmak üzere 75 ambulans, 20 jeneratör, 95 seyyar tuvalet, 2.546 çadır, 7.648 battaniye, 1.120 gıda paketi, 10.040 gıda kolisi ve 500 kumanya gönderilmiştir.

Deprem bölgesinde çadır ve yardım malzemelerinin dağıtımını sırasında meydana gelen aksaklıklar nedeniyle izdiham oluştu. Bölgedeki askerlerin havaya ateş açmalarına rağmen vatandaşlar çadırları ve yardım malzemelerini araçtan indirip taşımaya başlamışlardır.

Deprem bölgesine yönelik faaliyetleri sevk ve idaresi ve diğer ilgili makamlarla koordinasyon, Silahlı Kuvvetler Komuta Harekât Merkezinde oluşturulan Afet Kriz Yönetim Merkezi ile kuvvet komutanlıkları karargâhlarında kurulan Doğal Afet Koordinasyon Merkezleri aracılığıyla sağlanmıştır. Başbakanlık Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) taleplerine bağlı olarak 8'inci Kolordu Komutanının emir komutasında Erciş'te ve Jandarma Asayiş Kolordu Komutanının emir komutasında Van il merkezinde Afet Bölge Komutanlığı Doğal Afet Koordinasyon Merkezleri açılmış ve bu merkezler mülki makamlar tarafından kurulan kriz merkezleri ile koordineli çalışmıştır. Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığından bir Doğal Afet Arama Kurtarma (DAK) Taburu, Jandarma Genel Komutanlığından bir Jandarma Özel Arama Kurtarma (JÖAK) Taburu'nun ivedi biçimde deprem bölgesine sevk edilmiştir. Talep edilen personel ve malzemeleri taşımak üzere 19 uçak ve 14 helikopter deprem bölgesinde görevlendirilmiş ve müteakiben Türk Silahlı Kuvvetlerinden talep edilecek faaliyetlerin koordinesini sağlamak maksadıyla, Türkiye'nin tamamında bulunan diğer 15 Afet Bölge Komutanlığı ikaz edilerek faaliyete geçirilmiştir.

TSK'ya ait 14 askeri helikopterle il ve ilçe kriz merkezlerinin talepleri doğrultusunda 87 sorti yapılmış, 200 civarında yaralı ve hasta vatandaş bölge hastanelerine nakledilmiştir. Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait C-130, C-160 ve CN-235 ulaştırma uçakları ile AFAD'ın talepleri doğrultusunda 88 sorti yapılmış, 415 ton muhtelif malzeme, gıda ve ilaç, 292 arama-kurtarma ve yardım personeli taşınmış, 2.378 askeri ve sivil depremzedenin batıya tahliyesinin gerçekleştirilmiştir. TSK, deprem bölgesindeki faaliyetlerini, AFAD ile koordineli olarak sürdürmüştür (TSK, 2011).

Resim 22: Resim: Nakliye Esnasında TSK Birlikleri

Depremden hemen sonra bölgeye gönderilen altı tabura ek olarak 24 Ekim 2011'de beş tabur daha bölgeye intikal etmiş, ulaştırma, arama, kurtarma, güvenlik, yıkıntıları kaldırma, ilk yardım, çadır kurma ve yardım malzemelerini dağıtma faaliyetleri için TSK, 2.445 personel (11 Tabur) ve 201 muhtelif tip araç ile özel eğitim almış ve teçhizatlandırılmış Özel Kuvvetler Komutanlığına mensup 68 ve Jandarma Genel Komutanlığına mensup 121 olmak üzere toplam 189 personel ile arama kurtarma faaliyetlerine katılmıştır. Van Depreminden hemen sonra bölgede ve yakın çevrelerde bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri bağlı birliklerin kendi envanterlerinden deprem bölgesine yardım gönderilmiştir (TSK, 2011).

Ana depremin hemen ardından deprem bölgesine gelmiş olan Afet ve Acil Durum Başkanlığına bağlı idari ve teknik personelin yanı sıra resmi ve özel kurtarma ekipleri duruma müdahale etmiş, bir taraftan enkaz altında kalan depremzedeler sağ olarak kurtarılmaya çalışılırken, diğer taraftan da resmi hasar belirleme çalışmaları başlatılmıştır. Aynı süreçte depremzedelere yiyecek-içecek ve barınma olanakları sağlanmaya çalışılmıştır. (ODTÜ, 2011:1)

Van depreminin ardından TSK'nin barınma ve yardım faaliyetlerine değinmek gerekirse, Erciş'teki 108'inci Topçu Alayı Kışlasında ve İlçe Jandarma Komutanlığında yardım malzemeleri dağıtım yeri tesis edilmiş ve ilçe kriz merkezi ile koordineli bir şekilde yardım malzemeleri dağıtılmış, askeri birlikler tarafından Erciş ve Van'da 1.152 çadır kurulmuş, kurulan 5 seyyar mutfak, 4 seyyar fırın, 2 seyyar banyo, bir seyyar çamaşır ünitesi, 1.000 battaniye, 16 jeneratör ve 9 su römorku ile TSK olarak Kızılay'a destek verilmiş, bölgedeki birliklerin envanterinden, 9.750 ekmek ve 11.000 kumanya vatandaşa dağıtılmıştır. Van il merkezi, Erciş ilçe merkezi ve köylerinde; cezaevlerinden yapılan tutuklu ve hükümlü sevklarının emniyeti, gelen yardım malzemelerinin emniyetli bir şekilde dağıtılması ve yıkılan-boşaltılan binaların güvenliği sağlanmış, 12. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığınca açılan seyyar hastane ile bölgedeki yaralılara ilk yardım yapılmıştır.

Daha sonra 50.000 ekmek dağıtımı gerçekleştirilerek yardımlar devam etmiştir. Ayrıca TSK personeli ve aileleri kullanımına 20 adet soğuk iklim çadırı, 100 adet kampet, 500 adet battaniye, 10.000 adet su temizleme tableti tahsis

edilmiştir. Ulaştırma faaliyeti kapsamında 14 helikopter ve kargo uçaklarıyla 25 ton yardım malzemesi depremzedelere ulaştırılmıştır. 242 adet DAK ve JAK timleri ilk günden itibaren arama kurtarma faaliyetine katılmıştır.

23-31 Ekim 2011 tarihleri arasında Özel Kuvvetler DAK Taburu ve Jandarma Genel Komutanlığı JÖAK Taburu A/K çalışmalarına iştirak etmiştir. Edremit/Van'da meydana gelen 5,6 şiddetindeki deprem sonrası, 09-12 Kasım 2011 tarihleri arasında arama ve kurtarma çalışmalarına iştirak etmiştir.¹⁶ Bu çerçevede, TSK, Afet Kriz Yönetim Merkezi ile Doğal Afet Koordinasyon Merkezleri vasıtasıyla, deprem bölgesine yönelik faaliyetlerin sevk ve idaresini ve diğer ilgili makamlarla koordinesini sağlamıştır. Erciş ve Van il merkezinde Afet Bölge Komutanlığı Doğal Afet Koordinasyon Merkezlerini açmış ve mülki makamlar tarafından kurulan kriz merkezleri ile koordineli olarak çalışmıştır. Gelen taleplere yönelik olarak Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığından bir Doğal Afet Arama Kurtarma (DAK) Taburu, Jandarma Genel Komutanlığından bir Jandarma Özel Arama Kurtarma (JÖAK) Taburu, talep edilen personel ve malzemeleri taşımak üzere 19 uçak ve 14 helikopter deprem bölgesinde görev yapmak üzere görevlendirilmiştir. Bölgede bulunan birliklere ilave olarak, önce altı tabur ve sonra ilave beş tabur bölgeye gönderilmiş ve vatandaşlarımıza yardım maksadıyla ulaştırma, arama, kurtarma, güvenlik, yıkıntıları kaldırma, ilk yardım, çadır kurma ve yardım malzemelerini dağıtma faaliyetleri icra edilmiştir.

Bu kapsamda görevlendirilen; 2445 personel (11 tabur) ve 201 muhtelif tip araç ile; arama kurtarma faaliyetleri icra edilmiş, Erciş'teki yardım malzemeleri dağıtım yeri tesis edilerek, ilçe kriz merkezi ile koordineli bir şekilde yardım malzemeleri dağıtılmış, askerî birlikler tarafından Erciş ve Van'da 1.152 çadır kurulmuş, kurulan 5 adet seyyar mutfak, 4 adet seyyar fırın, 2 adet seyyar banyo, 1 adet seyyar çamaşır ünitesi, 16 adet jeneratör ve 9 adet su römorku ile Kızılay'a destek verilmiş, bölgedeki birliklerin envanterinden, 9.750 ekmek ve 11.000 kumanya vatandaşa dağıtılmış, 4.749 Kızılay çadırı, 1.640 adet Kızılay'a ait katalitik soba, 616 ton dökme su, 1844 koli pet su ve 32.069 adet battaniyenin dağıtımını gerçekleştirilmiş, Van il merkezi, Erciş ilçe merkezi ve köylerinde; cezaevlerinden yapılan tutuklu ve hükümlü sevklerinin emniyeti, gelen

¹⁶ http://www.tsk.tr/2_genel_bilgiler/2_5_dogal_afetler_arama_kurtarma_timleri_dak/konular/icraedilenarkur.htm

yardım malzemelerinin emniyetli bir şekilde dağıtılması ve yıkılan-boşaltılan binaların güvenliği sağlanmış, açılan 14 seyyar hastane çadırı ile bölgedeki yaralılara ilk yardım yapılmıştır.

14 adet askerî helikopter ile il ve ilçe kriz merkezlerinin talepleri doğrultusunda 154 sorti uçuş gerçekleştirilmiş, 200 civarında yaralı ve hasta vatandaş bölge hastanelerine nakledilmiştir. Muhtelif askerî nakliye uçakları ile 140 sorti yapılarak, 415 ton muhtelif malzeme, gıda ve ilaç, 1 adet yenidoğan ünitesi, 292 arama-kurtarma ve yardım personeli taşınmış, 2.378 askerî ve sivil depremzedenin batıya tahliyesi gerçekleştirilmiştir. Van Edremit'te, 09 Kasım 2011 tarihinde saat 21.23'de, 5,6 şiddetinde meydana gelen depremi müteakip, Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı TSK İnsani Yardım Tugay Komutanlığı ve 1'inci Mekanize Piyade Tugay Komutanlığından bir tabur, depremden zarar gören personelin iskânını sağlamak üzere çadır kent kurmak maksadıyla görevlendirilmiştir.

Çadır kent kurulması çalışmaları kapsamında; Van ili Seyit Fehim Arvasi Mahallesi'nde 30 dönüm arazi; öncelikle ikisi çadır kent mahallesi, biri idari tesisler ve biri de sosyal tesisler bölgesi olmak üzere dört ana bölüme ayrılmış, araziye alt yapı kapsamında iki ana cadde ve 19 sokak inşa edilmiş, cadde ve yollar aydınlatma direği dikilerek aydınlatılmış, çadır kentin kanalizasyonu şehir şebekesine bağlanmış, içme suyunun şehir şebekesinden alınması için hat çekilmiştir. Kurulan Mehmetçik Çadır Kenti'ne yönelik çalışmalar kapsamında altyapısı tamamlanan yerlere; 355 adet aile tipi çadır, 33 adet genel maksat çadırı, 2 adet 250 kişilik yemekhane çadırı, yemekhane için TSK'ya ait soğuk iklim çadırları, 1 adet cami çadırı, 2 adet ana sınıfı ve 2 adet etüd merkezi, idari tesisler ve sosyal tesisler (3 adet çocuk oyun parkı) için özel çadırlar kurulmuştur. Mehmetçik Çadır Kenti'ne kurulan çadırlar yazın serin, kışın ise sıcak tutma özelliğine sahip olup, 120 km/saat rüzgara dayanabilmektedir¹⁷.

Van'da nüfusun barınma ihtiyaçları değerlendirildiğinde, Van'dan dışarı olan göçlere de değinmek gerekmektedir. İlde dışarı göç "aşırı" kolaylaştırılmıştır. Van ve Erciş'te nüfusun yeniden saptanması çalışmaları yapılmamaktadır. GSM firmalarından

¹⁷http://www.tsk.tr/11_haberler_olaylar/11_6_tsknin_yangin_ve_dogal_afetlerde_sagladigi_destek/tsknin_yangin_ve_dogal_afetlerde_sagladigi_destek_2011.htm (25.6.2012)

elde edilen verilere göre Van'da kayıtlı cep telefonlarının %60'ının Van dışından sinyal verdiği ifade edilmiştir. Van kent merkezi nüfusunun 1/5'e indiği söylenmektedir. Erciş'te ise deprem öncesinde 167 bin olan nüfusun, deprem sonrası ne kadar azaldığı bilinmemektedir. Erciş göç alan bir ilçedir ve Toplum Sağlığı Merkezi (TSM)'nde söylenenlere göre ilçe dışına göç edenlerin çoğu ilçenin yerlileridir. Örneğin Van yolu caddesinde artık kimsenin oturmadığı belirtilmiştir (TTB, 2011: 3).

Yaşam şartları iyileştirilmediği sürece göç sürecidir. Kentten göç edenler genellikle akraba yanında ya da kamu misafirhaneleri ve benzeri yerlerde kalmaktadır. Çadır kentlerin dışında sokak aralarında oluşturulan tekli ya da birkaçı bir arada olan çadırlar oldukça fazladır. Çadır kentlerde bir şekilde iyi kötü bir hizmet olsa da kendi olanakları ile çadırda kalanların durumu hakkında hiç bilgi yoktur. Van'da 17 ayrı yerde prefabrik kentler yapılmakta olduğu söylenmektedir. Yapılan incelemelerde pek çok alanda inşaat çalışmalarının sürdüğü gözlemlenmiştir (TTB, 2011: 4).

7,2 ve 5,6 şiddetindeki depremlerin ardından evlerine giremeyen ve kışı çadırlarda geçiren vatandaşlar, devam eden depremlerle aynı korkuları yaşamaya devam etmektedirler. Depremlerde kentten ayrılan vatandaşların Van'a dönmeye başlaması ile birlikte kentte hayat normale dönerken, artçı depremler unutulmuş depremleri tekrar gündeme getirmektedir. Depremlerin etkisini yitirmesi ile sağlam olan yüksek katlı binalarda oturmaya başlayan vatandaşlar depremi daha şiddetli hissettiklerini ifade etmektedirler (Cihan Haber Ajansı, 16 Temmuz 2011).

Yaşanan depremlerin ardından Yüzüncü Yıl Üniversitesi (YYÜ) yurtlarında kalan öğrenciler rektörlüğe yürüyerek Rektörü protesto etmişlerdir. Depremin ardından hastaneye giderek fenalaşan öğrencileri ziyaret eden Battal, ardından yürüyüşe katılan öğrencilerin sorunlarını dinlemiştir. (Star Gazetesi, 27 Kasım 2011).

4.3. Kocaeli ve Van Depremlerinde TSK'nin Rolüne İlişkin Değerlendirmeler

TSK; zamandan bağımsız, elindeki tüm imkânları seferber ederek gerek Kocaeli gerekse Van depremlerinde vatandaşların yardımına koşmuştur. TSK, doğal afet vuku bulduğunda da çabuk müdahale ile çalışmaların devamlılığını sağlayan kuruluş durumundadır. Nitekim Kocaeli Depremi'nde arama kurtarma çalışmalarında, güvenlik

ve acil yardım çalışmalarının yönetilmesinde, yerleşke tesis edilmesinde, çadır kentlerin kurulmasında, sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde lider konumdadır.

Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları afetlerden hemen sonra, Doğal Afet Değerlendirme ve Koordinasyon Merkezlerini faaliyete geçirmekte ve ilgili birlikleri hızla afet bölgesine sevk etmektedir. TSK unsurları afet bölgesinde bir yandan arama kurtarma ve boşaltma çalışmalarına devam ederken, diğer yandan bölgedeki vatandaşların emniyet, sağlık, barınma, beslenme ve ulaşım gereksinimlerini karşılamak için gerekli desteği sağlamaktadır.

Bununla beraber TSK, gerek barınma gerekse gıda ve ilaç ile ihtiyaç duyulan barınma malzemelerinin (çadır, battaniye vb.), enkaz kaldırmak için personel ve mühimmatın tedarik edilmesinde elindeki imkânları sonuna kadar seferber etmektedir.

Deprem bölgesine yönelik faaliyetleri sevk ve idaresi ve diğer ilgili makamlarla koordinasyon, Silahlı Kuvvetler Komuta Harekât Merkezinde oluşturulan Afet Kriz Yönetim Merkezi ile kuvvet komutanlıkları karargahlarında kurulan Doğal Afet Koordinasyon Merkezleri aracılığıyla sağlanmaktadır.

T.S.K'nin 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Yapılacak Yardımlara Dair Kanun'un 7 nci maddesinde yer alan sorumluluğu, gerek TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliğinde, gerekse Genelkurmay Başkanlığı 938 sayılı Silahlı Kuvvetler Tabii Afetler Yönergesinde de benzer şekilde yer almış ve Genelkurmay Başkanlığınca Kara Kuvvetleri Komutanlığı; Türkiye hudutları içinde meydana gelen her türlü tabii afetlerde; mahalli mülki amirler tarafından TSK'ne yapılan yardım taleplerinin zamanında ve etkili olarak karşılanması için gerekli planlama, koordine ve icrasından ana koordinatör makam olarak birinci derecede sorumlu kılınmıştır.¹⁸

Kocaeli Depremi bize ülke olarak depreme ne kadar hazırlıksız olduğumuzu çok ağır bir şekilde ikaz etmişti. Ne var ki aradan geçen zaman zarfında arama kurtarma ve enkaz kaldırma konuları haricinde mevcut yapı stoklarının yenilenmesi ve binaların deprem riski dikkate alınarak inşa edilmeleri konularında istenilen seviyeye gelinememiştir (MMO, 2011: 1).

¹⁸ EDOK' lığının Deprem ve Alınması Gereken Dersler Yayını, syf.3-3

Van'daki bina hasarlarının gerekli deprem performansını sağlayamayan yapılarda meydana geldiği ve çoğunlukla tamamen yıkımla sonuçlandığı açıkça gözlenmektedir. Yeterli performansı kısmen de olsa sağlayabilen binalarda, bekleneceği gibi, hasar sadece yapısal olmayan unsurlarla kısıtlı kalmıştır. Mevcut artçı deprem aktivitesi göz önünde bulundurularak, bölgedeki insanların Çevre ve Şehircilik Bakanlığı elemanlarınca belirlenmiş, yapısal hasarlı binalara girmemesi gerekliliği duyurulmuştur (BÜ, 2011: 3).

Kocaeli Depreminden sonra 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun tasarı olarak hazırlanmıştır. Marmara'da yaşanan deprem afetinin ardından yurt çapında alınan tedbirler kapsamında Van'da da Valilik ve ilçe Kaymakamlıkları tarafından devlete bağlı kurumlarda bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri icra edilmiştir. Okullarda öğrencilerle birlikte deprem tatbikatları yapılmış, TSK, sivil savunma kuruluşları, AKUT ve itfaiye teşkilatı tarafından belirli aralıklarla incelemelerde bulunulmuştur.

Ancak, anlaşılmaktadır ki bölgenin terör yönünden hareketlilik arz eden bir durumda olması sebebiyle, deprem tehlikesi sıralanacak tehlikeler kapsamında bölgede arka planda kalmıştır. Bu sebeple TSK, eleman ve teçhizat yönünden bölgede yeterli seviyede hazırlığa sahip olmasına karşın, "beklenen tehlike" konusunda deprem öncesi hazırlıklar kapsamında -Van ya da başka bir bölgede meydana gelebilecek bir doğal afet kapsamında sivil halkın ve yerel idarenin uyarılması ve işbirliği konularında- hazırlıksız yakalanmıştır.

Van depremi sonrası TSK, belirli aralıklarla incelemelerde bulunulmuştur. Genelkurmay Başkanlığı'nın Ankara Güvercinlik Askeri Havaalanı'ndan ve Diyarbakır'dan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın koordinasyonunda tıbbi yardım ile arama kurtarma malzeme ve personeli taşımıştır. Ayrıca, Genelkurmay Özel Kuvvetler Komutanlığı'ndan bir Doğal Afet Arama Kurtarma (DAK) Taburu ve Jandarma Genel Komutanlığı'ndan bir Jandarma Özel Arama Kurtarma (JÖAK) Taburu deprem bölgesine gönderilmiştir.

Yine de özellikle Van bölgesinde, bölgenin terör faaliyetlerine oldukça açık bir coğrafyada oluşu nedeniyle, devletin bekasının idamesi için, TSK tarafından yeterli

miktarda yardımcı birlik ayırlamadığı düşünülebilir. Bununla beraber, gelen birliklerin tamamının yardım faaliyetleri esnasında barınmalarının sıkıntı oluşturduğu bölgeye giden yardım birlikleri tarafından dile getirilmiştir.

TSK'nin deprem afeti karşısında göstermiş olduğu hassasiyete karşılık, ama olayın şokundan, ama idari tedbirlerin önceden alınmamasından dolayı, mahalli ve mülki idareler hemen duruma müdahale edememiş, 7- 8 saat sonra yavaş yavaş idari ve mülki tedbirler alınmaya çalışılmıştır¹⁹ (Nerat, tb).

¹⁹ EDOK' ıgının Deprem ve Alınması Gereken Dersler Yayını, syf.3-5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Doğal afetler, gerek ortaya çıkış şekilleri, gerekse sonuçları itibariyle kamu yönetimi için önemlidir. Doğal afetlerde de günümüz yaklaşımı, afet öncesi çalışmaların hızlandırılması ve koordinasyon çalışmalarının güçlendirilmesidir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, afet sonrası müdahalede etkinlik açısından koordinasyon ve insan kaynaklarındaki güç, afet sonrası çalışmalarının da gücüne işaret etmektedir. Gerek güçlü koordinasyon ve emir-komuta zinciri, gerekse donanımlı, hazır insan gücüne sahip olması nedeniyle silahlı kuvvetler, afet öncesi ve sonrası çalışmalarda etkili olarak kullanılabilir. Diğer yandan afet öncesi zorunlu askerlik dönemindeki bilinçlendirme çalışmaları da bu açıdan değerlendirilebilir. Dikkatleri çekeceği gibi, çalışmanın genelinde TSK'nın özellikle 1999 depremi sonrasında afetlere yönelik çalışmaları daha kayda değer yapılanmalar sergilediğinden bu tarihten sonrası daha detaylı incelenmiş, yapılan faaliyetlere yer verilmiştir. TSK'ya değinmeden önce ise silahlı kuvvetler doğal afetlerde neler yapabilir ve neler yapmalıdır sorularına cevap bulmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde Kocaeli Depremine kadar, afet zararlarının afet olmadan önce yapılacak çalışmalar ve alınacak önlemler ile düşük tutulması politikaları göz ardı edilmiş, afetler olduktan sonra yara sarma politikalarına önem ve öncelik verilmiştir. Ancak, bu deprem sonrasında bir anlayış değişikliği oluşmuş ve afet zararlarının azaltılmasının afet olmadan önce alınacak önlemlerle ilgili olduğu gündeme gelmiştir.

Yaşanan doğal afetler, öncesinde ve sonrasında yapılması gerekenler konusunda eksikliklerimiz olduğunu göstermiştir. Bu eksiklikler, çok olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Deprem bölgesi için büyük önem taşıyan haberleşme ve ulaşım ile ilgili sorunların çözümünde geç kalınmıştır. Merkezi yönetim ve deprem bölgesindeki yerel yönetimler arasında iletişim sağlanamamıştır. Böylece altın saatler olarak bilinen ve depremde zarar gören insanların kurtarılması için yaşamsal önem taşıyan ilk altı saatin değerlendirilmesine daha en başta geç kalınmıştır. Yardım için bölgeye ulaşmaya çalışan ekipler, yolların depremde hasar görmesi ve trafiğin tıkanması nedeniyle ulaşım büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Çok geniş bir bölgede yıkıma yol açan şiddetli depremlerde birçok bina yıkılmış, binlerce insan göçük altında kalmıştır. Arama-

Kurtarma çalışmaları için gerekli malzemelerin bir an önce belirlenip, arama-kurtarma ekipleri ile birlikte bölgeye ulaşması gerekmiştir. Ancak bu aşamada, ülkemizde arama-kurtarma çalışmalarına yönelik yeterli bir örgütlenmenin olmadığı ortaya çıkmıştır. Tüm bu yaşananlar, ülkemizin böyle bir afete gerçek anlamda hazırlıksız yakalandığını göstermiştir. Yerel yönetim kademeleri ve halkımız, afet öncesi ve sonrasında yapılması gerekenler konusunda bilinçsiz olduğu ortaya çıkmıştır. Yetkili birimler arasında eşgüdüm ve ekip çalışması yetersiz kalmıştır.

Ülkemiz afetlere açık bir coğrafyada bulunmaktadır. Altyapısal sorunlar nedeniyle yeteri kadar afetler karşısında başarı, sınırlı kalmaktadır. Bunun başlıca nedenlerinden birisi de kısa süreli çözüm odaklarına dayalı yönetsel faaliyetler ve sonrasında yeni afetlerle başa çıkabilme çabalarından ziyade, mevcut durumu korumaya yönelik yatırımlar gösterilebilir.

Yaşanan tüm deneyimler ve gelişmiş afet yönetimi sistemlerine sahip ülkelerin tecrübeleri, afet yönetimi konusunda afet öncesi çalışmalar diye adlandırılan “zarar azaltma” ve “hazırlık” evrelerinin daha önemli olduğunu göstermiştir. Bu evrelerde yapılacak çalışmalar, ülkeyi hem afetlere hazırlar, hem daha güvenli ortamlarda yaşanılmasını sağlar, hem de afet sonrası için daha az yıkım ve daha az maliyet yaratır. Afet öncesi yapılan çalışmalar ve uygulamalar ne kadar başarılı olursa, afet sonrası gerekecek kaynaklar o kadar az olacaktır.

Yaşadığı doğal afetlerle çok ciddi ekonomik ve insanî kayıplara maruz kalan ülkemiz, afet yönetimi konusunda sahip olduğu mevzuat ve yönetim yapısı ile çok başarılı bir afet yönetimi organizasyonu oluşturamamıştır.

Türkiye’de afet yönetimi konusunda toplumun ve kurumların odaklandığı ve üstünde en fazla durduğu konu afetlerden sonra yapılan çalışmalardır. Bu durum, afet zararlarının önlenmesinde zarar azaltma aşamasında yapılması gereken afet zararlarının azaltılması mümkünse önlenmesi çalışmalarına yeterince önem verilmemesi, zaman zamanda hiç ilgilenilmemesi ile ilgilidir. Bu nedenle afet yönetimine bakış konusunda hem kurumların hem de toplumun afet yönetimine bakış açılarının değişmesi gerekmektedir. Bu da uzun vadeli eğitim planları ve çalışmalarını gerektirmektedir. Türkiye’de afet yönetimi konusunda karşılaşılan önemli sorunlardan biri de mevcut

mevzuat yapısı ve bu mevzuat yapısıyla oluşturulan afet yönetimi ile ilgili kurumların çok başlılık göstermesidir. Söz konusu kurumların ortak politikalarla tayin edilmiş hedeflere en hızlı şekilde ulaşması beklenirken, kurumsal yapıdaki dağınıklık, beklenenin tam tersi sonuçlar vermektedir. Afet yönetimindeki çok başlılık ve mevzuat yapısındaki dağınıklık giderilmeli, afet yönetimi ile ilgili kurumlar mümkün olduğunca tek çatı altında toplanmaya çalışılmalıdır. Bu amaçla, gereken mevzuat değişiklikleri bir an önce yapılmalıdır.

Afet yönetim sistemimizin bir diğer eksikliği afet yönetimi konusunda ciddi bir merkezî yapıya sahip olmasının olması, bu yapı içerisinde bireylere ve mahallî idarelere ciddi bir sorumluluk verilmemiş olmasıdır. Bireylerin ve mahallî idarelerin afet yönetimindeki sorumlulukları yeniden tanımlanmalı, özellikle mahallî idarelere bu konuda sorumluluklar verilmeli, afet yönetim sisteminin etkin bir öznesi olmaları sağlanmalıdır. Bireylerin afet yönetimi ile ilgili sorumlulukları yeniden tanımlanmalı, sosyal yaşam içinde almış oldukları kararları sonuçlarıyla birlikte yaşamaları, bu kararların sonuçlarına katlanmanın bireysel bir zorunluluk olduğu gerçeği vurgulanmalıdır. Bu amaçla, zorunlu deprem sigortası uygulaması bir araç olarak görülmeli, sigorta sisteminin kapsamı genişletilmelidir.

Her afetten sonra meydana gelen hasar tespit çalışmaları ve yardım dağıtımını ile ilgili problemlere bir son verebilmek için bölgede yaşayan herkesin afetzedede olarak kabul edilmesi mantığından vazgeçilmeli, Afet İşleri Genel Müdürlüğü personel ve malî olanaklar açısından güçlendirilerek hasar tespit çalışmalarının hızlı bir şekilde sonuçlandırılması sağlanmalıdır.

Her afetten sonra, özellikle depremlerden sonra, yaşanan arama ve kurtarma çalışmalarındaki problemlere çözüm bulabilmek amacı ile arama ve kurtarma faaliyetlerinde görevli temel kuruluş olan ve ilk olarak Sivil Savunma Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuş olan arama ve kurtarma birlikleri, personel ve ekipman yönünden takviye edilmeli, bu alanda faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları ve uluslar arası kurum ve kuruluşlar ile iş birliği olanakları artırılmalıdır.

Tüm bunlarla beraber, bulunduğumuz coğrafya itibariyle çevre ülkelerde meydana gelen savaş şartlarının ve insan haklarına aykırı olan faaliyetlerin sonrasında

yurda giren mültecilerin ve onlara ayrılan kaynakların afet yönetimi kapsamında ele alınması bir gereklilik haline gelmektedir. Gerek askeri, gerekse sivil kuruluşların kaynaklarını bu sığınma faaliyetlerine ayırması, aynı doğal afet sonrasında yardıma koşulması gibi değerlendirilmeli ve mültecilerin emniyetle hayatlarını idame etmesi sağlanmalıdır.

Türkiye’de afet yönetimi için sürdürülebilir bu tür bir kaynak oluşturmaya aday ve bugün belirli bir düzeye getirilmiş olan başlıca sistem, Zorunlu Deprem Sigortası’dır. Bugün sigortaya katılım düzeyinin, mükelleflerin yalnızca %15’lerinde kaldığı anlaşılmaktadır. Bu oranın yükseltilmesi amacıyla özendirici önlemlere de yer verilmesi yararlı görülmelidir. Söz konusu oluşuma tüm resmi ve özel kuruluşların katılması, TSK dahil yıllık bütçelerinden %5 gibi bir payı bu amaca tahsis etmeleri, zarar azaltmada büyük bir ulusal bilincin yaratılmasına yol açacaktır (Balamir, 2000: 16-17).

Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili sonuç odaklı bir düşünce gereksinimine ihtiyaç yoktur. Kendileri her geçen afetten sonra Türkiye’de belki de en çok ders çıkaran kurum olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde bugüne kadar yapılan afet çalışmaları yakından incelendiğinde, gayretlerimizin çoğunu afetlerden sonraki “müdahale etme” aşamasına yöneltmiş olduğumuz görülmektedir. Oysa "Afet Yönetimi" sadece insanları enkaz altından kurtarmak, yangın söndürmek veya sel sularından insanları tahliye etmek, vb. müdahale çalışmalarını yapmak değildir. Aksine modern afet yönetimi önceliği (müdahale çalışmalarına duyulabilecek ihtiyacı minimize edebilmek için) insanları olası tehlikelerden korumak ve mevcut riskleri afetler olmadan çok önce azaltmaya yöneliktir.

Mevcut yasal mevzuat, TSK’nin barışta doğal afetlerde kullanılması için ilgili mülki amirlerin talepte bulunmasını, ancak, mülki idarenin fiili sebeplerle görev yapamaz durumda olduğu hallerde, yetkili makamlarca gerekli ve etkili önlemler alınıncaya kadar, TSK’nin gerekli acil önlemleri kendiliğinden almasını ve uygulamasını öngörmektedir. Mevcut yasal mevzuat; doğal afetlere müdahalede TSK’ne birinci derecede bir görev vermemekte, TSK’nin doğal afetlerde sadece barış döneminde, ihtiyaç olduğunda devletin diğer kuruluşlarına yardım etmesini öngörmektedir. Yaşanan olaylar sonunda görülmüştür ki; halk bu gibi durumlarda her şeyi devletten beklemekte ve beklentileri layıkıyla karşılanmadığında infial içerisine

girmektedir. Afetlerin bir tabiat olayı olduğu ve değişik periyotlarla bu geçiğin tam ortasında olabileceğimiz, gerçeğinden hareketle; bununla ilgili sorumluluklar tabana yayılmalı ve halkın da bu konuda yapabileceği çok şeyin olduğu konusunda ortak bir bilinç oluşturulmalıdır. Son iki afet, resmi ve sivil tüm kuruluşları yeniden harekete geçirmekle beraber, yine bu konuda da TSK; en hızlı, gerçekçi ve etkili tedbirleri almakta öncülük etmektedir.

İnsan gücü, araç, gereç, teçhizat ve teknolojik olarak geniş imkânlarla sahip olan organize olma kabiliyeti bulunan TSK'nin doğal afete maruz kalan sivil halka, tüm imkânlarını seferber ederek süratle yardım etmesi Türk Halkı tarafından beklenen doğal bir hadisedir. Bu beklenti özellikle yabancı, sivil ve askeri yardım unsurlarının katıldığı geniş çaplı bir afette daha da çok hissettirmekte ve TSK'den beklentiler artmaktadır.

Öneriler

Afetler ve krizler dünyada sürekli yaşanmasına rağmen, bu konuda alınan mesafenin hiç de iç açıcı olmadığını kolaylıkla söyleyebiliriz. Hemen her afet sonrasında, afetle birlikte yaşamak zorunluluğu anlayışı çerçevesinde dile getirilen yaklaşımlar, çözüme yönelik kalıcı yaklaşımlar geliştirilmesini sağlayamamıştır.

Afet kaçınılmaz bir doğal olaydır. İnsanoğlu-doğa ilişkisinin pek çok örneğinde belirleyici ve hükmedici unsur, hep doğa olmuştur. Bu nedenle depremi ortadan kaldırmanın olanaksızlığı dolayısıyla, deprem etkilerini, hasar ve kayıplarını azaltma yoluna gidilmelidir. Bu çaba da çağdaş bilim ve teknolojiden yararlanılmalıdır. Başka bir deyişle deprem risklerini azaltarak onunla birlikte yaşamak ana felsefemiz olmalıdır.

O halde, depremlere ilişkin araştırma ve geliştirme faaliyetleri desteklenmelidir. Ülke genelinde depremsellik ivedilikle kayıt altına alınmalı ve şiddetle gözlenmelidir. Deprem bölgelerinde yerleşim alanları dikkatlice belirlenmelidir. Yapı projelendirme ve uygulama kalitesine ve denetimine şiddetle önem verilmelidir. Depremin fiziksel, sosyal, ekonomik ve çevresel etkileri kesinlikle giderilmeli ve can kayıpları mutlaka önlenmelidir. Depremin hemen sonrasında sosyo-ekonomik yaşama dönüş çok hızlı bir şekilde yürütülmeli ve gerçekleştirilmelidir. Genelde yerel yönetim yapılarının ve özelde de belediyelerin afet yönetimi konusundaki hazırsızlıkları ve altyapı eksiklikleri

dikkat çekicidir. 1999 Ağustos ve 12 Kasım'da yaşanan afetlerin etkisiyle bu konularda yeni gelişmeler olmaktadır. Türkiye'nin afetlere açık coğrafi yapısı göz önüne alınmadan, konuyla ilgili gerekli araştırmalar yapılmadan belediyelerce yeni yerleşim yerleri oluşturulmuş ve bazen de tamamen kontrol dışında oluşan kaçak yapılara göz yumulmuştur. Afet yönetimiyle ilgili değişik ülke uygulamalarına baktığımızda bazı ortak özelliklerin dikkat çektiğini görmekteyiz. Afet yönetimi ülkenin en tepede bulunan yöneticisine bağlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri buna örnek teşkil eder. Bu, afet öncesinde yapılacak çalışmaların başarıyla yürütülebilmesinde gerekli hatta vazgeçilmez bir nitelik arz eder. Bir diğer özellik ise; afetle ilgili yönetimlerin yapılandırılmasında en küçük yerel birimin esas alınmasıdır. Yerel düzeyde yapılanmış yerel yönetimler ve özellikle belediyeler önem taşımaktadır. Bilindiği gibi belediyeler sel, deprem, fırtına vb. gibi değişik afetler ile karşılaşmaktadırlar. Bu gibi durumlarda belediyelerin normal yönetimini stratejilerini önceden belirlemeleri lazımdır. Herkesin kriz anında hazırlıklı olması sağlanmalıdır. Belirlenen stratejilerin doğru olup olmadığını test etmek ve doğru stratejiler belirlemek için zaman zaman tatbikatlar yapılmalıdır.

Türkiye'de bugün afet yönetim modeli bir sisteme oturmamıştır. Afet yönetiminin unsurları, çok başlı olarak çeşitli bakanlıklar ve başbakanlık içinde dağılmış durumdadır. Afet yönetiminin bir model olarak sistemleştirilmesi ve bütünselleştirilmesi çalışmaları çeşitli kurumlar tarafından sürdürülmektedir. Afet yönetimi modelinin reorganizasyon çalışmalarının yapılmakta olması, afet yönetim modelinin yapılanmasının sürdürülebilmesi olanağını tanımaktadır.

Gerçekte, birbirinden çok farklı afet ortam ve aşamalarında başvuru farklı planlama türlerinin bulunduğu, bunların farklı teknikleri olduğu anlaşılır. Afet sonrası yara sarma planı, zorunlu uygulamalar bulmuş bir planlama etkinliğidir. Bugün gündeme girmiş bulunan ancak henüz Türkiye'de mevzuatta yerini bulamamış olan sakınım planlaması farklı içerik, teknik ve araçlar gerektirmektedir. Bu planlama biçimi uzmanlaşmış plancı kadrolara ihtiyaç göstermektedir. Bu sınıflamaya belki üst düzeyde toplum yapılanmasının tasarımını güvenlik açısından konu eden bir başka planlama türünün de eklenebileceği ileri sürülebilir. Günümüzde en büyük risklerin yer aldığı kentlerimizde bugüne kadar geliştirilmemiş bulunan sakınım planlamasının

geliştirilmesi ve uygulamalara konu edilmesi asıl ilgi alanıdır (Balamir, 2007: 36). Ancak şunu söylemek gerekir ki, afet yönetiminin tek amacı, insan hayatını kurtarmak ve sıradaki afetlerden gelebilecek tehlikelerde doğacak kayıpları en aza indirmek olarak düşünülmelidir.

Yerel yöneticiler, beldelerinde ortaya çıkabilecek olası bir krize karşı hazırlıklı olabilmek için, bir “kriz yönetim planı” hazırlamak konusuna giderek daha çok zaman ayırmaktadırlar. Günümüzde, birçok kentte, olası bir krize karşı kenti hazırlamak ve organize etmek için çalışmalar yapılması, artık olağan bir uygulama durumuna gelmiştir. Yerel yönetimlerin, gerek kendi sorumluluk alanı içinde ve gerekse yakın çevrelerinde ortaya çıkabilecek birçok doğal afet ve yangın, hava kirliliği, kimyasal madde patlamaları ve sızıntılardan doğan tehlikeler, deniz kirlenmesi, içme suyu kirlenmesi, çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilen patlamalar, göçükler, tren, uçak, gemi ya da diğer taşıtların yol açtığı büyük trafik kazaları gibi olaylarda atılması gereken adımları gösteren bir “kriz yönetim planı” olması gerekmektedir (Bulut, 1992).

Büyük kentlerde ya da afet olasılığı yüksek olan yörelerde her belediyenin, kendi yerel koşullarına ve teknik olanaklarına uygun bir kriz yönetim modeli oluşturması gerekmektedir. Ülkemiz açısından, krizi oluşturan doğal afetlerin başında, depremler gelmektedir. Gerçekten de Türkiye, jeolojik yapısı itibari ile, deprem olasılığının yüksek olduğu yıllardaki Erzincan, Muş ve Van Depremleri unutulmadan, çok yakın bir zamanda Adana ve Marmara depremi de hafızalara kazınmıştır. Bu nedenle, özellikle depreme hassas bölgelerimizde bulunan yerel yönetimlerimiz, öncelikle bu tür olaylara hazırlıklı olmayı sağlayacak bir yönetim planına gereksinim duyacaklardır.

Depremlerin önceden bilinmesinde bazı başarılar kaydedilmekle birlikte, merkezinin ve şiddetinin kesin bir biçimde saptanması mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, depreme karşı etkili önlemler alabilmek için, bir uyarı sistemi gerekir. 1988 Ermenistan depreminde 25.000 kişinin ölmesi, buna karşılık aynı şiddetteki 1985 Kaliforniya Depreminde yalnızca 63 kişinin ölmesi, depreme karşı alınan önlemlerin etkinliğini ortaya koyması açısından çarpıcı bir örnektir. Büyük çaplı bir deprem, genelde ulusal çapta ele alınan bir afete dönüşmektedir. Bununla birlikte hangi boyutta olursa olsun, bu tür bir olayın ağırlığı yerel yönetimlerce taşınmaktadır. Yerel

yönetimlerin, olası bir depremde ortaya çıkabilecek sorunlara hazırlıklı olmaları gerekir. Bu sorunlar arasında, beldede elektrik kesintileri ve kısa devrelerle ortaya çıkabilecek yangın riskinin artması, içme suyu tesislerinde ortaya çıkabilecek hasarlar ya da çeşitli nedenlerle suyun kirlenmesi sonucunda kente su sağlanamaması, kanalizasyon sistemindeki olası arızalar nedeniyle insan sağlığını tehdit eden sorunların ortaya çıkması vb. bulunmaktadır (YYDD, 2001: 6).

Bu tür durumlarla ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin bir işbirliği ve koordinasyon ağı kurulması yaşamsal bir önem taşımaktadır. Deprem yanı sıra, su taşkınları, ele alınması gereken bir başka doğal afettir. Bazı yörelerimiz bu tür olayların sıkça rastlandığı yerler olarak görülmektedir. Sel baskınları, beraberinde toprak kaymaları ve heyelanları da oluşturduğundan, olay çok yönlü bir afete dönüşebilmektedir. 1991 yılında Hemşin yöresinde gerçekleşen heyelanın yol açtığı can kayıpları, daha uzun yıllar acı ile hatırlanacaktır. Doğal olayların önceden bilinmesindeki belirsizliklere rağmen, su taşkını riski altındaki olanların saptanması genellikle mümkündür.

Bu bakımdan ilgili belediyelerimizin, yerel meteoroloji istasyonları ve merkezi kuruluşlardan gerekli bilgileri alması ve en azından sorumluluk bölgesindeki sel olaylarının istatistik değerlerini çıkarması gerekir. Bunun yanı sıra, belediye, hızlı, güvenilir ve denenmiş bir uyarı sistemi oluşturmalıdır. Doğal afet niteliğinde olmamakla birlikte, bazı diğer doğa olayları da kriz durumuna yol açabilmektedir. Örneğin, İstanbul'da şiddetli bir kar yağışı, kentteki yaşamı bir süre felce uğratabilmektedir. Aynı biçimde, yoğun sis de geçici bir kriz durumu yaratabilmektedir.

Havza ölçeğinde toprağın nem durumunu, kar örtüsünü, fırtınanın etkili olma süresini, yağmış ve yağacak olan yağışın miktarlarını vb. belirleyip tahmin eden ve nehirdeki akışı ve yükselmeleri sayısal modeller ile bir bütün içinde sürekli olarak takip edip sel ihbarlarını yapacak şekilde donatılmış ve görevlendirilmiş tek bir teknik kurum olmalıdır.

Ülkemizin belirli yörelerinde zaman zaman yaşanan kuraklık da yerel yönetimlerimizi bir krizle karşı karşıya bırakmakta ve kuraklığın etkilerini azaltacak acil önlemler almayı gerektirmektedir. Yerel yönetimler, kendi sorumluluk bölgelerindeki

bu tür afetlere karşı, yalnızca kendilerinin değil, diğer ilgili kurum ve kuruluşlar ile belde halkının da hazırlıklı olmasını sağlamalıdır (Öztemel, 2001: 39).

Kriz durumuna yol açabilecek olayların çerçevesi oldukça geniştir. Önemli bir altyapı hizmetindeki aksama, yerel yönetimleri bir krizle karşı karşıya bırakabilir. Örneğin, elektrik arızası, kırsal alanlara oranla kentsel alanlarda daha ciddi sonuçlar doğurabilir. Ülkemizde somut bir örnek olarak Zonguldak havzası gösterilebilir. Bu yöredeki kömür ocaklarında dönem dönem ortaya çıkan grizu patlamaları ve çökmeler sonucunda çok sayıda can kaybı ve maddi hasar meydana gelmektedir. Son bir örnek olarak da radyolojik tehlikeler ele alınabilir. 1986 yılında Sovyetler Birliği'nde meydana gelen Çernobil kazası, böyle bir kazanın sonuçlarının dünya ölçeğinde olduğunu ve etkilerinin yıllar ve nesiller boyunca süreceğini göstermiştir. Böyle olaylar, kuşkusuz, büyük boyutta olduğundan, geniş bir koordinasyon ağını gerektirir (Güneş, 2005: 2).

Ülkemizin idari yapısı ve yönetimi gereği, bu tür afetlerde koordinasyonun sağlanmasından ve çalışmaların yürütülmesinden, genelde beldenin en büyük mülki amiri sıfatını taşıyan kişi sorumludur; bununla birlikte altının çizilmesi gereken nokta, kent halkının asıl beklentisinin, kendi seçtiği yöneticisinden olduğudur. Bu nedenle belediyelerin bu tür olaylar karşısında alacağı önlemleri içeren bir plana gereksinimi vardır.

Yerel yönetimlerin kriz yönetiminin bütününde büyük payı bulunmaktadır. Doğal kaynaklı afetleri insan kaynaklı unsurlarla çözüm arayışı bu nedenle krizin en temel fiziki unsurunun insanlardan oluşan toplulukların çözüm yönetimine dâhil edilmesini gerekli kılacak düşüncüyü ön plana çıkaran tezler üzerine yoğunlaşmalıdır.

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı'na ait raporlar ve kararlarda çok sayıda bilimsel yayında ve raporda daha etkin ve daha entegre bir sisteme duyulan acil ihtiyaç vurgulanarak başta siyasal iktidar olmak üzere tüm merkezi ve yerel yönetim unsurları bu yönde bir çabaya dahil edilmelidir.

Tasarıda yer verilen bu çalışmaların yasal yaptırımlara dönüşmesi elbette olumlu bir gelişme olarak kabul edilse de zarar azaltmanın diğer bir ifadeyle "yara almamanın" imar, yapı ve yerleşim güvenliğine yönelik tüm teknik standart ve şartnameler, her türlü afet bilgi sistemleri ve alt yapısı, izleme, takip ve denetim süreçleri, mali alt yapı, personel alt yapısı, mevzuat, eğitim, toplumsal davranışlar gibi geniş bir yelpazede değerlendirilmelidir.

Türkiye coğrafi bilgi sistemi oluşturulması kapsamında bizzat görevlendirilen kurum ve kuruluşlar mevcut olmasına karşın, bu hizmetlerin koordinasyonunu sağlamak yerine bizzat yönetmeliklerini düzenlemek Başkanlığa görev olarak verilmelidir.

Taslağın Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığını pratik süreçlerin dışında bırakarak daha çok "denetim, geliştirme ve koordinasyon" işlevleriyle donatacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve Taslakta tüm afet hizmetlerinin afet yönetim sistemi ve stratejik planı çerçevesinde daha entegre ve daha etkin bir şekilde uygulanabilirliğinin hüküm altına alınması uygun olacaktır. Böylesi çok aktörlü ve çok boyutlu bir konuda ilgili tüm kurum ve kişilerin bir araya geleceği bir zemin yaratılmalıdır.

1996 yılından bu yana meydana gelen her deprem sonrası yapıların deprem zararlarının azaltılması için en önemli adımların başında gelen yetkin mühendislik şartının gerekliliği yine bu deprem sonrası da belirtilmektedir. Yapı projelerinin, bina yapım ve kalite kontrol süreçlerinin yetkin mühendisler tarafından yapılması yapılara olan güveni arttıracak ve yapılar güncel yönetmeliklere uygun bir deprem performansı sergileyebilecektir. Özellikle binayı yapanla kontrol edenlerin bağı ortadan kaldırılmalı ve üçüncü şahıslar tarafından yapılması gerekir.

Van depremleri sonrasında hasar tespit süreci uzun sürmüştür. Bir standart çerçevesinde yapılamayan hasar tespitlerinin birçok itirazla sonuçlanması beklenmektedir. Yapılan itirazlar süreci uzatmakta ve Van'da yaşamın normale dönme sürecini uzatmaktadır. Hasar tespiti yapılan binaların hasar durumlarıyla alakalı hiçbir bilgi binaya asılmamış ve bu süreçte kullanımında sakınca olmayan yapılar bile kullanılamamıştır. Hasar tespiti ile deprem sonrası acil olarak yapılması gerekli bina kullanılabilirliği tespitinin birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Deprem sonrası kullanılabilirlik tespitinde insanların yoğun olarak bulunabileceği veya barınabileceği (sağlık ve eğitim birimleri, cami, spor salonu, otel) gibi binalara ve diğer kamu binalarına öncelik verilmeli ve belirlemeler oluşan deprem yer hareketi ile referans (tasarıma esas) deprem yer hareketi ile karşılaştırılarak yapılmalıdır. AFAD; üniversiteler ile işbirliği yaparak bina kullanılabilirliğine ve hasar tespitine yönelik standartlar hazırlamalı ve bu standartlar bir bilgisayar programı yardımıyla el bilgisayarlarına yüklenerek hasar tespiti yapıldığı anda veri girişi ve sonrasında da veri yönetimi yapılmalıdır.

Van depremiyle ülke gündemine gelen basta İstanbul olmak üzere pilot çalışmaları başlayan “kentsel dönüşüm” ümit verici ve başarılı olmasını istediğimiz bir girişimdir. Van depremi sonrasında ortaya çıkan konut ve işyeri ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak yapılacak kentsel dönüşüm çalışmaları deprem mikro-bölgeleendirme çalışmaları ile desteklenmelidir.

Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı kapsamında yapılması öngörülen birçok uygulamanın eksikliği Van depremlerinde de kayıpların artmasına neden olmuştur. Bu planın “Deprem Güvenli Yaşam ve Yerleşme” ekseninde yer alan eylemlerin gerçekleştirilmesi ülkemizdeki deprem kayıplarının azaltılmasında hayati öneme haizdir.

Doğal afetler meydana geldikten hemen sonra (özellikle depremler) yapılan ilk kurtarma çalışmaları yardımlaşma duygusuyla hareket eden ve arama kurtarma konusunda ehil olmayan vatandaşlar tarafından yerine getirilmektedir. Doğal afetin meydana geldiği il-ilçede konuşlu bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri unsurları da bu arama kurtarma faaliyetlerine katılmaktadır. Bu nedenle “doğal afetlerde arama kurtarma” konusunda temel düzeyde verilecek bir eğitimin Türk Silahlı Kuvvetlerinin eğitim sistemine dâhil edilmesi ile ülkemizde uygulanan zorunlu askerlik uygulaması ile askerlik hizmetini yapan her erkek vatandaşımızın doğal afetlerde arama kurtarma konusunda bilgi sahibi olması sağlanabilir.

Doğal afet sonrası önemli konulardan birisinin de “durumun tespiti” olduğu asla unutulmamalıdır ve özellikle personel, afet bölgesinde keşif ve ihtiyaçların belirlenmesi konusunda eğitilmelidir. Ordunun afet yardımı operasyonlarına katkıda bulunabilecek yeteneklere sahip olduğu gayet açıksa da, bu tür katkı yardımcı olma ilkesi doğrultusunda sağlanmalıdır. Çalışmalara daima sivil yardım ekipleri önderlik etmeli ve askeri destek resmen talep edilmelidir. Bu tür bir yardım, eldeki mevcuda dayanan bir katkı değil, talep üzerine verilen bir yardımdır. İlke olarak, yerel makamlar ve/veya işleri bakanlığı veya bir diğer uzman ulusal kuruluş afetin tek başına başa çıkamayacağı kadar büyük olduğuna karar verdiği takdirde, askeri yardım da dâhil olmak üzere dış yardımı talep etmesi gerekir

Afet ile ilgili çok disiplinli ve kurumlar arası çalışmaları gerektiren konuların çözümünde kolaylık, sürat, koordinasyon ve etkinlik temini için bu işlerin yetkili bir kurumun idaresinde olmasında yarar vardır. Başbakanlığa bağlı olarak doğal afetler koordinasyon baş müşavirliğini de içine alan ve uzman kişilerden oluşan afetlerle ilgili her türlü proje harcamalarını onaylamak, araştırma, inceleme, planlama yapmak veya yaptırabilmek, desteklemek ve bunun için gerektiği parasal kaynağın sağlandığı ulusal afet idaresi başkanlığı oluşturulmalıdır.

İlk yardım/kurtarma operasyonları, sivil savunma, polis, TSK, itfaiye, yerel halk ve gönüllüler tarafından sağlanacak ve koordinasyon mahallin en yüksek mülki amiri ve lüzumu halinde bu idare tarafından yapılmalıdır. Afet işleri genel müdürlüğü günün şartlarına uygun bir yapıya kavuşturularak çalışmaya devam etmelidir (Başbakanlık, 1997: 58).

Deprem sonrası iyileştirme çalışmaları ile ilgili Prof.Dr. Naci Görür ile yapılan röportaj çerçevesinde depremden korunmak için çok fazla bir şey yapılmadığı, özellikle, devlet olarak yapılan deprem şurasının uygulamaya konulmadığı belirtilmiştir. Bugüne kadar yerel yönetimlerin, özellikle Marmara Bölgesinde depreme hazırlık olmak üzere bazı deprem yönetim merkezleri kurdukları, deprem kurtarma ekipleri oluşturdukları ifade edilmiştir. Bu ekiplerin zaman zaman kendi aralarında tatbikatlar yaptıkları, devlet kurumlarını güçlendirmek için bir takım çalışmaların yapıldığı, hastaneler okullar belirli oranda güçlendirildiği, köprü ve viyadüklerin depreme karşı daha korunaklı hale getirilmeye çalışıldığı ancak bunların afeti yönetebilmek için, göçük altındaki insanları

çıkartabilmek için, su yiyecek tedariki yapabilmek için alınan birtakım önlemler olduğu ifade edildi. Bu alınan önlemlerin afeti yönetmek ile ilgili, ama afetten zarar görmemek için, riskleri önceden belirleyip bu riskleri risk haline, tehlike haline dönüşmeden bir şeyler yapmak asıl can güvenliğini sağlamak ile ilgili önlemlere ihtiyaç duyulduğu dile getirildi. (Politika Dergisi, 15 Kasım 2009) Genelde yapı hasarlarının yerel ve ulusal can kayıplarına da yol açan çok önemli bir faktör olduğu bilinmektedir. Bu konunun uzmanları zaman zaman uyarılarını sürdürmektedirler. Yetersizliği belirlenmiş yapı stokunun güçlendirilmesi veya onarılması henüz sonuçlandırılmış da değildir. Halen yaklaşık iki binin üzerinde orta hasarlı bina onarım için beklemektedir. Bayındırlık ve İskan Bakanlığının son olarak 26 Şubat 2009 tarihine kadar bu tip yapıların onarımı için tanınan süreyi 31 Aralık 2009 tarihine kadar uzattığı bilinmektedir. İstanbul başta olmak üzere hastane, okul ve itfaiye gibi kritik kamu kuruluşlarının binalarının güçlendirilmesi de halen tamamlanamamıştır.

Olası bir yeni depremin en iyimser tahminle 40 bin civarında cana mal olacağı İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından söylenmektedir. Özel yapı stokundaki güçlendirme oranı da hiç de iç açıcı değildir. Aslında afetin doğada değil, içimizde olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ulusların gelişmişlik düzeyleri, artık kahramanlık destanları ile ölçülmüyor. Ulusları başarılı ve gelişmiş kılan evrensel ölçüler, bilimin, dolayısıyla aklın yol göstericiliğinden ve organizasyon yeteneğinden geçmektedir. Deprem olgusu bir ülkede yapı düzeyi düşüklüğünü en acımasız biçimde ortaya koymaktadır. Bu olgu; olayını sosyo-teknik ve hatta bir ölçüde sosyo-politik ve sosyo-ekonomik boyutları bulunduğunu da gündeme getirmektedir (G.Ü., Panel Notları, 2009).

Türkiye özellikle son yıllarda başta depremler olmak üzere büyük can ve mal kayıplarına neden olan doğal afetlerle karşı karşıya kalmıştır. Afet yönetimi kavramı afet sırasında ve sonrasında olan faaliyetleri içerse de, afetlerin oluşma ihtimalini azaltacak tedbirleri, meydana geldiğinde ise kayıpları azaltmaya yönelik etkili iyileştirmeleri faaliyetlerini de kapsamalıdır. Afet, Acil Durum ve Sivil Savunma Hizmetleri Kanunu Tasarı Taslağı güncel ihtiyaçlara yanıt verebilecek nitelikte, ülkemizde afet zararıyla mücadelede kurumlar ve kişiler arasında eşgüdümü sağlayacak şekilde oluşturulmuş bir metin olarak yeniden düzenlenmelidir.

Taslağın daha çok “denetim, geliştirme ve koordinasyon” işlevleriyle donatacak şekilde yapılandırılması ve taslakta afet hizmetlerinin afet yönetim sistemi ve stratejik planı çerçevesinde daha entegre ve daha etkin bir şekilde uygulanabilirliğinin hüküm altına alınması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acar, M. ve Demir, Ö. (2005) *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 6. Baskı, Adres Yayınları: Ankara.

Akdağ, S. E. (2002) *Mali Yapı ve Denetim Boyutlarıyla Afet Yönetimi*, Sayıştay Başkanlığı Yayınları: Ankara.

Akdur, R. (2001) *Afetlere Hazırlık ve Afet Yönetimi, Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi*, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, TAKAV Matbaacılık: Ankara.

Bozkurt, Ö., Sezen, S., Ergun, T. (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, No: 283, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları: Ankara.

Bulut, Ö. G., ve Holloway, J. A. (1992) *Yerel Yönetim ve Kriz Yönetimi*, 2. Basım, IULA-EMME Yayınları: İstanbul.

Demir, Ö., Acar, M. (1993), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları: İstanbul

Emrealp, S. (2000), *Belediyelerde Kriz Yönetimi, Yerel Yönetimin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi*, T.K.İ.B. ve IULA-EMME Ortak Yayını, İstanbul.

Gökçümen, A; Koçak, C; Yenersoy, G; Saraloğlu, T. (1999) *Belediyelerde Toplam Kalite Yönetimi Temel Eğitimleri El Kitabı*, Kal Der Yayınları: İstanbul

Kadıoğlu, M. (2008) *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, JICA Türkiye Ofisi Yayınları No: 2, Ankara.

Özden P. P. (2008) *Kentsel Yenileme*, İmge Yayınevi: İstanbul.

Öztemel, E. (2001) *Belediyelerde Toplam Kalite Yönetimi*, Değişim Yayınları: Ankara.

Tutar, H. (2000) *Kriz ve Stres Ortamında Yönetim*, Hayat Yayınları: İstanbul.

Yerasimos, S. (2000) “Sivil Toplum, Avrupa ve Türkiye” S. Yerasimos ve diğlerleri (Ed.), *Türkiye’de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, İletişim Yayınları: İstanbul.

Yılmaz, Y. (2005) “Gönüllük Psikolojisi ve Gönüllü Yönetimi”, Sivil Toplum Kuruluşları İçin Yönetim Rehberi, Kaknüs Yayınları:İstanbul.

Makaleler

Aykaç, B. (2001) “Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2/2001, ss. 123-132.

Balamir, M. (2000) “Zoraki Deprem Güvenliğı: Deprem Sigortası, Afet Yönetimi ve İmar”, *Cumhuriyet Bilim Teknik* (18 Mart)

Borhan, Y. ve Kadioğlu, M. (1998) “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki Çığların Sinoptik Analizi”, *Turkish Journal of Engineering and Environmental Science*, Vol. 22. ss.345–352

Çaha, Ö. (1996) “Sivil Toplum ve Liberalizm”, *Türk Demokrasi Vakfı Diyalog Dergisi*, Vol. 1, No. 1, Ocak. ss. 188-213

Çelik, S. ve Çorbacioğlu, S. (2011) “Türk Afet Yönetim Sisteminin Reorganizasyonu Bağlamında Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığını Yapılandırma Çalışmalarının Eleştirel Analizi”, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, www.e-akademi.org, Sayı 110, Nisan. ss.137-154

Dündar, M. S., Pala, M. F. (2003) “Monitoring Of Lead, Zinc, Cadmium, Nickel, Chromium and Copper in Street Dust Samples in Adapazarı, Turkey, after Earthquake”, *Trace Elements and Electrolytes*, Vol. 20, No. 2, pp. 104-107.

Gencer, C., Açıkgöz, A. (2006) “Türk Silahlı Kuvvetleri Arama Kurtarma Timlerinin Yerleşiminin Yeniden Düzenlenmesi”, *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, Cilt 21, No. 1, ss. 87-105.

Genç, F. N. (2008) “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm: Mevzuat ve Uygulamaların Genel Görünümü”, *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Ü. İ.İ.B.F.*, ss. 115-130.

Genç, F. N.; (2008) “Kriz İletişimi: 1999-Marmara Depremi Örneği”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, ss. 161-175.

Genç, F. N.; (2008) “Doğal Afet Riskleri Açısından Türkiye’de Kentleşme”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl 80, Sayı 459, ss. 81-100.

Geray, C. (1977) “Türkiye’de Yıkım (Afet) Olayları Karşısında Önlemler ve Örgütlenmeler”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3, ss. 91-114.

Gigliotti, R., Jason R. (1991), *Emergency Planning for Maximum Protection*, Butterworth – Heinemann, Boston, pp.11-15

Girgin, S. (2011) “The Na-tech Events During the 17 August 1999 Kocaeli Earthquake: Aftermath and Lessons Learned”, *Natural Hazards and Earth System Sciences*, Vol. 11, pp. 1129-1140.

İsbir, E. G. ve Genç F. N. (2008a) “Uluslararası Afet Müdahale Hukukuna Doğru Türk Afet Yönetim Sistemi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 41, Sayı 1, ss. 15-41.

İsbir, E. G. ve Genç F. N. (2008b) “Afetlere Müdahalede Uluslararası Örgütlerin Rolü: 1999 Marmara Depremi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 41, Sayı 3, ss. 73-97.

Lamoreaux, J.W.; Dörhöfer, G. (2009) “Environmental Geology”, *International Journal of Geosciences*, Vol. 57, No. 7, pp. 1553-1568.

Özcan, A. Ş.; (2011) “Afet ve Acil Durum Yönetimi”, *İdarecinin Sesi Dergisi*, Mart-Nisan, ss.11-16.

Özgür, H. ve Azaklı, S.; (2001) “Osmanlı’da Yangınlar ve İtfaiye Hizmetleri”, *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*. Cilt 3, Sayı 1. ss. 155-156.

Özkan, D. (1993) “Çevre, Afet ve Müdahale”, *1993: First International Disaster Relief and Prevention, Civil Defence, Public Security and Aid Exhibition*, November pp. 23-27.

Şahin, İ. (2002) “Belediyelerde Kriz Yönetimi”, *Belediye Dünyası Dergisi*, Cilt:3, Sayı:8, Ankara ss.36-48,

Yavaş, H. (2001) “Doğal Afet Yönetimi Ve Yerel Gündem 21 Çalışmaları Kapsamında İzmir’de Deprem Riski”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3. ss. 123-132

Raporlar/ Kurultay/ Sempozyum Bildiri Kitapları

Başbakanlık, (1997) *Doğal Afetler Genel Raporu*, Başbakanlık Doğal Afetler Koordinasyon Başmüşavirliği, Ankara.

Boğaziçi Üniversitesi (BÜ), (2011), Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, 23 Ekim 2011 Van Depremi (Mw= 7.2) Değerlendirme Raporu, İstanbul

DAÖİK; *Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyonu Başkanlığı*, Deprem Alt Komisyonu (2000) *Basılmamış Rapor*: Ankara.

Gülkan, P. (2002) *3 Şubat 2002 Sultandağı ve Çay Depremleri ve Mühendislik Raporu*, ODTÜ İnşaat Mühendisliği, Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi, Ankara.

Jeoloji Mühendisleri Odası Raporu, 14.12.2010

Mimar ve Mühendisler Odası (MMO) (2011) *Van Depremi Raporu*, Ankara.

Koçyiğit, A., Deveci, Ş., Kaplan, M., (2011) *Van Depremleri Raporu*, 23 Ekim-30 Kasım 2011, Jeoloji Mühendisliği Bölümü Aktif Tektonik ve Deprem Araştırma Laboratuvarı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Ankara

T.C. Başbakanlık (1998) Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği, Ankara, Başbakanlık Basımevi.

T.C. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, Depremler 1999, Başbakanlık, Ankara, Ocak 2000

T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye’de Doğal Afetler Konulu Ülke Strateji Raporu, Ankara

Türk Tabipleri Birliği (2011) Van Depremi İkinci Ayı Değerlendirme Raporu, Aralık.

AFAD, (2007), Doğal Afetler Acil Durum Planı, Ordu Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü, Ankara.

Afet, Acil Durum Ve Sivil Savunma Hizmetleri Kanunu Taslağı.

Bakanlar Kurulunun 15.11.1999 tarih ve 583 sayılı kararı ve yeniden düzenlenen 14.06.2000 tarih ve 600 sayılı kararı

Balamir, M. (2007) *Afet Politikası, Risk ve Planlama*, TMMOB Afet Sempozyumu, Ankara.

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi, 6 sayılı 14.12.2000 tarihli yazı.

Başbakanlık tarafından hazırlanan 96/8716 sayılı Yönetmelik

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca hazırlanan 88/12777 sayılı Yönetmelik

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı (BİB), (2000), Kanunlar Yönetmenlikler ve Kararnameler, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

4452 Sayılı Mevcut Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler Ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu

7126 Sayılı Sivil Savunma Kanunu

7269 Sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun

Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı 2010-2023 (KENTGES)

Çeken, U., Kuru, T., Apak, A., Kökbudak D., Tepeuğur E., Albayrak H., Öz Saraç, V. Ve Sezer S. (2012) "23 Ekim 2011 Van Depremlerinin Kuvvetli Yer Hareketi Kayıtlarının Değerlendirilmesi". T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Deprem Dairesi Başkanlığı.

Deprem Sonrası Erzincan (1996) T.C. Erzincan İli Merkez İlçe Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını (Yayın No: 2), Aydoğdu Ofset: Ankara.

Enforcement of Building Standards (2004) *Building Guidance Bureau*, Kobe Urban Planning Department, Japan.

Ergünay, O. (1977) *Fiziksel Planlama Sürecinde Deprem Zararlarının Azaltılması*, Adapazarı Deprem Müh. Semineri, Sakarya Üniversitesi Sakarya.

Erkoç T., Bardan B., Hamzaçebi G. (2000) *Deprem Nedir?*, T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü.

Fidancı, E.N. (2007) *Doğal Afetler ve Korunma Yolları*, Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi, Ankara, (kyb)

Fink, S. (1986), *Crisis management: planning for the inevitable*, American Management Association, New York, pp.245, (kyb)

Can, H. (2009) *Türkiye'nin Deprem Gerçeği Paneli*, Panel Notları, Gazi Üniversitesi Deprem Araştırma ve Uygulama Merkezi

Genelkurmay Başkanlığı'nın 02.11.2011 tarihli Van depreminde TSK'nın hizmetlerine ilişkin basın açıklaması.

Gögen, S. (2004) *Afetler Ve Afete Müdahalede Asgari Sağlık Standartları*, Derleme T.C. Sağlık Bakanlığı, RSHMB, Hıfzısıhha Mektebi Müdürlüğü TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni.

Göktürk, İ.ve Yılmaz M. (2001) *Ülkemizde Afet Politikaları ve Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Bir Değerlendirme*, Seminer Notu.

Güler, Ç., Çobanoğlu, Z. (1994) *Afetler*, T.C. Sağlık Bakanlığı Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi No 33, Ankara.

Güler, H. H. (2011) *Zarar Azaltma ve Hazırlık Dönemleri*, A. Ü. Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü, Ders Notları.

Gülkan, P., M. Balamir ve Yakut A. (2003) *Afet Yönetiminin Stratejik İlkeleri: Türkiye ve Dünyadaki Politikalara Genel Bakış*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Afet Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.

Güneş, İ. (2005) *Yerel Yönetimlerde Kriz Yönetimi*, Yüksek Lisans Ders Notları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Haşit, G. (2000) *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerinde Yapılan Araştırma Çalışması*, Eskişehir, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Huschke, R. E. (1959) "Glossary of Meteorology", American Meteorology Society.

İçişleri Bakanlığı 97/13 No'lu Genelgesi

Japan Meteorological Agency, (2004), National Meteorological Service of Japan.

Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) 2004

Kadıoğlu, M. (2011) *Afet Yönetimi Beklenilmeyeni Beklemek, En Kötüsünü Yönetmek*, T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.

Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK), İstihkâm Okulu ve Eğitim Merkez Komutanlığı, Arama Kurtarma Timleri, 2020 ve Ötesi, 2000

Kepekci, D. (2007) "Bütünleşik Afet Yönetim Sisteminde Kriz Yönetimi kapsamı içinde İstanbul için yapılan Afet Acil Yardım Planı Bıyıklanması ve Değerlendirilmesi", *Altıncı Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı*, 16-20 Ekim 2007. ss. 117-124.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA), (2011) 23 Ekim 2011 Van Depremi Saha Gözlemleri ve Kaynak Faya İlişkin Ön Değerlendirmeler, Jeoloji Etütleri Dairesi Yer Dinamikleri Araştırma ve Değerlendirme Koordinatörlüğü Aktif Tektonik Araştırmaları Birimi, Ankara.

Mitroff, Ian I. and Pearson C. M. (1993) *Crisis Management: A Diagnostic Guide for Improving Your Organization's Crisis Preparedness*, San Francisco, Jossey-Bass Publishers.

Nakayama, S. (2004) *The Progress in Disaster Preparedness after The Great Hanshin Earthquake*, Hyogo Emergency Medical Center, Japan.

National Oceanic and Atmospheric Administration; The Origin of Hurricane, Atlantik Okyanusgrafik ve Meteoroloji Laboratuvarı, Kasırga Araştırma Bölümü, Haziran 2009

Nishikawa, S. (2004) *Total Disaster Risk Management Asia and Japan's Administrative system of Disaster Management*, Japan.xMSB İnşaat Emlak Dairesi Başkanlığı, Deprem Araştırma Grubu Broşürü, Ankara, [sny],[ty]

Sarp, N., (1999) "Sağlık Hizmetlerinde Afet Yönetimi", Deprem Araştırma Enstitüsü Bülteni, 26, s. 81.

Sikich, G. W. (1996) *Emergency Management Planning Handbook*, McGraw-Hill, Inc.

Simon, L., Pauchant, T. (2000) 'Developing the Three Levels of Learning in Crisis Management: A Case Study of the Hagersville Tire Fire'. *Review of Business*, 21(3), 6-11.

Sahin, G. (2009) *Afetler ve Toksikoloji*. HAMER Eğitim Semineri. 1 Ekim 2009.

Şengezer, B. ve Kansu, H. (1999) Afet Zararlarını Azaltmak Amacına Yönelik Olarak İmar Mevzuatının İncelenmesi ve Kurumsal Yapının Düzeltilmesine İlişkin Bir Model Önerisi, YTÜ Basım Yayın Merkezi, İstanbul, ss. 2-10.

Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü (TSHGM), (2002) Çalışma Yıllığı

TRT, 23 Ekim 2011, "Van-Erciş Karayolunda 3 Yer Çöktü" Başlıklı Haberi

Tunçkanat, M., A. Ayen, V. Aslantaş, D. Karaboğa ve Ş. Sağıroğlu (2005) “Afet Kriz Yönetimi Ve Ulusal Afet Ağı”, *Elektrik-Elektronik-Bilgisayar Mühendisliği, 11. Ulusal Kongresi ve Fuarı*, İstanbul.

TDK Yayınları, Türkçe Sözlük, 2012

Türen, U.; (2000) *A Model for The Response Capability of Turkish Armed Forces in Natural Disaster*, Master of Science in Systems Engineering, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Türk Silahlı Kuvvetleri Doğal Afet Yardım Harekâtı Talimnamesi (2001)

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 23.10.2011 tarihli açıklaması

Uluğ, A. (2007a), *Doğal Afetler ve İzmir*, İzmir YG-21 Doğal Afet Kaynaklı Bütünleşik Kriz Yönetimi Çalışma Grubu Yayını, 26 Aralık 2007, İzmir.

Uluğ, A. (2007b), *Nasıl Bir Afet Yönetimi*, TMMOB İzmir Kent Sempozyumu.

UNISDR (2001) *Natural Disasters and Sustainable Development: Understanding the Links between Development, Environment and Natural Disasters*, Background Document for the WSSD, No. 5, Geneva.

Waugh, W. L. (1988) Current Policy and Implementation Issues in Disaster Preparedness', in *Managing Disaster: Strategies and Policy Perspectives*, ed. Louise K. Comfort, Durham, NC: Duke University Press, pp. 111-125.

Wisner, B., & Adams, J. (2002) *Environmental Health in Emergencies and Disasters*, Malta: WHO.

Yağmurlu, F., Şentürk, M., Dumlupınar, İ. (2012) *23 Ekim 2011 ve 9 Kasım 2011 Tarihlerinde Meydana Gelen Van Depremlerinin Jeolojik Değerlendirmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü.

Yashiro, H. (2004) "Earthquake Insurance in Japan", The Tokio Marine Risk Consulting Co. Ltd., Japan. (seminer notu).

Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Haziran 2001, Cilt 6, Sayı 6

Yıldırım, S. (1993) *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, IULA-EMME.İstanbul,

Tezler

Çeber, K. (2005) *Mali Yönüyle Afet Yönetimi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Maliye Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Karaca, C. (2005) *İstanbul'da Konuşlanan Türk Silahlı Kuvvetleri Birliklerinin Deprem Hasar Tespitine Yönelik Bir Uygulama*, Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü Harekât Araştırması Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Nerat, İ. (tb) *T.S.K.'nin Doğal Afetlerdeki Rolünün, Teşkilatının Ve Eğitiminin Değerlendirilmesi*, T.S.K.'nin Doğal Afetlerdeki Faaliyet Sahaları İle İcra Edeceği Her Türü Yardım Harekatının Esaslarının Belirlenmesi, Harp Akademisi Tezi.

Özkan, G. (2003) *Türkiye'de Afet Yönetiminin Problemleri 17 Ağustos 1999 İzmit Körfezi Depremi 27 Ocak 2003 Pülümür Depremi ve 01 Mayıs 2003 Bingöl Depremi Deneyimleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztaş, S. (2005) *Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Haliç Örnekleme*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Şengün, H. (2007), *Afet Yönetimi Sistemi ve Marmara Depremi Sonrasında Yaşanan Sorunlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 492 sayfa.

Yıldız, M. (2001) *Türkiye'de Kriz ve Kamu Yönetimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

İnternet Kaynakları

Amerikan Jeolojik Araştırmalar Enstitüsü (USGS) Sayfası,
<http://earthquake.usgs.gov/earthquakes/recenteqsww/Quakes/usb0006bqc.php>

AFAD İnternet Sitesi, 28.10.2011 09:30 Tarihli Basın Duyurusu

Cruz, A. M., Steinberg, L. J., Vetere Arellano, A. L., Nordvık, J. P., Pıvano, F.,
 (2004) *State of the Art in Na-tech Risk Management*, European Commission Directorate
 General Joint Research Centre, EUR 21292 EN,
<http://www.unisdr.org/preventionweb/files/2631FinalNatechStateofthe20Artcorrected.pdf>.

ENSURE Project, <http://www.ensureproject.eu>

Güder (2004) *Sivil Toplumcunun El Kitabı*, Kasım, Ankara,
<http://www.stgp.org/docs/sivilklavuz.pdf> (19.08.2005).

İstanbul Teknik Üniversitesi Deprem Mühendisliği ve Afet Yönetimi Enstitüsü
 Sayfası, http://www.eedmi.itu.edu.tr/Van_Depremi/index.html

Ergünay, O. (2000) “Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır?”, *Türk Psikoloji
 Bülteni*, http://www.psikolog.org.tr/bulten/14/14_afet.htm (27.09.2000)

[http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/11/21/iste-japonyanin-ornek-deprem-
 yonetimi](http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/11/21/iste-japonyanin-ornek-deprem-yonetimi) (20.03.2012)

<http://www.dmi.gov.tr/files/kurumsal/ekitap/esintiler1/esintiler1-sayfa15.pdf>
 (07.04.2012)

<http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-99985> (26.02.2012)

http://www.arem.gov.tr/rapor/degerlendirme/stratejik_egilim.htm (23.03.2012)

<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/turkish/art4.html> (23.03.2012)

http://www.eedmi.itu.edu.tr/Van_Depremi/index.html (03.04.2012)

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/08/18/137264.asp> (6.7.2012)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mutlu TOKMAK
Doğum Yeri ve Tarihi : Polatlı-10.10.1975

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Türk Silahlı Kuvvetleri

İletişim

e-posta Adresi : mutlu-tokmak@hotmail.com

Tarih :